

# PUTINS IMAGE I DEN RUSSISKE PRESSEN

*Retoriske strategier og virkemidler:  
En analyse av fire russiske aviser*

**Alevtina Polyakova**



Masteroppgave i medievitenskap  
Institutt for medier og kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2013

## **Sammendrag**

Målet med denne oppgaven er å utforske bruk av retoriske strategier og virkemidler i fire russiske aviser (Rossijskaja Gazeta, Izvestia, Sovetskaja Rossija og Novaja Gazeta) i deres omtale av Vladimir Putin. Gjennom analyser av 16 artikler i perioden august 1999 til mars 2004 skal jeg se på variasjon i dekningen i de ulike avisene, samt undersøke om og evt. hvordan mediedekningen av Putin har endret og utviklet seg gjennom tidene. Undersøkelsen er gjort i form av kvalitativ innholdsanalyse med forankring i retorikk.

## **Abstract**

The aim of this study is to explore the use of rhetorical strategies and instruments in four Russian newspapers (Rossijskaja Gazeta, Izvestia, Sovetskaya Rossia and Novaya Gazeta) in their discussion of Vladimir Putin. Through the analysis of 16 articles in the period August 1999 to March 2004, I will look at the variation in the coverage of the respective papers, and examine whether and possibly how media coverage of Putin has changed and evolved through the years. The study was done in the form of qualitative content analysis rooted in rhetoric.

# PUTINS IMAGE I DEN RUSSISKE PRESSEN

## Sammendrag

## Abstract

## Forord

<b>1. Innledning</b>	<b>7</b>
Oppgavens struktur	7
Problemstilling og hypoteser	8
Om kommentarsjangeren	10
Et retorisk perspektiv på image i politikken	11
<b>2. Bakgrunn</b>	<b>13</b>
Russlands samfunn på 1990 - 2000-tallet	13
Om journalistikkens utvikling og tradisjoner i Russland	18
Media i Russland: historisk og kontekstuell overblikk	20
Kommentarjournalistikk i Russland og Norge	22
Syn på styringsmakter og statsledere i Russland	27
Politisk lederskap i Russland	29
Politisk lederskap i dagens Russland	31
Ledere som "fantastiske objekter"	32
Oppsummering	36
<b>3. Metodisk tilnærming</b>	<b>39</b>
Retoriske modeller	40
Den retoriske situasjonen	42
Teksten	43
Denotasjon og konnotasjoner	43
Kvalitativ innholdsanalyse	44
Valg av tekster til analysen	44
Hvordan har jeg samlet inn data?	46
Kategorisering og analyseenheter	46
Språklige og andre utfordringer	48
Oppsummering	49
<b>4. AVISER</b>	<b>51</b>
Aviser i Russland	51
Avisens karakter sammenliknet med andre massemedier	51
Russlands moderne avismarked	52
Avisens mål, profil og image	53
Aviser til analysen	55
Rossijskaja Gazeta (RG)	55
Izvestia (Izv)	55
Sovetskaja Rossija (SR)	56
Novaja Gazeta (NG)	56
Oppsummering	57
<b>5. Avisenes strategier og virkemidler</b>	<b>58</b>
Rossijskaja Gazetas artikler	58
Forside august 1999: "Russland kommer inn i den nye politiske etappen" og "Kontinuitet og ingen unntakstilstand"	60
Typisk år 2000: "Å bli kjent med Putin"	62
Forside 2004: "Hvorfor var det Putin som vant"	65
Typisk 2004: "Har politisk vilje"	67
Oppsummering	69

<b>Izvestia (IZV): avisens strategier og virkemidler .....</b>	<b>69</b>
Forside august 1999: "Det gikk opp et lys for Jeltsin" .....	70
Typisk 2000: "En vogn til meg, en vogn!" .....	71
Forside 2004: "Modernisering istedenfor demokratisering" .....	75
Typisk 2004: "Putin gikk prinsipielt ut mot tradisjoner" .....	78
Oppsummering .....	79
<b>Sovetskaja Rossija (SR): avisens strategier og virkemidler .....</b>	<b>79</b>
Forside august 1999: "Kan man forvente seg noe godt av den hyppige regjeringsskifte?!" .....	80
Typisk 2000: "Transaksjon" ("Forlik") .....	82
Forside 2004: "Lojalitetssjekk" .....	84
Typisk 2004: "Hva du gjør viser hva slags politiker du er" .....	86
Oppsummering .....	87
<b>Novaja Gazeta (NG): avisens strategier og virkemidler .....</b>	<b>88</b>
Forside august 1999: "Drapsmenn i eskorten" .....	88
Typisk 2000: "Avskjed er større enn livet" .....	90
Forside 2004: "Putin den andre. Garantitid – 4 år" .....	91
Typisk 2004: "Sumpens tzar. Snarere Pavel enn Peter." .....	93
Oppsummering .....	95
<b>Oppsummering .....</b>	<b>96</b>
<b>6. Avslutning .....</b>	<b>98</b>
<b>Lederskikkelsen i russisk historie .....</b>	<b>98</b>
<b>August 1999. Ukjent KGB-offiser entrer storpolitikken: Putins første dager ved makten .....</b>	<b>100</b>
<b>Mars 2000. Fra vikarierende president til fullverdig statsoverhode: Rundt Putins første presidentvalg .....</b>	<b>101</b>
<b>Mars 2004. Putin "den andre": Det nye presidentvalget.....</b>	<b>102</b>
<b>Journalistiske tekster i russisk og norsk presse .....</b>	<b>104</b>
<b>Oppsummering av mine funn.....</b>	<b>105</b>
<b>Litteraturliste: .....</b>	<b>109</b>
Kilder:.....	109
Øvrig litteratur: .....	110

## Vedlegg



## Forord

Å skrive masteroppgave har vært en omfattende og til tider vanskelig prosess, men mest av alt har det vært veldig lærerikt.

Først og fremst vil jeg takke professor Sverre Høy for tålmodighet, oppmuntring og glimrende veiledning. Det har hatt stor betydning for resultatet.

Takk til Janicke Christensen, Marianne Hoel Sørli og Simen Holmstrøm for å ha tatt seg tid til å lese gjennom kapitler og kommet med gode tips og korrektur. Takk til Aud Anna Senje og Trond Gunnar Nordenstam for oversettelsen av Aleksandr Griboedovs "Ve den klokke" og andre oversettelsestips.

Uten støtte og hjelp fra min mann, Sergey, ville aldri denne oppgaven blitt gjennomført. Du har vært til stede med oppmuntrende og støttende ord når jeg har hatt behov for det. Og sist, men ikke minst, takk til venner og familie for støtten underveis.

Alevtina Polyakova  
Oslo, februar 2013.

## 1. Innledning

Denne oppgaven har som mål å se på hvilken omtale Vladimir Putin fikk i russiske aviser i perioden 1999 til 2004. Jeg skal se på variasjon i dekningen i de ulike avisene, samt undersøke om og hvordan mediedekningen av Putin har endret og utviklet seg gjennom årene.

I august 1999 utpekte Russlands daværende president Boris Jeltsin sin nye statsminister og politiske arving. Det var Vladimir Putin. De færreste russere visste hvem han var. Mange var skeptiske til den nye statsministeren og tok ham ikke på alvor. Etter alle spådommer ville ikke Putin bli ved makten lenger enn et par-tre måneder. Boris Jeltsin var kjent for å ha sparket og hentet nye statsministere på løpende bånd. Men spådommene slo feil. Etter at Boris Jeltsin uventet gikk av på nyttårsaften 2000, overtok Putin som fungerende president i Russland. I mars 2000 ble han endelig kvitt tittelen "fungerende" og med stort flertall valgt til Russlands president. Siden har oppslutningen bare økt, og i mars 2004 ble Putin gjenvalgt. I løpet av noen få år har det skjedd en forvandling av en tidligere anonym KGB-offiser til folkets favoritt, sexsymbol og en inspirasjonskilde for massekulturen. Mediedekningen i den russiske pressen har uten tvil hatt en viss betydning i denne forvandlingen.

I denne oppgaven har jeg satt fokuset på perioden 1999-2004, dvs. at utviklingen av Putins image etter denne perioden samt hans deltakelse i hans tredje presidentvalg ikke vil bli behandlet.

### Oppgavens struktur

**Kapittel 1** tar for seg oppgavens struktur, problemstilling og hypoteser. I denne delen av oppgaven skal jeg også forklare noen sentrale begreper og redegjøre for det teoretiske grunnlaget. **Kapittel 2** skal gi en kontekstuell ramme for studiet og bakgrunn for problemstillingen. Jeg vil gjøre rede for hovedtendenser i den politiske, økonomiske og medieutviklingen i Russland i ca. tjue år fram til år 2004. I tillegg vil jeg se på mediene i Russland med vekt på avisjournalistikk og kommentarsjanger. Jeg vil til slutt se på noen generelle trekk i oppfatningen av landets ledere og deres ulike roller i Russlands historie. I **Kapittel 3** skriver jeg om metodiske tilnærminger jeg

har valgt, om prinsippene og avgrensningene jeg har brukt ved utvalget av materialet. Jeg skal også reflektere over mine begrensninger og utfordringer i arbeidet med oppgaven. I **Kapittel 4** vil jeg beskrive avisene som jeg skal analysere senere i oppgaven. **Kapittel 5** utgjør den empiriske delen av min oppgave. Jeg vil analysere de retoriske virkemidlene og strategiene som er dominerende i de ulike avisene til ulike tider. På grunnlag av denne analysen skal det være mulig å se på Putins forskjellige roller slik de er framstilt i de ulike avisene. I **Kapittel 6**, som er avsluttende, vil jeg sammenlikne og se på variasjon mellom de ulike avisene, systematisere mine funn og drøfte fordeler og ulemper ved mitt valg av teori, metoder og materiale.

### **Problemstilling og hypoteser:**

Hovedmålet i denne studien er å få kunnskap om hvordan Vladimir Putin blir framstilt i ulike russiske aviser. I analysen vil jeg konsentrere meg om følgende problemstilling: **Hvilke retoriske strategier er dominerende i de ulike avisene til ulike tider?**

Jeg vil forsøke å besvare problemstillingen ved å undersøke følgende hypoteser:

1. De ulike avisene har etablert og utviklet Putins image ved å legge vekt på ulike aspekter/ karakteristiske trekk, men alle avisene har brukt klassiske, etablerte forestillinger om hvordan en leder bør være.
2. De utvalgte avisene har brukt ulike retoriske strategier og virkemidler i sin omtale av Putin. Dersom det viser seg å være lite variasjon i de ulike avisenes valg av strategier og virkemidler, kan det ha en forsterkende effekt på Putins imagebygging.
3. Variasjoner og ulikheter i avisenes retoriske strategier og deres fokus på bestemte karakteristiske trekk henger sammen med de ulike politiske og økonomiske interesene som står bak avisene. Det kan for eksempel være ønsker om stabilitet og sterkt lederskip, liberalisering innenfor medier og økonomien generelt eller lengsel etter den sovjetiske statsformen.



Jeg vil også forsøke å finne svar på problemstillingen gjennom en kvalitativ innholdsanalyse av fire russiske aviser. Det hadde vært interessant å studere de utvalgte avisene for hele perioden (august 1999 – mars 2004), men en slik mengde er lite overkommelig for en masteroppgave. Jeg vil derfor begrense meg til følgende perioder: august 1999 (Putins utnevnelse til statsminister), presidentvalget i mars 2000 og presidentvalget i mars 2004.

Fire og et halvt år er en lang periode, og det var flere hendelser både i Russland og i andre land som kan ha hatt betydning for Putins omtale i mediene. Blant dem kan det nevnes Kursk-ulykken<sup>1</sup>, terroraksjonene i Moskva, Nord-Øst<sup>2</sup> og Duma<sup>3</sup>-valgene. Jeg vil ikke gå tett inn på disse hendelsene, men siden de er viktige for en helhetlig forståelse av situasjonen, mener jeg det er nødvendig å vie dem en viss plass i oppgaven. Jeg vil kort omtale ovennevnte hendelser i Kapittel 2.

Til analysen har jeg valgt følgende aviser: *Rossijskaia gazeta* (RG), *Izvestia* (Izv), *Novaja Gazeta* (NG), *Sovetskaja Rossija* (SR). Utvalget av avisene er basert på de ulike politiske og/eller økonomiske interessene de representerer. Det er ingen hemmelighet at mediene i Russland befinner seg i en overgangsperiode fra sovjetiske partimedier til demokratiske medier. Denne overgangsperioden har i høyeste grad vært påvirket av de ulike politiske og økonomiske prosessene i Russland. Blant faktorene som har hatt innvirkning på de russiske mediene kan man nevne oppgjør mellom de ulike finansielle grupperingene ledet av de såkalte oligarkene<sup>4</sup> på 90-tallet og ikke minst Putins mediepolitikk som ofte får kritikk. Det som er felles for alle aviser er at deres svake finansielle grunnlag fremtvinger dem til å ha sterke bånd til

---

<sup>1</sup> «Kursk» var en russisk atomubåt som tilhørte Nordflåten. Ubåten sank til bunns i Nordishavet etter en eksplosjon ombord 12. august 2000. 118 mann omkom.

<sup>2</sup> Terroristangrepet på Dubrovka-teatret i Moskva i oktober 2002.

<sup>3</sup> Den generelle betegnelsen på en lovgivende forsamling i det moderne og historiske Russland.

<sup>4</sup> En rekke politisk innflytelsesrike næringslivsledere i Russland. Disse forretningsmenn lengtet etter makt og sørget for å ha sine folk til de ulike statlige kontorer for å etablere og opprettholde korrupsjon av tjenestemenn.

sine politiske og økonomiske velgjørere. Dette kan ha betydning for avisenes redaksjonelle frihet.

### **Om kommentarsjangeren**

De fleste artiklene jeg kommer til å analysere senere i denne oppgaven tilhører sjangeren *kommentar*. Jeg skriver "de fleste" siden noen av artiklene ikke har klare sjangertrekk for kommentar, mens andre tilhører snarere sjangerne nyhetsartikkel og notis. Jeg skal forklare mine valg nærmere i Kapittel 3. I kommende avsnitt vil jeg avklare noen generelle sjangertrekk for kommentar.

Det mest logiske vil være å starte med å definere begrepet **sjanger**. Her velger jeg å referere til Thore Roksvold som skriver at sjanger er

"en formidlingskode der bestemte valg av oppbygging, stil og fortellerteknikk er avstemt etter ulike typer innhold, arbeidsmetode og sosial kontekst. Valga følger bestemte mønstre, slik at resultata har noen fellestrekk en kan kalle typiske" (Roksvold 1997:9).

Kommentar er én av flere sjangere som tilhører kommentarjournalistikk. Kommentar blir som regel skrevet av en redaksjonell medarbeider med spesiell innsikt og bakgrunnskunnskap i det emne som kommenteres. Problemstillingen i kommentaren er ofte aktuell og knyttet opp mot nyhetsbildet. Sjangeren har som mål å formidle forståelsen av en situasjon eller et fenomen. Som regel har kommentar en konklusjon enten i åpningen eller i avslutningen. Teksten kan gjerne inneholde personlige beretninger og det er forfatteren selv som står ansvarlig for analysen, ikke medieorganet.

Selv om man forventer at kommentarjournalistikk er basert på en saklig argumentasjon, kan den i noen tilfeller ha en form for politisk propaganda. Dette er direkte misbruk av retorikk, og den beste sikringen mot ulempene ved politisk propaganda er – ifølge Roksvold – en differensiert presse i et land med ytrings- og trykkefrihet. Dessuten kan propaganda avsløres, og avsenderen mister sin troverdighet (Roksvold 1989:12).

For kommentarsjangeren er det typisk at argumentasjonen bygges opp rundt ethos<sup>5</sup> og logos<sup>6</sup>. Hvorvidt dette stemmer med journalistisk praksis i russiske aviser kommer jeg tilbake til i Kapittel 2, der jeg skal se på det særegne for kommentarsjangeren i den norske og russiske pressen og i artikkelanalysene (Kapittel 5).

### **Et retorisk perspektiv på image i politikken**

Begrepet image er sentralt i denne oppgaven. Gjennom analysen vil jeg undersøke hvordan Putins image ble satt sammen og presentert i de ulike avisene. Hovedvekt vil bli lagt på de ulike rollene avisene tilegner Putin.

I ordbøker blir begrepet *image* definert som forestilling, bilde, det inntrykk en gir eller ønsker å gi andre. Begrepet blir brukt om personer, ideer, ting, organisasjoner og lignende. I denne oppgaven er det en politikers, nemlig Putins, image som skal undersøkes. Mye av politikerens image formidles gjennom hans eller hennes personlige egenskaper og politiske argumentasjonsmåter. Anne Krogstad som har forsket på politisk lederskap i ulike land, skiller mellom to hovedsyn på politikeres image. (Krogstad 1999:18) Det første hovedsynet lokaliserer image i mottakernes hoder eller oppfatninger. Fokuset ved dette synet er rettet mot betrakterens blikk. Politikere må tilpasse seg det gitte imaget. Den andre oppfatningen er mer utbredt og ser image som noe en politiker har konstruert, skapt ved hjelp av profesjonelle konsulenter. Image blir sett på som en lang prosess der politikeren utformer seg selv og sine handlinger på, som bestemte ansiktsuttrykk, måter å snakke og gå på, klestils, hår, tilbehør, osv. Krogstad beskriver imaget som *"et resultat av en prosess der tilegnelsen av ulike symboler og handlingsmåter blir satt sammen slik at de danner særegne betydninger som uttrykker politikerens selvoppfattelse, sosiale orientering og politiske profilering"* (Krogstad 1999: 18).

Siden image blir utformet på grunnlag av en serie bevisste valg, kan også medier være med på enten å forsterke eller svekke det inntrykket som politikeren intenderer til å formidle. Avisene jeg valgte å se på i denne oppgaven representerer

---

<sup>5</sup> Avsenderens evne til å skape troverdighet i sitt møte med mottakeren f.eks. erfaring og kunnskap.

<sup>6</sup> Avsenderens evne til å argumentere i en logisk rekkefølge.

ulike politiske og/eller økonomiske krefter, og jeg antar at deres måter å framstille Putin på vil være ganske forskjellige. Jeg forventer at mine funn vil vise at noen aviser forsøker å forsterke det imaget som Putin formidler gjennom de personlige egenskapene og politiske argumentsjonsmåtene han gir uttrykk for, mens andre vil forsøke å avkrefte, svekke hans image eller "avsløre" hans bløff.

Innenfor den klassiske retorikken er image forankret henholdsvis i *ethos*, *logos* og *pathos*. Ethos dreier seg om å skape troverdighet, tillit og moralsk høyverdighet, logos handler om argumentasjon som retter seg mot mottakerens fornuft mens pathos brukes for å skape appell til følelser, fremkalles sympati og medlidenhet. Hvilke elementer som blir lagt mest vekt på varierer ut ifra imaget politikerens ønsker å skape. Etter min mening er det ethos som har den største betydningen for imagebygging. Uten tillit og troverdighet er det vanskelig å nå sine mål i politikken. Logos og pathos er de virkemidlene som blir brukt for å forsterke politikerens troverdighet.

## **2. Bakgrunn**

I denne delen av oppgaven vil jeg gjøre rede for den kontekstuelle rammen for studiet. Gjennom overblikk over Russlands historie og politiske, økonomiske og mediepolitiske prosesser i Russland i de siste tjue årene, vil jeg forsøke å komme fram til den retoriske situasjonen som har dannet utgangspunkt for analysedelen av oppgaven. Jeg vil også skrive litt om russernes tradisjonelle oppfatninger av lederrollen, som har sitt opphav i landets mangehundreårige historie.

### **Russlands samfunn på 1990 - 2000-tallet**

Det er ikke mitt mål å gjenfortelle Russlands historie gjennom tjue siste år. I dag finnes det et bredt utvalg av kilder som dekker dette området svært godt og fra mange ulike vinkler. Dessuten er det ikke landets historie som er objektet for dette studiet. Likevel mener jeg at det er relevant å ta opp noen generelle trekk og sentrale begivenheter som til en viss grad kan forklare medienes tilstand og deres forhold til makten i den nåværende Russland. Et historisk tilbakeblikk kan også være nyttig for forståelsen av innholdet i artiklene som blir analysert i Kapittel 5.

Det har ikke vært lett å velge noen konkret dato for hvor denne redegjørelsen skulle starte. Det kunne ha vært 1985, da Mikhail Gorbatsjov ble utnevnt til SUKPs generalsekretær og "perestrojka" startet. Jeg kunne også startet med 1991, året da den konservative fløyen i kommunistpartiet mislyktes med sitt augustkuppforsøk, Sovjetunionen gikk i oppløsning, og Gorbatsjov var nødt til å trekke seg tilbake fra presidentstillingen, fordi staten han ledet ikke lenge eksisterte. Det finnes også andre historiske øyeblikk som kunne blitt valgt som utgangspunkt.

Jeg mener at det er mest logisk å starte med en kort redegjørelse for Gorbatsjovs periode. Det er denne perioden som førte til de lovløse 90-årene, som i sin tur førte til folkets ønsker om stabilitet i begynnelsen av 2000-tallet. Disse ønskene var med på å gjøre det mulig for en mann som Putin til å bli Russlands president.

Gorbatsjov satt i gang forandringene innenfor partiet som gjorde oppstandelsen av nye politiske krefter og utviklingen av uavhengige medier i Russland mulig. Hans intensjoner var i utgangspunkt ikke så radikale og langtgående. Gorbatsjov ønsket å

reformere systemet på en slik måte at det kunne blitt bevart, og slett ikke å bryte det ned. Siden Sovjetunionens økonomi (i likhet med alle andre sfærer) var styrt av partiet, var man nødt til å reformere partisystemet for å kunne gjennomføre de økonomiske reformene. Selve systemet var fortsatt regnet som godt nok, men det skulle gjennomgå en omstrukturering ("perestrojka"). Man skulle også satse på mer åpenhet ("glasnost") og akselerering ("uskorenije"). Som kjent gikk ikke alt etter planen.

Perestrojka hadde betydelige konsekvenser for både Sovjetunionen og verden generelt. Den bidro bl.a. til opprettelsen av flerpartisystem i Russland og slutten på den "kalde krigen". Samtidig har perestrojka avdekket og tilspisset flere problemer som har samlet seg opp i løpet av mange tiår. Det gjaldt spesielt problemene innenfor økonomien og mellomnasjonale relasjoner i Sovjetunionen. Feil, ubeslutsomhet og dårlig planlegging av reformene spilte med på at politisk konfrontasjon mellom kreftene som støttet den sosialistiske veien for utviklingen og kreftene som knyttet landets framtid til den kapitalistiske veien er blitt tilspisset. Blant andre betente temaer var Sovjetunionens framtid og forhold mellom styreorganene på unions- og republiksnivåer.

I begynnelsen av 90-årene førte den dype krisen på alle livets områder til slutt til at Sovjetunionen ble oppløst og at alle de tidligere sovjetrepublikkene ble uavhengige stater. Den Russiske Føderasjon ble en suveren stat etter uavhengighetserklæring den 12. juni 1990. Boris Jeltsin ble valgt til Russlands president og overtok makten i Russland i juni 1991.

Den politiske utviklingen av den nye staten ble ledsaget av radikale økonomiske reformer. 1. januar 1992 ble det slutt på den statlige reguleringen av forbrukspriser i Russland. Dette resulterte i at underskuddet i forbruksvarer ble elimenert, men på samme tid førte dette til hyperinflasjon og vekst av fattigdom blant befolkningen. Økonomiske reformer på 90-tallet førte også til en kraftig nedgang i økonomien.

Overgangen fra det sovjetiske politiske og økonomiske systemet til demokrati og markedsøkonomi har hatt en stor positiv betydning for politiske og økonomiske forbindelser med Vesten.

Privatiseringsprosesser i midten av 90-tallet har ført til en sterk lagdeling av samfunnet. Svekkelsen av statens regulerende funksjon førte til storstilt ulovlig eksport av kapital fra landet og budsjettunderskudd. Økonomien led av finansielle spekulasjoner og devaluering av rubelen, som ble fortrenget av amerikanske dollar. Skattene ble for høye for mange bedrifter og innbetalingene gikk ned. På grunn av pengemangel ble statens sosiale forpliktelser ikke oppfylt. Finansiering av gratis utdanning, helsevesen, forskning og kultur falt kraftig, og utenlandsgjeld fortsatte å øke. Utbetalingskrise og erstatning av pengeutbetalinger med byttehandel gjorde vondt verre for den russiske økonomien. I 1991-1998 falt BNP og industriproduksjon med mer enn 40%, og levekår for flertallet av Russlands befolkning ble redusert.

Den finansielle krisen i 1998 ble for Russland et kritisk milepæl. Den utløste en politisk krise (i løpet av 1998-1999 har Jeltsin byttet fem statsministre). Samtidig markerte disse krisene slutten på resesjonen og begynnelsen på oppgangen i økonomien.

I det politiske livet kunne man observere tydelige tegn på maktkrisen. Jeltsins autoritet var kraftig svekket. Dette var en periode av hyppige personellendringer i departementer og etater. Til tross for alle utskiftingene fortsatte situasjonen i landet en negativ utvikling. Økonomiske og politiske reformer stagnerte, og republikker og provinser innenfor den Russiske Føderasjonen vedtok i denne periode en rekke lover som stridte med de føderale lovene.

I midten av 1999 har situasjonen i Tsjetsjenia forverret seg igjen. Separatistbevegelsen, ledet av president Aslan Maskhadov,<sup>7</sup> ble styrket. Terrorangrep fra de tsjetsjenske opprørerne er blitt hyppigere. Dette har ført til den andre tsjetsjenske krigen (august 1999) og president Maskhadovs død. Putins håndtering av

---

<sup>7</sup> En tsjetsjensk opprørsleder og tidligere president.

situasjonen i Tsjetsjenia gjorde ham populær blant folket i Russland, og var med på øke hans sjanser til å vinne presidentvalget 2000.

I desember 1999 ble det holdt et nytt valg til Statsdumaen. Denne gangen var det mange partier og foreninger som deltok i valget: "Vårt hjem – Russland", kommunistpartiet, det liberaldemokratiske partiet "Jabloko". Det dukket opp nye politiske bevegelser: "Fedrelandet er hele Russland" (ledet av Jevgenij Primakov, Luzhkov), "Unionen av høyre krefter" (Sergei Kiriyenko, Boris Nemtsov, Khakamada) "Enhet" (Sergei Shoigu). Som resultat av valget til 3. Statsdumaen ble "Enhet" og kommunistpartiet dumaens ledende fraksjoner. Flertallet i 4. Statsdumaen etter valget i desember 2003 ble samlet av "Enhet" og "Forent Russland" – et støtteparti for Vladimir Putin – som fikk flertall i 4. Statsdumaen.

31. desember 1999 kunngjorde den Russiske Føderasjonens første president, Boris Jeltsin sin førtidspensjonering. Vladimir Putin ble utnevnt til fungerende president. I valget som ble holdt 26. mars 2000 ble Putin valgt til Russlands president. Da Vladimir Putin ble innsatt som president i mai 2000 – etter Boris Jeltsins overraskende tilbaketreten første nyttårsdag 1999 – var det første gang i Russlands 1000-årige historie, at landets øverste embede ble overdratt fra en folkevalgt leder til en annen. Putin ble gjenvalgt i mars 2004, og nok en gang i mars 2012.

Putins tid er ikke blitt en direkte fortsettelse av "Jeltsin-era". Det nye statsoverhodet begynte å implementere egen politikk, og bruddet med Jeltsin-arven er blitt stadig mer synlig. Da Boris Jeltsin overtok makten i Russland, lot han en del oligarker kjøpe store deler av statens eiendommer for en slikk og ingenting. Oligarkene bygde seg opp enorme formuer på bekostning av vanlige folk. Det var viktig for oligarkene å ha Boris Jeltsin i førersetet i Russland, derfor sørget de for at han ble gjenvalgt i 1996. Vladimir Putin har forsøkt å redusere makten til oligarkene noe. Under Putin ble politikk og økonomi erklært til to atskilte sfærer. Man kunne tilhøre enten den ene sfæren eller den andre. Oligarkene som forsøkte å øve politisk innflytelse fikk raskt kjenne på konsekvensene.

Putin forsøkte å nøytralisere svertingskampanjen rettet mot ham i mediene som var finansiert og kontrollert av oligarkene (V.A. Gusinsky, B.A. Berezovsky). Dette –



spesielt endringer av forvaltningen av tv-kanalen NTV – har vekt bekymringer for de russiske medienes frihet både i Russland og i utlandet.

En av de største utfordringer for den nye presidenten var at de føderale organene han hadde overtatt var i dårlig fatning. En av Putins første satsinger var å forsøke å begrense makten til de regionale elitene. Under Jeltsin fikk lokale guvernører stor politisk autonomi. For at Moskva igjen skulle få full kontroll, etablerte Putin syv generalguvernører som hadde ansvar for å håndheve hans politikk på regionalt nivå. De regionale lederne som ikke ville føye seg for sentralmakten, er etter hvert blitt fjernet.

Putins måte å forsterke sentralmakten var reetablering av en såkalt ”maktvertikal”. Denne styringsmåten forutsatte at kommandoer kom uavbrutt fra Kreml på toppen til den lokale byråkraten på bunnen.

Økonomisk sett var situasjon i landet fordelaktig for Putin. Russlands økonomiske system har kommet styrket ut av den finansielle krisen i 1998, og oljepriser var på sitt høyeste. Putin var i ferd med å gjenreise statens tradisjonelle rolle som dominerende aktør i russisk samfunnsliv. Etter de turbulente 1990-årene var landet på vei til det normale.

Ovenfor har jeg nevnt noen tendenser i Russlands historie under Putins første presidentperiode. Hans første år ved makten var forbundet med normalisering på mange områder. Det var likevel hendelser som satt Putins voksende popularitet på prøve.

Kursk-ulykken var en av dem. Sommeren 2000 sank atomubåten "Kursk" under en øvelse i Barentshavet. 118 mennesker mistet livet i ulykken. Presidenten var på ferie på Krim da ulykken inntraff. De første dagene etter ulykken distanserte han seg fra denne situasjonen og formelt sett overlot redningen til Sjøforsvarets ledelse. Dette vekket mye harme i det russiske samfunnet og Putin valgte til slutt å dra til Murmansk der redningsaksjonen ble ledet fra. Da det var klart at ingen hadde overlevd ulykken møtte presidenten pårørende.

Denne tragiske hendelsen som har satt ripe i lakken for Putins image, fikk ham til å gjøre noe som ingen andre sovjetiske eller russiske statsledere hadde gjort før. Da han for første gang talte om ulykken på russisk tv, ba han folket om unnskyldning for hvordan han hadde håndtert situasjonen.

Putins håndtering av situasjonen i Tsjetsjenia gjorde ham populær blant folket i Russland. Han ble sett på som en garant for stabilitet i landet. Denne stabiliteten ble nok en gang truet høsten 2002 da en stor gruppe væpnede tsjetsjenske krigere ledet av M. Barayev tok alle som var på "Nord-Øst"-forestillingen i et Moskva-teater på Dubrovka som gisler. Uansett hvilken beslutning hadde blitt tatt, enten å kapitulere og godta terroristenes premisser, eller å bruke spesialstyrker, storme inn og ofre mange mennesker, ville denne hendelsen påvirke negativt tilliten til maktene. Etter to dager stormet russiske spesialstyrkene bygningen. Rundt 130 gisler mistet livet som følge av at spesialstyrkene pumpet en narkotisk gass inn i teateret før de tok seg inn. Putins omdømme sto nok en gang i fare for å bli svekket på grunn av hans håndtering av krisen. Dette skjedde likevel ikke, snarere tvert imot.

I løpet av sin første presidentperiode klarte Putin å bringe mer politisk og økonomisk stabilitet og orden i Russland. Den sentrale makten ble styrket og staten var i ferd med å gjenerobre sin sterke posisjon i Russlands samfunnsliv. Putin var populær og verken krigen i Tsjetsjenia, Kursk-ulykken eller "Nord-Øst" hadde en betydelig negativ virkning på hans image. Massemedier, først og fremst tv, ble underlagt en økende statlig kontroll, noe Putin er blitt stadig kritisert for. Aviser og Internett har for det meste unngått den statlige sensuren.

### **Om journalistikkens utvikling og tradisjoner i Russland**

Journalistikk er en del av verdens kultur og en svært viktig del av samfunnsliv. Den er både fag, kunst og politikk, og kan uten tvil settes på lista over de viktigste fenomener i moderne sivilisasjon. Historisk sett er journalistikken ganske «ung». Prototyper til moderne europeiske aviser kan spores tilbake til begynnelsen av 17. århundre. I Russland skjedde dette et århundre senere. Utviklingen av det

europiske og det russiske samfunnet har gjennom tidene vært ganske forskjellig. Journalistikkens vesen og karakteristiske trekk har gjenspeilet samfunnsutviklingen.

Forskjellene er synlige til og med i hvordan begrepet «journalistikk» blir definert i russiske og europeiske, for eksempel norske kilder. I sin jakt på definisjonen av dette begrepet har jeg slått opp i mange norske lære- og ordbøker. Journalistikk defineres ut ifra beskrivelsen av en rekke elementer som inngår i journalistisk yrke. Bokmålsordboka beskriver journalistikk som "den virksomhet som en journalist driver".

I ulike lærebøker finner man følgende definisjoner:

«Journalistikk er først og fremst å formidle. Journalisten skal få tak i informasjon, sortere og redigere dem, og formidle dem videre i forståelig form.» (Wale 1997:9)

«God journalistikk har å gjøre med journalistens forståelse og opplevelse av virkeligheten. Journalistikkens fineste kvaliteter ligger i utvelgelsen, forståelsen, opplevelsen og utredningen av materiale, kilder og hendinger.» (Beck-Karlsen 1984:26)

«Journalistikk er aktuell og sannferdig formidling av fakta og synspunkter, lettfattelig presentert av en uavhengig redaksjon eller journalist.» (Brurås 2000:10)

I russiske lære- og ordbøker defineres "journalistikk" derimot med vekt på det litterære, f.eks. "Journalistikk er avisenes og magasinenes litteratur" (Ozhegov 1949:190), eller "Journalistikk er en presserende litteratur i daglige utgivelser" (Dalj 1920:548), eller

"Journalistikk er en av menneskes kreative aktiviteter, der grunnlaget for yrket er å forstå livet, gi objektiv dekning av virkelighetens alle sider, forstå mangfold i menneskeliv, det er også en spesifikk form for ikke-personlig kommunikasjon." (Tsvik 2000:6)

Det var kun ett sted (Det store sovjetiske leksikonet) at jeg fant definisjon som likner den norske:

"Journalistikk er offentlige aktiviteter for innsamling, bearbeiding og regelmessig formidling av aktuell informasjon gjennom massekommunikasjons medier (presse, radio, TV, filmer, osv.), en form for propaganda og agitasjon."

Grunnen til at jeg valgte å stoppe på dette ganske generelle temaet er for å poengtere at tekstene som er produsert av russiske journalister ofte er annerledes enn de man er vant til fra de europeiske medier. Dette kan være nyttig å vite for å kunne forstå bedre artikkelanalysene i Kapittel 5.

### **Media i Russland: historisk og kontekstuell overblikk**

Nasjonale tradisjoner spiller en stor rolle for moderne russiske medier, og bør ikke undervurderes. Spesielt viktig i denne sammenheng er forholdet mellom makt og media i Russland. Den første russiske avisen "Vedomosti" var grunnlagt av Peter den Store i 1702. Dette historiske faktumet sier mye om opprinnelsen til den russiske journalistikken, og ikke minst om journalistikkens "gudmor" – den politiske makten. Påvirkning fra den politiske eliten kan man observere gjennom hele historien til den russiske journalistikken.

Det betyr dog ikke at sterk kontakt mellom media og politisk makt i Russland bør sees på utelukkende som "god" eller "dårlig". Det er en tradisjon som er dypt forankret i historien av den russiske presse og som er en av uunngåelige realiteter. I dagens transformasjon av strukturen til russiske medier og forholdene mellom mediene og makten, kan vi lett finne historiske røtter som gjennom hele sovjetperioden går tilbake til pressehistorien før Oktoberrevolusjon i 1917.

I 18. og begynnelsen av 19. århundre, har russisk journalistikk utviklet hovedsakelig i form av såkalte "personlig journalistikk". Grunnleggeren og redaktøren var den viktigste, og noen ganger den eneste forfatteren. Han var også engasjert i trykking og distribusjon. Det var hovedsakelig magasiner som ble utgitt på den tiden. Aviser kom i andre rekke. Opplagene var små og innflytelsen av pressen var begrenset til en smal sirkel av mennesker<sup>8</sup>. Opplaget på fem-seks tusen eksemplarer var ansett som enorme.

På slutten av 19. århundre kunne man spesifisere to typer journalistikk: Massejournalistikk (for den alminnelige leser fra de lavere klasser i samfunnet) og kvalitetsjournalistikk (for de velstående, herskende klasser og intelligentsiaen).

Russiske aviser i 19. århundre ble opprettet primært som formidlerer av regionale nyheter. Avisene var underordnet lokale myndigheter. Utvikling av det russiske mediemarkedet begynte så sent som i 19. århundre, delvis grunnet teknologisk utvikling. Sammenliknet med medieutvikling i andre europeiske land er dette en

---

<sup>8</sup> Det finnes flere eksempler på dette også i vestlig presse.

ganske sen start. Men selv i andre halvdel av 19. århundre var det mange provinsielle tidsskrifter som fortsatte å motta subsidier fra de regionale budsjettene.

I Russland hadde man å gjøre med tallrike sensurregelverk (1804, 1826, 1828, 1865, 1879, 1882). Hele sensursystemet ble endelig avskaffet etter Februarrevolusjonen i 1917. Likevel, takket være lange tradisjoner med sensur i det russiske samfunnet, gikk overgangen til det sovjetiske systemet med "dobbel kontroll" over media ganske rolig for seg.

Makt i det russiske riket søkte ikke bare politisk kontroll gjennom sensur, men også gjennom sin økonomiske "gulrot og stokk"-politikk. Den økonomiske "sensuren" har blitt et kraftig verktøy for å påvirke pressen. En russisk forsker av sensursystemet G. Zhirkov, skriver følgende:

"... Det ble opprettet en slik sensurregime at kontroll fra maktene ved Hoveddirektoratet for pressesensur ble supplert med kontroll fra kapitalen. [...] Omstendigheter tvang regjeringen også til å endre sin taktikk mot journalistikk og bruke økonomiske påvirkningsmidler i økende grad." (Zhirkov 2001:136)

Medieforskeren Ja. Zasurskij (Zasurskij 2002:67) bemerker at underordning av mediene til maktene ikke kan forklares med bare maktens ønske om å diktere og kontrollere. I sovjettiden var det svært ofte at journalister selv tok initiativ til å utføre ordre og forespørsler som myndighetene ikke hadde gitt. Han skriver også om at den frivillige selvsensuren som fortsatt kan forekomme i dagens journalistikk var nedarvet fra den sovjetiske journalistikken.

Medieutviklingen i den postsovjetiske perioden har vist at pressefriheten – som først og fremst ble forstått som friheten fra sensuren – ikke alltid betyr at du fritt kan uttrykke dine tanker og ideer. Etter hvert ble det tydelig at det finnes en annen side av pressefriheten, nemlig den økonomiske. For at aviser, magasiner, radio og TV kunne fungere fritt, måtte de ha et sunt økonomisk fundament. Det å finne et slik fundament viste seg til å være en mye større utfordring for pressefriheten i de russiske mediene enn statlig sensur.

Media er nødt til å handle i markedet som fortsatt er preget av statlige monopolars sterke posisjon. Staten kontrollerer papirproduksjon, trykking og mediedistribusjon. Denne sektoren krever betydelige investeringer som fortsatt er lite overkommelige for et privat medieinitiativ.

Det økonomiske paradokset i det russiske mediemarkedet er at konkurransen, det essensielle elementet i vestlige uavhengige journalistikk, garanterer på ingen måte økonomisk frihet for russiske medier. Tvert imot, fører pulverisering av økonomiske ressurser og hard konkurranse mellom aviser og TV-stasjoner (spesielt i de regionale markedene) til at maktene og den store bussinessen oppnår en mer effektiv kontroll over mediebedriftene. Derfor bør den brutale konkurransen mellom økonomisk svake mediebedrifter ses på som en av skavankene i det moderne russiske mediesystemet (Zasurskij 2002:72).

Journalistikken i Russland har utviklet seg nesten utelukkende under den politiske eller økonomiske sensuren. Dette hadde en stor innvirkning på utforming av journalistiske tekster, deres innhold, sjanger og retorikk. En annen kilde til en sterk innflytelse på journalistiske sjangre i Russland er landets litterære tradisjoner. Noen av de russiske sjangrene er ikke å treffe i andre land. For eksempel sjangeren "otsjerk". Det er en kort litterær tekst der man beskriver, analyserer og kommenterer samfunnsviktige hendelser og fenomener. Denne typen tekster har som regelen en sterk forfatter-"jeg". Andre eksempler som er typiske for russisk journalistikk er problemrettet reportasje og dialog. (Gurevitsj 2004:219)

### **Kommentarjournalistikk i Russland og Norge**

I oppgavens innledningskapittel skrev jeg generelt om sjangeren kommentar. Tekstene i denne sjangeren har som mål å gi en analyse av en situasjon eller et fenomen. Som oftest er de skrevet av en redaksjonell medarbeider og knyttet opp mot nyhetsbildet. Kommenterjournalistikk er basert på en saklig argumentasjon med ethos og logos som hovedargumenter.

Russisk og norsk kommentarjournalistikk skiller seg på flere punkter. Forskjellene har forankring i bl.a. de generelle sjangerkonvensjoner. Da jeg søkte etter informasjon om kommentarsjangeren i russiske lærebøker, fant jeg ut at mange

forfattere ikke nevner denne sjangeren i sine sjangertypologier. Blant analytiske sjangre nevner forfatterne for eksempel artikkel, anmeldelse og kronikk.

Jeg skal ikke stoppe og beskrive hver av disse sjangrene, men jeg synes det er interessant at artikkel er blitt en egen sjanger i russisk journalistikk. I Norge bruker man begrepet artikkel som en samlebetegnelse på de ulike sjangrene. For eksempel, definerer Bokmålsordboka "artikkel" som en "selvstendig stykke, utgreiing i en avis el. et tidsskrift". I Russland derimot finner man følgende beskrivelse: "Artikkel skiller seg ut fra andre avissjangre med sin større bredde i generaliseringer og en grundigere faktaanalyse" (Golubev 1976:148). Smelkova i boken "Journalistikkens retoriske grunnlag" presiserer denne definisjonen og skriver at "artikkel er en av hovedsjangre i journalistikken og karakteriseres av utformingen og utviklingen av problemstillingen på grunnlag av analyse av fenomenet, sammenlikning av fakta og teoretiske generaliseringer" (Smelkova 2009:193). Hun henviser til ordets etymologiske røtter (statja stammer fra verbene *stalosj*, *sostojalosj* og betyr på russisk noe som har skjedd).

En av de mest detaljerte journalistiske sjangertypologier fant jeg hos Tertytsjnyj. Den inneholder flere sjangre enn det jeg støttet på i andre russiske lærebøker. Også Tertytsjnyj omtaler artikkel som en av de journalistiske sjangrenr, men i motsetning til flere av sine kolleger nevner han kommentar som en av de analytiske sjangrene. Han skriver at én av grunnene til at kommentar sjelden omtales som sjanger innenfor russisk journalistikk kan være at denne sjangeren er relativt ny i Russland (Tertytsjnyj 2000:71).

Ifølge Tertytsjnyj har begrepet "kommentar" kommet i bruk som betegnelsen på en selvstendig sjanger for mindre enn hundre år siden. Publikasjoner som kom under denne betegnelsen "kommenterte" dvs. forklarte, diskuterte og gjorde rede for viktige hendelser. Tertytsjnyj poengterer at en kommentar skiller seg fra en artikkel og andre analytiske sjangre ved at den, som regel, analyserer et fenomen som allerede er kjent for publikum. I analysen legges det mest vekt på journalistens forhold til emnet han eller hun reflekterer over.

Hans beskrivelse av kommentarsjangeren har en del fellestrekk med den vi finner hos Thore Roksvold: "Kommentarjournalistikken drøfter hvordan vi skal forholde oss til det som har skjedd eller skal skje." (Roksvold 1997:10). Roksvold definerer kommentar som en "bakgrunnsartikkel der skribenten gir uttrykk for egne meninger og argumenter" (Roksvold 1997:184).

Ved første øyekast er sjangrene artikkel og kommentar ganske like, men det finnes klare forskjeller dem imellom. Gurevitsj peker på at begge sjangre har som formål å gi leseren en analyse av en viktig begivenhet, situasjon eller prosess i samfunnet. Forskjellen ligger i at kommentar gir en rask, foreløpig analyse. Journalisten har som regel kun noen få timer på seg til å produsere teksten, som skal publiseres i avisens nærmeste utgave. Gjennom kommentar viser redaksjonen sitt forhold til og sin mening om det aktuelle temaet. Artikkel derimot gir en så grundig analyse som mulig. Temaet er ofte en situasjon som er knyttet til politikk, økonomi eller andre sfærer av det offentlige og samfunnslivet og som berører interesser til mange mennesker. Journalisten har lengre tid til disposisjon, men ikke like lang som for eksempel en forsker har. Tiden strekker seg som regel til å avdekke bare noen av årsakene av og konteksten rundt den aktuelle situasjonen, samt noen andre relaterte problemstillinger (Gurevitsj 2004:202-203).

I den sovjetiske pressen var fullverdig kommentarjournalistikk så å si fraværende (Grigorjan 2007:146). Den kunne rett og slett ikke eksistere i pressen der alle svarene var kjent på forhånd: det sovjetiske systemet er det beste i verden, Vesten råtner stadig raskere, sosialisme marsjerer triumferende over hele planeten, siste årets avlinger er spesielt gode (eller dårlige, avhengig av værforholdene, og selvsagt ikke på grunn av noen ukloke ordre fra den kommunistiske ledelsen), og økonomien skal være økonomisk. Alle artikler måtte gjennomgå en flertrinns sensur: først måtte teksten "presses" gjennom avdelingsredaktør, deretter godkjennes av avis- eller magasinredaktøren, som ofte var den mest nådeløse sensoren, og til slutt skulle teksten leses av den offisielle sensoren, den allvitende representanten fra Glavlit (tilsynet over litterære verk). Den siste kunne stoppe en hvilken som helst artikkel.



Utvikling av andre journalistiske sjangre ble en slags kompensasjon på fravær av kommentarjournalistikken. Den sovjetiske journalistikken har mange eksempler på bemerkelsesverdige essays, "otsjerk"-er, reiseskildringer, reportasjer eller strålende litterære tekster. Av og til var de rettet mot å avsløre "enkelte mangler som fortsatt sjeldent kunne forekomme i landet til den seirende sosialisme", mens andre ganger var de rettet mot kjerneproblemer og mangler ved den kapitalistiske verden.

Etter sovjetunionens fall, da politiske kommentarer og analyser kom tilbake til avissider, ble alle erfaringer fra de andre sjangrene absorbert. Det vil si at kommentarartiklene på nittitallet og i begynnelsen av dette århundret var i mange tilfeller subjektive (siden alle sjangrene jeg nevnte ovenfor har et sterkt forfatter-"jeg"), emosjonelle og kunne være preget av polemikk. Forfatterne prøvde å få fram sine poeng, de kranget, brukte emosjonelle og fargerike uttrykk og prøvde å overbevise leseren om at de har rett.

Journalistiske tekster retter seg mot både leserens sinn og følelser. Men man kan legge informasjonen fram på forskjellig vis: noen ganger appellerer forfatteren til leserens sinn (for eksempel i analytiske artikler som kommenterer den politiske eller den økonomiske utviklingen i en situasjon), andre ganger appellerer forfatteren til leserens følelser.

Mark Grigorjan deler journalistikk i to hovedkategorier: faktabasert journalistikk og meningsbasert journalistikk. Den første appellerer til leserens sinn. Fakta er viktigere enn kommentarer siden leseren selv er i stand til å komme fram til en konklusjon. Journalisten forblir objektiv og gir kun leseren fakta. Den andre appellerer til leserens følelser. Kommentarene er minst like viktige som fakta, siden det er nettopp kommentarer som oppdrar og opplyser leseren. Journalisten er subjektiv og støtter én av sidene i saken. Journalisten forsøker å vise leseren "sannheten" (Grigorjan 2007:14).

I sovjetisk og postsovjetisk journalistikk ble fakta ofte framstilt som enten "positive" eller "negative". De "positive" var de som viste at myndighetene gjorde en god jobb, mens de "negative" omtalte myndighetens dårlige jobb.

I vestlig, bl.a. norsk journalistikk, finner man ikke samme type tilnærming til fakta. Dette ville virke motsigende i forhold til journalistikkens viktige oppgaver som for eksempel å oppdage samfunnets uregelmessigheter, problemer og mangler og vise dem til publikum.

Når det gjelder meninger, bør jeg nevne at russiske journalister har en tendens til å starte sine tekster med moraliserende utsagn. Det finnes mange eksempler i postsovjetisk journalistikk når artikkelens første setning er journalistens vurdering av hendelsen eller situasjonen. Fakta blir presentert senere. Dette kan bety at journalisten setter egen vurdering foran fakta. Ofte gjør journalisten dette ubevisst, andre ganger kan man bortforklare dette med sjangeren som er brukt. Likevel kan disse grunnene neppe rettferdiggjøre journalistens valg når han eller hun forhaster seg med å fortelle leseren hva man skal tenke om det ene eller det andre faktumet (Grigorian 2007:105).

Utfordringen med å skille fakta fra meninger er heller ikke fremmed for norsk journalistikk. Igland og Stølås innrømmer at det er en krevende oppgave å skrive en artikkel som er fri for egne meninger spesielt om temaene som engasjerer (Igland og Stølås 2008:31).

Som jeg allerede har nevnt er det logos- og ethos-argumenter som legges til grunn i kommentarartikler. Det vil si de er bygd opp på en slik måte at de først og fremst appellerer til leserens sinn. Likevel viser artiklene jeg analyserer i Kapittel 5 at russiske journalister appellerer minst like mye til leserens følelser. Men er det typisk kun for den russiske journalistikken?

Marie Simonsen, politisk redaktør i Dagbladet (Igland og Stølås 2008:19) mener at det også er viktig å appellere til leserens følelser:

”Usaklig, ja, absolutt. Du skal være provoserende. Jeg vil gjerne være litt sleivete og spissforulert. Dette skal jo ikke bare være en edruelig form for statsvitenskap, det skal være morsomt og få folk til å tenke. Da kan du ikke stille akademiske krav til saklighet.”

Når man sammenlikner russisk og norsk journalistikk, påpeker man at den russiske journalistikken ofte er subjektiv og støtter én av sidene i saken, mens den norske journalistikken derimot ofte framstilles som objektiv. Det kan diskuteres hvorvidt journalistikken er objektiv enten den er russisk eller norsk. Kommentarjournalistikk skal uttrykke meninger, men kommentarene henger ofte sammen med andre journalistiske tekster i utgaven og de på sett og vis påvirker forståelsen av omkringliggende tekster.

"Den objektive journalistikken er jo død. Mye av journalistikken vi driver, henger sammen med det avisen er opptatt av på leder- og kommentarplass.

...

Det viktigste skillet vi har, er at journalisten som jobber med sak, ikke skal kommentere. Det er ren luksus. I mange små aviser er det umulig." (Simonsen i Igland og Stølås s. 19)

Både i den russiske og den norske kommentarjournalistikken er det ofte mennesker med en viss innflytelse i samfunnet som kommer til ordet. Som regel er det mennesker som leseren har tillit til.

Enhver kommentarvirksomhet forutsetter at kommentatoren inntar en posisjon og taler fra den. Det er viktig at kommentatorens ståsted formuleres eksplisitt, for publikum likevel klarer å rekonstruere det ut fra de foreliggende tekstene (Øvrebø 2003).

### **Syn på styringsmakter og statsledere i Russland**

Politisk tenkning og forhold til styringsmakter i Russland og vestlige land har både likheter og forskjeller. Dette skyldes bl.a. påvirkning fra det kulturelle miljøet samt en rekke andre faktorer som for eksempel landets geografiske plassering, klima, naboland, osv.

Skriftlige historiske kilder tyder på at Russland har hatt en lang politisk historie. Politikk, stat og styringsmakter har tradisjonelt spilt en ledende rolle i utviklingen av det russiske samfunnet. Statsdannelse og forsterkning av fyrstemakt, i perioden da østslaviske stammer ble konsolidert under Kiev-fyrsten, søkte etter ulike måter å legitimere makten. Det at fyrstemakten hadde guddomelig natur var en god måte å legitimere den på (S.G.Pusjkarev 2006). Denne begrunnelsen baserte seg på patriarkalske verdier som var vanlige for den tids bondefelleskap: Forholdet mellom fyrsten og hans undersåtter oppfattes som et forhold mellom far og sønner.

I "Daniel Eneboerens bønn» fra 11.-12. århundre – som regnes som et av de første eksemplene på russisk politisk journalistikk – understrekes det at fyrsten skal være en omsorgsfull far slik som "vannet er mor til fisk." Ideen om det guddommelige naturen til fyrstens makt har vært harmonisk sammenvevd med ideen om fyrstens ansvar for folket. Fyrsten Vladimir Monomakh i sine "Moralprekener" (år 1053-1125 e.Kr.) instruerer fyrstene til å være rettferdige og ansvarlige for makten de utøver. "Moralprekener" presenterer oss karaktertrekk til en ideell hersker: en fyrste bør være barmhjertlig, modig og sterk kriger. Han bør være klok og adlyde lovene.

Politisk tenkning i Russland i 10.-14. århundre og i Vesten har, som nevnt, hatt noen felles- og skilletrekk. For det første, var tidlig politisk tenkning avhengig av og oppløst i den religiøse og dagligdags verdensanskuelse. Det var ikke tilfeldig at fyrstelig makt har forent både mytologiske og religiøse (ufeilbarlighet, den absolutte karakter, rettferdighet som gir grunn til maktens guddommelige natur) og verdslige egenskaper som var generert av bondefelleskaps levemåte (S.G.Pusjkarev 2006).

For det andre, etter innføringen av kristendommen i Russland i år 988, og fram til 18. århundre ble russisk politisk tenkning utviklet innenfor den religiøse (ortodokse) verden, mens i Vesten ble politisk tenkning frigjort fra den religiøse påvirkningen allerede i 15. århundre.

For det tredje, har politisk tenkning både i Vesten og i Russland hatt en distinktiv praktisk funksjon: den ble endret i takt med behov og forestillinger om hvilke regjeringsformer og offentlige institusjoner som var de beste, og i stand til å sikre sivil fred og harmoni i samfunnet.

Til tross for en del fellestrekk i sin politiske tenkning har russiske og vestlige tenkere kommet fram til ulike konklusjoner om hva som var statens ideelle former. Disse forskjellene skyldtes ulikheter i det sosiale og kulturelle miljøet, dvs. summen av gjeldende verdier, idealer, ideer og religiøse forestillinger. Den vestlige politiske tenkningen har vært fokusert på det å beskytte interessene til et selvstendig individ og sivilt samfunn og begrense statens enevelde i monarkens person. Den politiske

tenkningen i Russland har derimot begrunnet og rettferdiggjort statens og felleskapets interesser framfor interessene til et enkeltindivid (S.G.Pusjkarev 2006).

Særegenheter ved utviklingen av politiske ideer i Russland har påvirket karakter av og innhold i problemene de behandlet. Valget av aktuelle saker og utfordringer i det offentlige liv, jakten på nye måter og metoder for å løse dem har vært bestemt av den særegne verdensanskuelsen som har utviklet seg i den russiske kulturen.

Med henvisninger til den ortodokse troslære ble staten og fyrstemakten tilskrivnet høye moralske dyder. De representerte godhet, sannhet, barmhjertlighet, ansvar for sine undersåtter og rettferdighet. De som forsøkte å ødelegge staten var selve personifisering av ondskapens krefter – de var tjenere til Antikrist. Et eksempel på dette var forrædere fra bojarer<sup>9</sup>. Fyrstens eller tsarens absolutte makt er blitt det fundamentale prinsippet for den politiske strukturen i det russiske samfunnet. Ikke overraskende har politisk tenkning også søkt å begrunne riktighet av monarkens absolutte makt (Mukhaev 2000:67).

Det faktum at den russiske politiske tanken gjennom det meste av sin historie, har utviklet seg innenfor rammene av den religiøse verden. Dette har forårsaket en viss forsinkelse i forhold til vestlige politiske doktriner. Dette har forutbestemt en senere erkjennelse av den historiske betydningen til parlamentariske ideer, demokrati, sivilsamfunn, osv. av russiske tenkere.

### **Politisk lederskap i Russland**

Det er mange ulike subjekter som er involvert i et lands politiske liv. Hovedmålet for deres virksomhet er å realisere visse interesser. Hvem og på hvilken måte organiserer og kanaliserer dette mangfoldet av individuelle ambisjoner? Som regel er dette en jobb for en politisk leder. Oversatt fra engelsk betyr ordet leder (leader) "én som viser vei".

Lederskap har mange ulike former. Det har vært flere forsøk på å klassifisere og beskrive disse formene for å kunne forutsi ledernes mulige atferd på grunnlag av kunnskap om deres funksjoner i samfunnet.

---

<sup>9</sup> Medlemmer av den høyeste russiske adelstand før Peter den stores tid.

Typologien av lederskap som ble utviklet av Max Weber er godt kjent og fortsatt relevant. Han har knyttet de ulike ledertypene til spørsmål om maktens legitimitet. Som grunnlag for å skille ulike typer ledere brukte Weber begrepet "autoritet", dvs. "sannsynlighet for at en bestemt gruppe mennesker vil møte ordrene med lydighet" (Mukhaev 2000:162). Weber skiller henholdsvis mellom tradisjonell, karismatisk og rasjonell eller legal lederskap.

**Tradisjonell ledelse** er basert på tradisjoner, ritualer og vaner. Vanen til å adlyde er basert på troen om hellighet av tradisjonen for at makt skal gå i arv. Lederen erverver sin styringsrett på grunnlag av sin avstamning. Denne typen lederskap er representert ved høvdinger, de eldste og monarker.

**Karismatisk lederskap** er basert på en tro at lederen er Guds utvalgte, og dermed har noen eksepsjonelle kvaliteter. Ordet "karisma" betyr bl.a. evne til å trolle massene uten å bruke noen maktinstrumenter. Det spesielle ved det karismatiske lederskapet er at det er blottet for enhver saklig grunn, det vil si at det ikke er basert på for eksempel lover eller tradisjoner, og skyldes utelukkende de personlige kvalitetene til en karismatisk leder, og tro på ham.

**Rasjonell/legal lederskap** er basert på konseptet om rimelighet og lovlighet ved fremgangsmåten for ledervalg og overføring bestemte styringsfullmakter til lederen. Lederens autoritet er basert på lover og rettsnormer som er anerkjent av hele samfunnet. Kompetansen til den enkelte makthaveren er tydelig beskrevet i grunnloven og andre gjeldende lover.

I henhold til Webers klassifisering er det tradisjonelle og det karismatiske lederskap lederskapsformer de mest typiske i Russland. Det tradisjonelle lederskapet, som for eksempel monarki, er basert på troen på hellighet av maktoverføring ved arv, lojalitet, ritual og vane til å adlyde. Eneveldet har vært den tradisjonelle styringsformen i Russland i løpet av mange århundre. Tsarens vilje var ikke regulert eller begrenset av noen som helst juridiske normer. Den første paragrafen i Russlands hovedsamlingen av statlige lover lyder slik: "Imperatoren av Hele Russland er enautokratisk og ubegrenset monark. Guden selv befaler å adlyde

overmakten ikke bare av frykt, men også av samvittighet” (Mukhaev 2000:171). Det tradisjonelle lederskapet har eksistert i Russland fram til den borgelig-demokratiske revolusjonen i februar 1917.

Sovjettiden har skapt en spesiell type lederskap i Russland, en såkalt ”våzhdisme”<sup>10</sup> dvs. dyrking, tilbedelse av en leder. Karisma er et grunnleggende element i denne typen lederskap. Weber beskriver karisma som et uvanlig høyt verdsatt personlighetstrekk ved et individ, som framhever individets overnaturlige, overmenneskelige eller i det minste ualminnelige og uoppnåelige for andres kraft eller egenskaper. Takket være denne kraften eller egenskapen blir dette individet dyrket som en guds budbringer eller i det minste som én som er verdt å følge, dvs. ”våzhdj”. Ledernes storhet var ikke basert på deres egen genialitet, men på den viktighet de har ervervet som resultat av opinionen. Både Lenin og Stalin var typiske representanter for ”våzhdisme” (Mukhaev 2000:173). ”Våzhdismen” handler om at lederskap blir bygget på en politisk myte om lederens eksklusivitet som ble dyrket i folkemassene. Lederens person blir guddommeliggjort og tilbedt. Lederens karisma er basert på tilstedeværelse av folkets enhetlige og kollektive vilje, der lederen representerer denne allmenne viljen. Lederdyrkelse og ritualer for hans tilbedelse har vært viktige elementer i den politiske kulturen under Sovjetunionen. De har dannet en slags politisk religion.

Russland i dag befinner seg i en overgangsperiode fra sovjetisk til demokratisk styreform. Det spesielle ved dagens russiske politiske lederskap er at til tross for demokratiets gradvis framvekst står gamle, etablerte politiske ledelsestradisjoner (som f. eks. folkets syn på en leder og hans ideelle kvaliteter) fortsatt sterkt.

### **Politisk lederskap i dagens Russland**

Lederproblematikken i det moderne russiske samfunnet er ganske interessant. Som nevnt befinner Russland seg i en overgangsfase. For et samfunn i endring har ledere en spesiell betydning. De anses som viktige faktorer for stabilitet og forening av ulike interesser; de er initiativtakere for endringer og reformer. Politiske ledere i det endrende samfunnet personifiserer dets politiske kurs, siden det er nettopp de som

---

<sup>10</sup> Våzhdj betyr leder, fører, høvding.

utformer strategier for samfunnets utvikling og definerer hvordan de skal gjennomføres (Mukhaev 2000:172).

Hvis lederen planlegger grunnleggende omveltninger i samfunnet, bør han sikre seg folkets sympati og entusiasme til sine planer. Dessuten skal lederen framstå som en garant for rettferdighet, orden og beskyttelse mot byråkratiets egenmektighet, lovløshet og brudd på borgerlige rettigheter og friheter. I Russland assosieres denne lederfunksjonen gjerne med at det forventes at lederen er en snill og rettferdig tsar, eller, for eksempel, en folkelig president.

Jeg har tidligere sett på forskjeller og likheter mellom det russiske og det vestlige politiske systemet. Da sovjettiden nærmet seg slutten ble vestvendte ideer populære. President Mikhail Gorbatsjov har forsøkt å føre Russland nærmere Vesten ved bl.a. å bruke sin nøkternhet og rasjonelle politikkoppfatning og vektlegging av internasjonalt samarbeid. Men gjennom årene av hans og Boris Jeltsins lederskap har det etter hvert vokst opp skepsis til innflytelse fra Vesten. Folk flest hadde opplevd demokrati og markedsøkonomi som hovedgrunner til politisk kaos og økende økonomisk urettferdighet. 1990-tallet assosieres hos en vanlig russer med uorden, nedturer og ydmykelser. Da Vladimir Putin er blitt Russlands president påtok han seg rollen som garant for stabilitet. Putins ideologi var basert på å skape orden i og stolthet for landet. Dette sørget for at han etter hvert fikk høy tillit i befolkningen. Hans lederskap – i motsetning til Gorbatsjovs og Jeltsins styring – forbindes ofte med ro og orden, økonomisk fremgang og økt selvtillit på den internasjonale arena.

### **Ledere som "fantastiske objekter"**

I sin bok "Image i politikken" refererer Anne Krogstad til antropologen Tian Sørhaug som karakteriserer ledere som *fantastiske objekter*. Sørhaug mener at folk ikke forholder seg til ledere som sådan, men til sine egne forventninger og fantasier om vedkommende, som også kan bli kollektive forestillinger.

"Disse kan utvikle seg til tvangstrøyer som virker innsnevrende på politikerens handlingsrepertoar. Samtidig dreier dette seg om *magiske* egenskaper som inneholder enorme potensialer, fordi de også bygger opp en leders reelle makt." (Krogstad 1999:19-20)



Putins oppkomst var et slags svar på drømmen om en "sterk regjering". Hans suksess og popularitet har vist at i Russland kan makten fortsatt basere på folkets historiske ubevisste minne og forankre seg i hverdagsritualer.

Da jeg lette etter mulige kilder på nettet, støttet jeg på en frase i et russisk internettforum. Forfatteren skriver:

"I motsetning til den oppfatning som våre pseudodemokratiske og pseudolibérale media har, er Putin ikke Stalins åndelige etterfølger. Tvert imot er Putin mer enn demokratisk politiker. Han er tvunget til å regelmessig ta på Stalins uniformsjakke for at vårt folket-gudbæreren så ham som en ledertype de er vant til." (<http://vk.com/club34472625>, 20.12.2012)

Man kan selvfølgelig diskutere hvorvidt Putin er en demokratisk leder eller ikke, men forfatteren har et poeng: Image av en politisk leder er, blant annet, et produkt av forestillinger om ham i samfunnet. På den andre siden blir en politikers image utformet også av andre aktører som for eksempel imagemakere og medier.

Når en ny politiker dukker opp på den politiske arena, må de aktuelle politiske kreftene forholde seg til problemet med "gjennkjennelsen" av den nye aktøren. I Putins første måneder ved makten var "Hvem er De, herr Putin?" et av de mest populære temaer som fikk uttrykk i endeløse publikasjoner både i Russland og i utlandet. Dette tema kan være en del av spillet om utforming av lederens fullstendige bilde på grunnlag av første inntrykk av den nybakte statsministerens uttalelser og handlinger. Journalistene prøvde å plassere "etterfølgeren" i det politiske landskapet ut ifra et bestemt koordinatsystem, der den tsjetsjenske krigen, "økonomiske reformer" (forholdet til business og forretningsmenn) og ikke minst Putins personlige historie spilte den sentrale rollen.

Senere ble Putins image utformet rundt flere ulike roller, som for eksempel spion, reformator (Peter den Store), sexsymbol eller Russlands lille far. Det meste av denne utformingen har skjedd gjennom massemedier. Hvor bevisste eller ubevisste disse framstillingene har vært er et tema for et annet forskningsprosjekt.

### ***Stierlitz eller Mr. Bond***

Standartenführer Stierlitz (oberst Maksim Isaev) er en av de sentrale karakterene i sovjetisk mytologi. Stierlitz er en sovjetisk etterretningsoffiser i dekning i Tyskland under andre verdenskrig. Han er mellom førti og femti år gammel; han elsker

fedrelandet sitt, er modig, intelligent og eier en urokkelig vilje; Stierlitz er til å stole på.



Bilde fra filmen "Vårens sytten øyeblikk"

Denne litterære karakteren ble skapt av forfatteren Julian Semjonov i boken "Vårens sytten øyeblikk". Senere er boken blitt en tv-serie under samme tittelen. Stierlitz-karakter ble levendegjort av én av de mest populære skuespillere i sovjettiden, Vjatsjeslav Tikhonov. Under seriens første visning, i begynnelsen av 1970-tallet, samlet serien et større publikum enn ishockeykamper. Gatene i byer og landsbyer ble helt øde fordi folk satt som klistret til tv-skjermer.

Stierlitz' betydning for det russiske folkets massebevissthet kan til en viss grad sammenlignes med James Bond.

På lik linje med Bond har Stierlitz trengt seg dypt inn i massebevissheten, men i motsetning til superagent 007 er Stierlitz også blitt en populær karakter for folkekunst. Sammen med andre litterære karakterer, krigs- og revolusjonshelter, en helt i utallige vitser og historier som var ladet med kraftig propagandapathos.



Bilde fra filmen "Vårens sytten øyeblikk"

Hvis noen ikke klarte å fange likheten mellom Putin – som tjenestegjorde i Tyskland – og Stierlitz, minnet mediene om den og bidro til å bygge en assosiasjonssti. Denne rollen var én av de første og én av de viktigste for Putins image. Journalist Jekaterina Smirnova i magasinet "Vlastj" ("Makt") understreker at Putins spionfortid var – til å begynne med – alt som ga noen som helst farge til hans bleke image "*Jobb i Tyskland, en tåre felt under feiringer av sovjetiske helligdager her har vi Maksim Maksimovitsj Isaev (Stierlitz) i egen person!*" (Smirnova 2000)

Sammenlikningen med Stierlitz "sammentreff" med denne sovjetiske kulthelten hjalp Putin med å finne sin egen image.

### ***Peter den Store***

Det er kjent og ganske vanlig at politikere foretrekker å framheve noen assosiasjoner og utviske andre. Sankt Petersburg – byen Vladimir Putin kommer fra – er ikke det eneste bindeleddet mellom ham og Peter den Store.

Peter den Store er på den ene siden én av de mest grussome og maktgjerrige ledere i Russlands historie. På den andre siden er han symbol for den sterke statsmakten (ikke minst som en motvekt til det borgerlige samfunnet), Russlands storhet og en politikers messianske ambisjoner.

Det tar tid og tålmodighet å utforme og oppfostre en politikers image. Koblinger mellom Putin og Peter den Store var populære i begynnelsen av 2000-tallet. Bysten av Peter den Store sto på Putins skrivebord, og det var moteriktig å skrive om Putin som Peter den Stores arvtager. Det er tvilsomt at Putin ønsker å bli tillagt Peter den Stores grusomme og hensynsløse trekk. Det er snarere hans reformatorside man prøver å framheve i Putin. Det er en stor ære å bli husket som lederen som løftet landet opp fra fattigdom, uorden og ydmykelser.

### ***Putin som sexsymbol og macho***

Fysisk kraft og militær sjarm var, fra begynnelsen av, sentrale i utformingen av Putins image. Etter hvert dukket det opp noen erotiske elementer. I medier ble Putin beskrevet som "alfahannen", og man spøkte om massebesvimelser i den kvinnelige delen av Russlands befolkning.

Putins image som sexsymbol og macho har utviklet seg i takt med interessen fra publikum. Denne



utviklingen omfatter perioden fra begynnelsen av det nye årtusenet og fram til i dag. "Den russiske macho" er en idrettsmann per definisjon. Han klatrer opp på en ubåt, sitter ved roret i et strategisk bombefly, viser sine ferdigheter i judokamper og poserer med naken torso og gevær. I tillegg er Putin en avholdsmann. I landet hvor mange millioner menn lider og dør av alkoholisme er han en drømmemann i øynene til de russiske kvinnene. "Jeg vil ha en mann som Putin<sup>11</sup>" lyder refrenget i en populær sang.

Statistisk sett er det flere kvinner enn menn i Russland. Det betyr at kvinnene utgjør en viktig del av elektoratet. Riktig brukt kan image som sexsymbol og macho ha en stor betydning for en politiker.

### ***Russlands lille far***

Ifølge sosiologiske undersøkelser er det fortsatt mange russere som drømmer om "den sterke hånden" eller om tsaren. Avis "Moskovskie novosti" presenterer en statistisk undersøkelse gjennomført av VTSIOM<sup>12</sup> og skriver følgende:

"De ønsker seg beskyttelse, og ikke frihet; penger, og ikke muligheter; orden, og ikke reformer. De trenger en klok og erfaren leder, og ikke en som er ung, fleksibel og åpen. De ønsker seg en leder-frelser, og ikke en leder-reformator." (<http://mn.ru/politics/20121008/328330943.html>, 18.11.12).

I mange hundre år har Russland hatt en nesten uendret sosio-politisk konfigurasjon: statsleder, folk, og et lag med personer som omringer makthaveren dem imellom (disse kan neppe kalles eliten, og består for det meste av byråkrater av ulike rang). Forestillingen om at landsherskeren er den eneste figuren som vil redde, finne ut av ting, opprettholde orden og gjenopprette rettferdighet er fortsatt sterk i det russiske samfunnet. Det finnes ingen andre etablerte institusjoner som man kan stole på, og synet på eliten er svært negativt. Og da er det bare én person som er i stand til å overvinne fienden og krisen hvis de "fanger" landet uanmeldt. Derfor er rollen som Russlands lille far fortsatt ganske effektiv.

### **Oppsummering**

Kapittel 2 startet med en kort innblikk i to siste tiår av den russiske historien. I begynnelsen av 90-årene befant det russiske samfunnet seg i en dyp krise på alle

---

<sup>11</sup> Sangteksten finner du i vedlegg 2.

<sup>12</sup> Russlands senter for undersøkelser av opinionen.

livets områder. Overgangen fra Sovjetunionen til dagens Russland var en turbulent og krevende periode. Politiske og økonomiske reformer, kurs mot mer åpenhet, demokrati og markedsøkonomi hadde en positiv betydning for samfunnet. Likevel ble håp om et bedre liv og tiltro til demokrati og markedsverdier etter hvert svekket. Den urettferdige privatiseringen, økende lagdeling av samfunnet, finanskrisen, den økende innblanding av oligarkene i Russlands politiske liv og sentralmaktens manglende vilje og/eller evne til å opprettholde orden i landet var hovedgrunnene til denne svekkelsen.

Etter at Vladimir Putin overtok makten etter Boris Jeltsin forsøkte han å forsterke sentralmakten og redusere oligarkenes innflyttelse. Den økonomiske situasjonen var fordelaktig og etter de turbulente 1990-årene klarte Putin å bringe mer politisk og økonomisk stabilitet og orden til Russland. Putin var populær, og verken krigen i Tsjetsjenia, Kursk-ulykken eller "Nord-Øst" hadde en betydelig negativ virkning på hans image. Massemedier og først og fremst tv, ble underlagt en økende statlig kontroll, noe Putin er blitt stadig kritisert for. Aviser og Internett har for det meste unngått den statlige sensuren.

Den russiske journalistikken har historisk sett hatt en sterk tilknytning til styringsmaktene. Bortsett fra noen korte perioder i begynnelsen og på slutten av 19. århundre var russiske medier underlagt en sterk kontroll fra staten, politisk som økonomisk. Gjennom sensur og statlig monopol på nødvendige ressurser, produksjon og distribusjon kunne maktene til en viss grad kontrollere mediernes innhold. Den statlige kontrollen hadde en stor innvirkning på utforming av journalistiske tekster, deres innhold, sjanger og retorikk. En annen kilde til en sterk innflyttelse på journalistiske sjangre i Russland er landets litterære tradisjoner.

Russisk og vestlig, bl.a. norsk journalistikk, har både likheter og forskjeller. I denne oppgaven har jeg lagt vekt på analysen av artiklene som tilhører kommentarsjangeren. I Russland er denne sjangeren relativt ny, siden det i sovjettiden var lite rom for analytiske sjangre: Alle svarene og meningene var jo kjent på forhånd. I den postsovjetiske tiden, da analytiske publikasjoner har funnet fram til avissidene, ble de preget av følelser, polemikk og et sterkt forfatter-"jeg". I

motsetning til norsk journalistikk har russiske journalister noe annerledes forhold til fakta. De kan bl.a. presenteres som "positive" og "negative". Skillet mellom fakta og meninger kan også være noe "utvisket" i russiske journalistiske tekster.

I den siste delen av Kapittel 2 har jeg sett på noen trekk av og forventninger til politisk lederskap i Russland. I lyset av dette kom jeg med noen eksempler på hvordan mediene kunne ha påvirket utformingen av Putins image gjennom å tillegge ham ulike roller.

Generelt sett kan Putins image vurderes som et resultat av en tiårs utvikling av Russlands moderne russiske politiske system. Samtidig støtter han seg på folkets tradisjonelle forestillinger om og forventninger til en god landsleder. Hans image kombinerer mange ulike ansikter. Ifølge tyske "Sueddeutsche Zeitung", er han både en tsar og en stjerne, en landsfar og en gudfar, en omsorgsfull mann og en kvinnebedårer. Putin "svinger" dyktig mellom gamle tsaristiske og sosialistiske idealer. Samtidig har han opparbeidet seg karaktertrekk som er typiske for en ny global estetikk, der politikere fungerer som mediastjerner.

Det virker som at den spesielle politiske situasjonen i landet under radikale endringer skaper et presserende behov for de tradisjonelle klisjeer. Det ser ut til at pathosformler fra det gamle politiske billedspråket er en slags trygg havn i urolige tider. Jeanette Kohl mener at Putins medierådgivere har tenkt å overføre det gamle Russland og personkult som var typisk for monarkiet og sosialismen til dagens Russland ved hjelp av Putins person (Kohl 2011).

Putins viktigste ressurs er velgernes ubetingede støtte, som er basert på en tv-image av en sterk leder og på et parallelt bilde av "det store Russland", som også har en tv-opprinnelse. Ifølge Zasurskij gir denne ressursen kun et midlertidig forsprang, som bør brukes for fullt, for å ha tid til å reformere Russlands politiske system, hvis det er dette som er Putins politiske mål (Zasurskij 2002:104).

### 3. Metodisk tilnærming

I dette kapittelet skriver jeg om metodiske tilnærminger jeg har valgt, om prinsippene jeg har brukt ved utvalget av materialet og ulike typer utfordringer jeg støtte på underveis i arbeidet.

Jeg har valgt å legge hovedvekt i oppgaven på den empiriske undersøkelsen, dvs. at jeg ikke har til hensikt å fordype meg i teorien, men vil heller bruke den som et grunnlag for mine metodiske valg og framgangsmåte. Siden fokuset ligger på empirien, vil det være naturlig å prioritere teoretiske resonnementer som er relevante for empirien.

Denne oppgaven vil kunne karakteriseres som en form for kvalitativ innholdsanalyse med utgangspunkt i retorikk. Min interesse ligger i å undersøke og beskrive retoriske strategier og virkemidler som ble brukt for å skape og/eller endre en politikers (Putins) image i noen utvalgte aviser (Kapittel 5). Jeg skal også forsøke å sette dem i en utviklingsperspektiv (Kapittel 6).

Teorigrunnlaget for oppgaven er den retoriske teorien. Jeg vurderte å ta med også semiotikk. Det er uten tvil interessant å gå i dybden på de ulike symbolene som skjuler seg i hver enkelt artikkel. En annen mulig tilnærming kunne ha vært hermeneutikk – *”en tolkningslære som ble utviklet med henblikk på å bestemme hva religiøse og juridiske tekster skulle bety, og videreført i litterær analyse på 1800- og 1900-tallet.”* (Østbye m.fl. 2002:63). Hovedideen i hermeneutikken er at tekster må tolkes for å forstå deres mening. Under tolkningsprosessen veksler man på å undersøke tekstens deler og teksten som helhet “slik at meningen oppstår samlet og gjensidig berikende ut fra disse to synsvinklene” (Gentikow, 2004:145).

Men verken semiotikk eller hermeneutikk ble ikke valgt siden dette blir en annen type undersøkelse. Det er dessverre ikke nok plass for en slik undersøkelse i denne oppgaven.

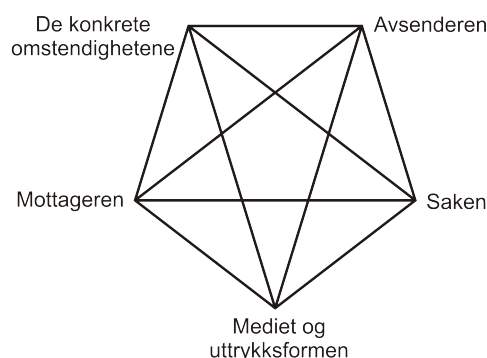
Jeg har vurdert flere ulike måter å underbygge analysen på og valgte til slutt å holde fokuset på den retoriske analysen. Som grunnlaget for min analyse kommer jeg til å bruke retoriske kommunikasjonsmodeller. Modellene er et godt redskap for å kunne beskrive og analysere eksterne og interne faktorer som har innvirkning på hvordan mening i medier blir etablert og overført.

## Retoriske modeller

For å definere og undersøke avisenes retoriske strategier finner jeg det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i den delen av retorikken som har med budskapet, argumentasjonen og uttrykket å gjøre. Ulike typer argumenter, metaforer, eufemismer, bruk av ironi, konnotasjoner og analogier er noen av de virkemidlene jeg vil forsøke å identifisere, for å kunne si noe om det mer latente budskapet i innleggene. Samtidig vil det være relevant å se på den retoriske situasjonen i publikasjonene.

For å sette alle de ovennevnte elementene i en sammenheng, og for å gjøre strukturen til analysen tydeligere har jeg tenkt å bruke Ciceros "kommunikasjonsmodeller" – det eksterne og det interne retoriske pentagrammet. Modellene er en grafisk presentasjon av forhold mellom de forskjellige konstantene, dvs. faktorene som alltid skal være til stede i talesituasjonen (*ekstern aptum*) og i selve talen (*intern aptum*). Begrepet *aptum* kan oversettes som "det som sømmer seg" eller "det som passer seg", og det bør forklares nærmere. Med "sømmelig" eller "passende" menes det at retorikken, for å være formålstjenlig og effektiv, må vise talerens respekt og aksept for samfunnets normer, konvensjoner og idealer (Kjeldsen 2004:76).

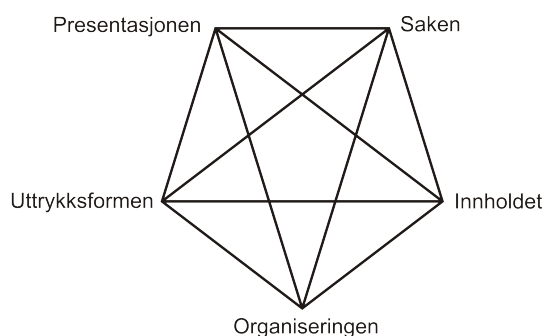
Pentagrammene jeg bruker i denne oppgaven er presentert i boken av Jens J. Kjeldsen (Kjeldsen 2004:71, 73-74). Det eksterne pentagrammet beskriver den retoriske situasjonen og forener taleren, saken, ordene, tilhørerne og de konkrete omstendighetene. Jeg valgte å bruke



**Det eksterne pentagrammet**  
(Kjeldsen 2004:71)



konstantene som delvis er modifisert av Kjeldsen. Etter min mening passer de best for å kunne beskrive den moderne retoriske situasjonen. Kjeldsens konstanter i det eksterne pentagrammet er følgende: *avsenderen, saken, mediet og uttrykksformen, mottageren, de konkrete omstendighetene*.



**Det interne pentagrammet**  
(Kjeldsen 2004:73)

Det interne pentagrammet beskriver elementene som ifølge Cicero er nødvendige for at en tale (en tekst) skulle fungere. Det består av saken (causa), tankene og argumentene (inventio), disponeringen (dispositio), den språklige utformingen (elocutio), framføringen av budskapet (actio).

Også i dette tilfellet har jeg valgt å bruke Kjeldsens modifiserte indre konstanter: *saken, innholdet, organiseringen, uttrykksformen, presentasjonen*.

Ideelt sett, dvs. for at en retorisk ytring skal være vellykket og formålstjenlig, må relasjonene mellom de ulike elementene i pentagrammene være passende. Hvis man ser på det eksterne pentagrammet må for eksempel avsenderen passe til saken, uttrykksformen, mottageren og omstendighetene. Uttrykksformen må i sin tur passe til avsenderen, saken, mottageren og omstendighetene, osv. For at avsenderen og den konkrete ytringen skal kunne fungere formålstjenlig og være vellykket må relasjoner mellom alle konstantene stå i et passende forhold til hverandre. I tilfellet det interne pentagrammet, må saken passe til tankene og argumentene (innholdet), mens tankene og argumentene må passe til uttrykksformen, osv. (Kjeldsen 2004:70, 73). Det å oppnå det ideelle forholdet mellom alle konstantene kan være en utfordrende oppgave. I tekstene jeg skal analysere i Kapittel 5, finnes det en rekke eksempler på "skjevhetene" i forholdene mellom de ulike konstantene som enten er knyttet til den retoriske situasjonen, eller til selve teksten. I noen tilfeller kan man vitne skjevhetene knyttet til dem begge. For eksempel, hvis en avis prøver å framstå som seriøs og troverdig, men samtidig får betalt for sine publikasjoner av den interesserte parten, kan forholdet mellom avsenderen og mottakeren beskrives som ubalansert. Avsenderen (avisen) bedrar mottakeren (leseren). I dette tilfelle oppnår

man ikke det eksterne aptumet. Dersom en avis kommer med påstander uten å kunne underbygge dem, eller når en tragisk hendelse blir presentert i en tekst skrevet slik at berørte kan føle seg krenket, oppfylles ikke krav om det interne aptumet. Gjennom retorisk analyse kan man forsøke å finne ut hvilke konsekvenser disse "skjevhetene" kunne ha hatt for bl.a. avisenes troverdighet.

### Den retoriske situasjonen

Som nevnt ovenfor består den retoriske situasjonen av avsenderen, saken, mediet og uttrykksformen, mottageren og de konkrete omstendighetene. I denne oppgaven refererer begrepet **avsenderen** til både en konkret avis og til de økonomiske og politiske krefter som står bak avisen. Det er ikke alltid like enkelt å identifisere avsenderen (her kreftene bak hver enkel avis) i den russiske pressen. Samtidig kan denne informasjonen være avgjørende for både tekstens innhold og valg av retoriske strategier og virkemidler. **Saken** vil referere til hver enkel artikkel som skal analyseres. **Mediet** er aviser/presse, og **uttrykksformen** er artikler, dvs. skriftlige tekster. Artiklene kan tilhøre ulike sjangre, noe jeg kommer til å se nærmere på i analysedelen av oppgaven. **Mottakeren** vil være avisenes lesere. Hver avis retter seg hovedsakelig mot én konkret lese-/målgruppe. Disse vil jeg beskrive i Kapittel 4. Til slutt vil jeg se på begrepet **de konkrete omstendighetene**. I forhold til denne oppgaven vil de konkrete omstendighetene være periodene rundt Putins utnevnelse til Russlands statsminister, samt det første og andre presidentvalget der Putin var en av kandidatene.

Nok et begrep som kan være nyttig i forbindelse med den retoriske situasjonen, men som ikke inngår i det eksterne pentagrammet er "de retoriske vilkårene", dvs. "de mulighetene og begrensningene som enhver taler må forholde seg til" (Kjeldsen 2004:75). Kjeldsen følger Aristoteles' oppdeling av vilkårene. Han skiller mellom fagmessige (retoriske) og ikke-fagmessige (ikke-retoriske) vilkår. De ikke-retoriske vilkårene består av rammene – mulighetene og begrensningene – som taleren ikke har mulighet til å styre eller påvirke på et eller annet vis. Det kan f.eks. være personer, hendelser, relasjoner, regler eller konvensjoner. De fagmessige vilkårene er derimot knyttet til og styres av selve taleren, f.eks. hans/hennes personlige stil og karakter, logiske bevismidler eller emosjonelle appeller.

Kjeldsen nevner også andre måter å skille de ulike retoriske vilkårene fra hverandre, f.eks. kan man skille mellom de fysiske, kulturelle eller psykiske vilkårene. I denne oppgaven vil jeg kun forholde meg til selve skillet mellom de retoriske og ikke-retoriske vilkårene.

### **Teksten**

Saken, innholdet, organiseringen, uttrykksformen og presentasjonen inngår i den gruppen av konstanter (det interne pentagrammet) som gjelder balansen mellom tekstens ulike sider. Begrepet **saken** gjelder her intensjonen til avsenderen og retorikken generelt (Kjeldsen 2004: 74). Forholdene og emnene som behandles i teksten inngår i begrepet **innholdet**. **Organiseringen** forteller noe om hvordan teksten er bygget opp. Stilen og tonen i teksten samt uttrykkets art defineres av **uttrykksformen**. Også måten argumentasjonen er bygget opp på hører til uttrykksformen. Og til slutt **presentasjonen**, som gjelder valget av medium, sjanger og måten budskapet blir presentert på.

### **Denotasjon og konnotasjoner**

Alle tekster har en sammensatt natur som gjør det mulig å tolke dem på flere nivåer. Teksten har en grunnbetydning – **denotasjon**. Den denotative betydningen har altomfattende karakter og er objektiv. Denne oppgaven tar for seg skriftlige tekster, og denotativt nivå vil rett og slett være det ytre laget av teksten, ordenes betydning slik vi finner den i ordbøker. Tekstens tilleggsbetydninger – **konnotasjoner** – er kulturelt betinget og emosjonelt/verdiladet. De gir uttrykk for bevisste eller ubevisste vurderinger, som enten kan være positive eller negative. Konnotasjoner må ikke forveksles med assosiasjoner. De første gir uttrykk for tilleggsbetydninger som er felles for en (stor) gruppe mennesker, mens de andre er individuelle og er bygget opp på en persons egne erfaringer og/eller opplevelser. Det å finne konnotasjoner i skriftlige tekster betyr å lese mellom linjene, å finne ut ordenes ladninger og skjulte meninger, samt å tolke tekstenes innhold og uttrykk ut ifra den kulturelle konteksten. Begrepene denotasjon og konnotasjon hører til semiotikken, og selv om jeg ikke kommer til å foreta en semiotisk analyse, kan de være et nyttig redskap når jeg skal se på tekstens innhold.

## **Kvalitativ innholdsanalyse**

Innholdsanalysen er i utgangspunktet en kvantitativ metode. Formålet med metoden er å identifisere og telle forekomsten av spesifiserte egenskaper eller tekstens dimensjoner, og gjennom dette være i stand til å si noe om meldinger, bilder og fremstillinger i tekstene (Hansen m fl. 1998:95). I noen forskningsprosjekter kombineres den kvantitative og den kvalitative innholdsanalysen. Dette gjøres for å kunne undersøke materialet (eller deler av materialet) i dybden.

Hvis den retoriske analysen skal brukes av meg som en undersøkelsesmetode, har jeg lagt innholdsanalyse til grunn for utvalg, avgrensning og kategorisering av undersøkelsesmaterialet. Siden jeg bygger min analyse rundt et begrenset utvalg tekster og ikke har til hensikt å telle forekomster av ulike aktuelle kategorier, vil det være feil å trekke inn begrepet *kvantitativ innholdsanalyse*. Derfor velger jeg å beskrive metoden jeg hadde brukt i planleggings- og utvelgelsesfasen som *kvalitativ innholdsanalyse*.

## **Valg av tekster til analysen**

For min analyse har jeg valgt artikler fra fire russiske aviser: Rossijskaja Gazeta (RG), Izvestija (Izv), Sovetskaja Rossija (SR) og Novaja Gazeta (NG). Avisene representerer ulike politiske og økonomiske krefter og blir grundig beskrevet i Kapittel 4. Avisene dekker perioden august 1999 – mars 2004. Denne perioden omfatter publikums første store kjennskap til Putin, store og mest betydningsfulle hendelser i hans tid som Russlands statsminister, stedfortredende president og endelig som Russlands president. Å dekke hele avismaterialet for fire og halvt år er, som nevnt, en omfattende og tidskrevende oppgave. Tidsrammer og omfang av min oppgave tillot meg ikke å ta i bruk hele materialet, derfor har jeg valgt å begrense meg på følgende måte.

**Den første avgrensningen** jeg foretok var "stikk"-perioder. Jeg har valgt avisutgavene som dekker august 1999, da Vladimir Putin ble utnevnt til statsminister, Putins 100 dager som statsminister, Dumavalget, 1. januar 2000, presidentvalget 2000, (innsettelse), august 2000 (eksplosjoner i Moskva og Kurskulykken), 11. september 2001, Dumavalget 2003 og presidentsvalget 2004. Materialomfanget viste

seg å være altfor stort, og det endelige utvalget er blitt begrenset til avisutgavene som dekker august 1999, presidentvalget 2000 og presidentvalget 2004.

**Den andre avgrensningen** var å velge ut én gruppe artikler som kunne være mest relevante for min undersøkelse og innenfor de allerede valgte periodene. Siden min hovedinteresse var å undersøke Putins image, har jeg lagt vekt på artiklene som karakteriserer Putin på et eller annen vis, som inneholder uttrykk for hvordan de respektive avisene ser på/eller framstiller Putin. Mange avisutgaver inneholdt flere artikler om Putin, og for å gjøre utvalget mer overkommelig hadde jeg behov for å avgrense materialet i enda større grad.

**Den tredje avgrensningen** gikk ut på at jeg valgte å analysere forsideartikler fra august 1999, typiske artikler fra mars 2000 og både forside- og typiske artikler fra mars 2004. Denne avgrensningen kunne bli foretatt på flere ulike måter. Alle har sine sterke og svake sider. Valget av artiklene på avisenes forsider kan forklares med konvensjoner som er ganske like for russisk som for norsk presse: På forsiden finner man hovedoppslag, aktuelle og viktige saker. Disse blir publisert enten i heltekst eller henviser til andre sider i avisen. Det svakeste punktet i min tredje avgrensning er nok definisjonen *typiske* artikler. Hva er en typisk artikkel? Hvilke kjennetegn kan man bruke på å finne ut om artikkelen kan defineres som *den typiske*? Er det mulig å etterprøve utvelgelsen jeg har foretatt?

For meg er den typiske artikkelen den som inneholder samme tanker og ideer som flere andre artikler i den aktuelle avisen i en gitt periode. Framstillingsmåte og/eller argumentasjon likner i stor grad på de jeg fant i avisens andre artikler som omtaler Putin. Jeg er klar over at begrepet *typisk* er nokså subjektivt. Samtidig er det et tolkningsspørsmål og svaret har ingen fasit. Det er mulig å etterprøve utvalget til en viss grad, selv om det vil være en lang og krevende prosess: Avisene er på russisk, dessuten har mange russiske biblioteker ikke digitaliserte avisarkiver, noe som betyr at man faktisk må bla gjennom mange hundre sider.

Etter de tre avgrensningene hadde jeg seksten artikler til sammen. Åtte av disse kommer fra avisutgaver i mars 2004. Dette er et bevisst valg jeg har foretatt for å ha

et større grunnlag for å kunne si noe om utviklingen/endringene i avisenes framstilling av Putin.

### **Hvordan har jeg samlet inn data?**

Innsamling av data har foregått på en lesesal i Murmansk fylkesbibliotek. Dette biblioteket er et av mange i Russland som ennå ikke har fått et digitalisert avisarkiv. Alle aviser var oppbevart på spesielle lagre, samlet i bunker og innbundet etter utgivelsesmåned og -år. Lageret er stengt for publikum, men jeg fikk lov til å hente avisene på egen hånd (dog først under strengt tilsyn av bibliotekaren). Dette fordi bunkene var altfor mange og altfor tunge for å bære for bibliotekaren. Jeg har brukt rundt tre uker for å finne ut og kopiere relevante artikler. Kopimaskinen sto i en annen lesesal, så jeg måtte søke om spesiell tillatelse til å ta avisene ut av salen de hørte til.

Avgrensningene jeg beskrev ovenfor er et resultat av mitt arbeid på biblioteket. De er ikke noe jeg bestemte fra dag én. Det vil si at jeg har vært gjennom mange hundre avisutgaver og artikler. Det har vært en krevende og slitsom, men interessant og bevisstgjørende prosess.

### **Kategorisering og analyseenheter**

#### ***Hvilke data har jeg funnet?***

Hver enkelt artikkel utgjør en analyseenhet. Etter alle avgrensningene har jeg endt med 16 artikler fordelt på følgende måte:

- 4 forsideartikler (én fra hver avis) fra august 1999;
- 4 typiske artikler (én fra hver avis) f.o.m januar t.o.m mars 2000;
- 4 forsideartikler (én fra hver avis) fra mars 2004;
- 4 typiske artikler (én fra hver avis) f.o.m januar t.o.m mars 2004.

Artiklene i kategorien "typiske" er samlet fra en lengre periode (tre måneder) enn artiklene i kategorien "forside" (to dager). Grunnen til at jeg valgte å plukke ut de typiske artiklene i en utvidet periode er for å kunne finne tekster som er mest representative for hver enkelt avis. Utvalgsperiode for forsideartiklene er begrenset til to dager for å fange opp de mest viktige aktuelle tekstene.

### ***Hva slags viderebehandling jeg har gitt dem?***

Alle artikler er naturlig nok skrevet på russisk. Siden oppgaven blir skrevet for en norsk utdanningsinstitusjon og jeg ikke kunne forvente at leserne behersker russisk, har jeg oversatt samtlige tekster til norsk. Dette var en omfattende og krevende prosess som endte med over femti sider oversatte tekster.

Det var spesielt krevende å oversette utdrag fra, og henvisninger til, litterære tekster. Jeg kommer til å skrive mer om dette i avsnittet om språklige og andre utfordringer senere i dette kapittelet.

### ***Hvilke generelle trekk fant jeg?***

Allerede ved første gjennomlesing merker man at det er en rekke synlige forskjeller mellom artiklene i de ulike avisene. Artiklene i Rossijskaja Gazeta (RG) skiller seg spesielt ut i forhold til sjangeren. Som jeg skrev tidligere er det kommentarsjangeren jeg valgte å fokusere på. Noen av tekstene i RG hører ikke til i kommentarsjangeren, andre ligger i grenseland. Likevel valgte jeg å beholde artiklene. Jeg mener det er viktigere å finne ut hvordan RG framstiller Putin, enn å holde seg til en bestemt sjanger. Det at avisen i noen tilfeller velger bort kommentarsjangeren kan peke på bruk av bevisste strategier ved framstillingen av Putin.

Artiklene i Sovetskaja Rossija og Novaja Gazeta skiller seg ut ved at deres artikler er spesielt kritiske, om enn på ulike måter. Kommentartiklene i SR og NG har også ofte et sterkt forfatter-"jeg".

Izvestia skiller seg ut ved den mest nøytrale framstillingen. Journalistene forsøker å holde fakta og meninger for seg. Jeg mener derfor at blant de utvalgte avisene ligger Izvestia nærmest norske aviser.

I Kapittel 5 kommer jeg til å analysere tekstene i detalje. Analysen vil vise hvorvidt mine foreløpige konklusjoner stemmer eller ikke.

### ***Praktisk bruk av retoriske modeller***

Tidligere i dette kapittelet har jeg beskrevet det teoretiske grunnlaget for min analyse. I analysedelen (Kapittel 5) kommer jeg ikke til å bruke de retoriske

modellene som er beskrevet (det eksterne og det interne pentagrammet) ovenfor direkte. Tanken var å bruke dem som et hjelpemiddel, og som utgangspunkt for analysene.

Her vil jeg presisere kort om hvordan jeg har tenkt til å bruke retorikken for å kartlegge og forklare retoriske virkemidler avisene bruker for å skape Putins image:

- **midlene for å overbevise** (ethos: Hvilke midler bruker avisene for å styrke sin troverdighet? Hvem er det som oppgis som kilde for opplysninger? Hvilket preg har publikasjoner, f.eks. objektivt, offisielt, eller derimot uformelt? og så videre; logos: Hvordan tar avisene i bruk faktaopplysninger og eksempler? Mangler det noen viktige faktaopplysninger eller kilder? Om faktaopplysningene virker relevante? og så videre; pathos: Har avisene tatt i bruk sterke og ladde ord og uttrykk for å vekke følelser? Har de tatt i bruk symboler, og hvilke? og så videre)
- **argumentasjon** (finne ut tekstenes hovedtese samt hoved- og støtteargumenter; se på hvilket argumentvalg som er gjort, og om argumentene er relevante og holdbare; finnes det argumenter som mangler/ikke ble brukt, og eventuelt hvorfor? Hvor henter avisene sine argumenter fra? (politikk, økonomi, historie, religion, og så videre)
- **stil** (om tekstene følger høy- mellom- eller lavstil; om stilvalget virker fornuftig; er stilen konsekvent eller finnes det brudd? Hvilke språkbilder, troper og ornamenter har avisene brukt?)

### **Språklige og andre utfordringer**

Flere artikler jeg valgte til analyse inneholder ekstralange setninger. Jeg prøvde bevisst å beholde like lange setninger i mine oversettelser. Grunnen til dette er at jeg ønsket å formidle et tilnærmet inntrykk av å lese de aktuelle artiklene. I russisk er setninger generelt lengre enn i norsk språk, likevel var noen setninger uvanlig lange. Det betyr også at disse setningene inneholdt flere (for ikke å si mange) tanker på en gang, noe som strider mot journalistiske idealer i Norge. De ovennevnte trekk gjorde det vanskelig å lese og forstå noen av tekstene selv for én som har russisk som morsmål. Her er ett eksempel, en setning på russisk og nesten ord-for-ord



oversettelse til norsk. Setningen inneholder 59 ord i den russiske varianten og 71 i den norske. Den består av minst fire tanker.

«Велика вероятность того, что уже к июню, т. е. к моменту конституционных сроков президентских выборов, уровень электоральной поддержки Путина может упасть существенно ниже популярности Зюганова, потому что успехов в экономике не будет — федеральный бюджет будет урезаться усилением международной изоляции России, финансово-торговыми санкциями Запада, крайне настороженно относящегося к Путину, а также прогнозируемым на 2000 год падением мировых цен на нефть.»

"Det finnes en fare for at allerede til juni, dvs. til tidspunktet for den konstitusjonelle fristen for presidentvalg, kan Putins popularitet blant elektoratet falle betydelig lavere enn Zjuganov sin pga. fraværende framgang i økonomien – det føderale budsjettet vil nedskjæres pga. tilspissingen av Russlands internasjonale isolasjon, finansielle og handelssanksjonene til Vesten som har en høyst vaksom forhold til Putin, og også pga. fall i verdens oljepriser som er prognosert for år 2000." (Novaja Gazeta: nr.001: 10.01.2000 Otstavka bolsje, chem zhiznj (Avskjed er større enn livet))

I tillegg til noen språklige utfordringer, kan jeg nevne utfordringene av en annen karakter, nemlig det å beholde sin objektivitet gjennom prosjektet. I kvalitative studier – som min oppgave hører til – er det forskeren selv som er forskningsverktøyet. Hvis naturvitenskapelig og kvantitativ forskning har etablerte metoder for måling og beregning, bruker kvalitative studier fortolkning i sine undersøkelser. Det betyr at hver enkel forsker har innvirkning på sine tolkninger. Barbara Gentikow skriver at

"dens [fortolkningens] ambisjon er å finne den egentlige eller til og med sanne betydningen, men at den [forskeren] samtidig er vel vitende om at fortolkning ikke kan produsere korrekte og endelige resultater." (Gentikow, 2004:145-146).

Forskerens bakgrunn, erfaringer, omgangskrets, verdier og en rekke andre faktorer vil alltid blande seg inn i hennes fortolkninger. Jeg er bevisst på dette og vil etterstrebe å avdekke tekstenes "egentlige" betydninger etter beste evne.

## **Oppsummering**

I dette kapitlet tok jeg opp det metodiske grunnlaget for min oppgave, prinsippene jeg har brukt ved utvalget av materialer, samt ulike typer utfordringer jeg støtte på underveis i arbeidet.

Oppgaven er en form for kvalitativ innholdsanalyse med utgangspunkt i retorikk. Analysen i Kapittel 5 skal bygges rundt retoriske modeller: det eksterne og interne pentagrammet. Det første hjelper til med å kartlegge ytre omstendigheter (avsenderen, saken, mediet og uttrykksformen, de konkrete omstendighetene.) Det

interne pentagrammet beskriver forhold mellom interne elementer ved en tekst (saken, innholdet, organiseringen, uttrykksformen og presentasjonen).

Videre skrev jeg om hvordan jeg valgte tekster til analysen og om andre avgrensninger jeg har gjort i innsamlingsfasen. Jeg har valgt 16 artikler fra fire ulike aviser som representerer forskjellige politiske og økonomiske interesser.

Hovedutfordringer jeg har støtt på er knyttet til lingvistikk (flere artikler inneholder lange og ekstralange setninger som i tillegg rommer flere tanker) og til min objektivitet. I kvalitative undersøkelser har hver enkel forsker innvirkning på sine tolkninger. Forskerens bakgrunn, erfaringer, omgangskrets og verdier vil alltid blande seg inn i hvordan teksten blir fortolket.

## **4. AVISER**

### **Aviser i Russland**

Status for en moderne avis i Russland er tosidig. På den ene siden er avis, som alle andre massemedier, et institutt som skal informere samfunnet (eller deler av samfunnet). Mens på den andre siden er avisen og dens redaksjon en aktør på landets informasjonsmarked; en bedrift som skal skaffe fortjeneste. Ut fra det ene eller det andre formålet kan man definere avisens type (eller karakter).

Noen aviser har fortsatt informasjonsformidling som sin hovedoppgave. Men denne oppgaven kan kun løses hvis avisen har fortjeneste eller har klart til å skaffe seg et finansielt grunnlag på et annet vis, fra andre kilder. Andre aviser har fortjeneste som hovedmål. Men dette målet kan kun nås ved å holde et høyt profesjonelt nivå på sitt informasjonsprodukt. Dette samspillet og motsetningene som står foran ulike aviser påvirker avisens redaksjonelt struktur og organisering av sin virksomhet, og ikke minst karakter, posisjon, innhold og form for avisens publikasjoner.

### **Avisens karakter sammenliknet med andre massemedier**

Avis er et av de eldste massemedier. Gjennom mer en firehundre år har aviser på lik linje med tidsskrifter vært en uerstattelig informasjonskilde for mange millioner mennesker. Med oppfinnelsen av nye massemedier som radio, TV og i de siste årene Internett og sosiale medier har avisens plass og rolle i samfunnet gjennomgått store endringer. Det er helt klart at avisen ikke kan konkurrere med de nye mediene om øyeblikkelig meddelelse av informasjon. Utviklingen innen massemedier har ført til spådommer om pressens snarlige død. Disse spådommene har så langt ikke gått i oppfyllelse. Avisen døde ikke, den klarte å tilpasse seg den nye situasjonen og har vist sin fleksibilitet og overlevelsesevne.

Aviser er blitt mer spesialiserte: i tillegg til allmenne utgivelser har det dukket opp mange aviser for bestemte sosiale grupper og institutter. Dette førte til at avisens konsept som et trykt massemedium er blitt endret. Dagens avis har funnet sin nisje blant andre massemedier og klarer å levere leseren det andre medier ikke kan.

Som nevnt, kan avisen ikke tilby publikummet nyheter og informasjon øyeblikkelig. I stedet begynte aviser å konsentrere seg om å kommentere, analysere ulike situasjoner, problemer og utfordringer og stille prognoser om deres utvikling.

### **Russlands moderne avismarked**

I januar 2003 fylte den russiske pressen 300 år. Avisene i Russland har opplevd ulike perioder. Jeg kommer til å se kort på de siste tjue-tjefem år. I 1990-årene falt antall abonnementer, innkjøp og lesning av aviser og magasiner. Mange trykte medier har betydelig redusert sine opplag. Mens i 1990 utgjorde opplagene til de sentrale avisene 8-14 millioner, ble tallene fra 1991 drastisk redusert. Hovedgrunnen var en rask prisutvikling og manglende lønns- og pensjonsutbetalinger. Mange lesere var nødt til å avstå fra aviser og magasiner. Der er blitt luksus å abonnere på en avis.

Det har skjedd to betydelige endringer på det russiske markedet for trykte medier i løpet av 1990-årene. For det første ble antall abonnementer redusert til minimale tall. Og for det andre har det dukket opp flere hundre nye aviser og magasiner.

I 1990-årene tok statens mediemonopol slutt. Fra midten 1990-tallet havnet de fleste medier under kontroll av ulike finansielle grupper og oligarker. Om jeg skal redegjøre for alle mediene, vil det ta nokså stor plass i denne oppgaven. Derfor tar jeg opp kun de avisene som jeg omtaler/analyserer i min oppgave.

Gruppen "Media-Most" ved V. Gusinskij var en pioner i mediemarkedet. Fram til 2001 eide den eide flere aviser, magasiner, fjernsynskanal NTV og radiostasjon "Moskvas ekko". Én av avisene som var eid av denne gruppen var "Novaja Gazeta". Fra 2001 eies avisen av konsern Gazprom. Businessgruppen "Interros-Oneksim" ved V. Potanin eide flere aviser, bl.a. "Izvestia". Andre oligarker som f. eks. B.Berezovskij og M. Khodorkovskij hadde kontroll over flere trykte medier og etermedier. Også Russlands stat og politiske partier har vært medieeiere. For eksempel "Rossijskaja Gazeta" er et medieorgan for Russlands regjering, mens "Sovetskaja Rossija" er eid av det kommunistiske partiet.

I løpet av det siste tiåret i 20. århundre har russiske medier gjennomgått endringer som media i andre land brukte en mye legre tid på. De russiske medienes

strukturelle mangfold har reflektert økonomiske, sosiale, demografiske og kulturelle endringer i landet generelt. I løpet av en nokså kort periode har de russiske mediene blitt en forretningsvirksomheten som lever etter markedslover. De er også under en prosess til å bli en av de viktigste sosiale institusjoner i et demokratisk samfunn, som kan være i stand til å gi en mer fullstendig og nyansert inntrykk av interessene til ulike sosiale grupper og samfunnet generelt. (Gurevitsj 2004)

### **Avisens mål, profil og image**

Avisens mål bestemmes på etableringspunktet av organets grunnlegger/eier. I ettertiden blir formålet konkretisert av avisens redaktør som er ansvarlig for redaksjonelt arbeid og daglig leder som har ansvar for avisens økonomiske forvaltning. Avisens mål får sitt uttrykk gjennom innholdet, utvalget av journalistiske sjangre og liknende.

Målet med avisen blir realisert i dens konsept, dvs. uttrykket av grunnleggerens tanke, ide som han ønsker å realisere. Avisenskonsept svarer på spørsmål om hvordan avisen skal være. Dette har sin innflyttelse på avisens type, karakteristikker og ikke minst på valg av lesergrupper.

Forholdet mellom eier og redaksjon varierer veldig mye i Russland som i Norge. Eierforholdet kan være ganske skjult. Det er ikke ensidig. Eiers innflyttelse på innhold er der, men ofte indirekte, bl. a. gjennom utnevnelsen av redaktøren og ledende medarbeidere. Novaja Gazeta og Izvestia har, for eksempel hatt flere redaktørbytter. En annen måte å styre redaksjonelt arbeid kan være budsjettkontroll. Hvis man skal spare, hva skal de spare på. Hvilke redaksjonelle aktiviteter som blir rammet hardest? Hvilke skal prioriteres? Sparer man på undersøkende journalistikk, reiser og lignende? Eieren er interessert i at redaksjonen arbeider effektivt.

Lesergrupper har også en stor betydning for avisens karakter. Noen aviser har en universell karakter, de er orientert mot et bredt publikum, mens andre er orientert mot en smal målgruppe, for eksempel kvinner, lærer eller partimedlemmer.

Hvor, hvordan og hvor ofte avisen blir distribuert har også en betydelig rolle for avisens profil. I dagens Russland finnes det ingen aviser som kan kalle seg nasjonale og er distribuert over hele landet. Det finnes heller ingen russiske aviser som

kommer ut syv ganger i uka. (Gurevitsj 2004:70, 72) Det er dyrt å produsere landsomfattende aviser og de taper slaget mot regionale og lokale medier. Befolkningen foretrekker å skaffe seg og lese aviser som forteller om hendelser, prosesser og situasjoner i det lokale miljøet. (Gurevitsj 2004:74).

Avisens image er det stabile inntrykket som leseren har om det aktuelle mediet. Imaget blir utformet i løpet av en lang tidsperiode under innflyttelsen av avisens innhold, tematikk, publikasjonskarakter, avisens posisjon og synspunkter. Avisens image er tett knyttet til mediets publikum. Potensielle lesere ser etter aviser med et bestemt image som samsvarer deres interesser, smaker, kulturell og utdanningsnivå. For eksempel, kommer faste lesere av "Izvestia" ikke til å lese den nyeste utgave av "Moskovskij komsomolets", siden rykte dette mediet har opparbeidet seg tilsier at den ikke bryr seg om at informasjon som kommer på trykk er sann, det er opptatt av "billig" sensasjon og bruker slang, dvs. Avisen er en typisk tabloid. Mens den typiske leseren av "Moskovskij komsomolets" vil heller ikke lese "Izvestia", siden avisen retter seg mot samfunnsengasjerte lesere med relativt høyt utdanningsnivå. (Gurevitsj 2004:174)

Noen aviser har beholdt navnet de hadde under sovjettiden, for eksempel "Pravda" og "Sovetskaja Rossija". Det å skifte navnet kan være ensbetydende med avisens død: mediet kan miste en betydelig del av sine lesere, og dette i sin tur vil ha visse politiske og økonomiske konsekvenser. Ved å beholde sitt navn har de to ovennevnte avisene bekreftet for sine lesere at de fortsatt står for sine gamle ideologiske og politiske synspunkter. (Gurevitsj 2004:174)

En viktig del av avisens image er redaksjonssammensetningen. Man dømmer avisen ikke bare etter dens innhold, omfang og publikasjons, men også etter hvem som ordet på dens sider.

Hver av avisens utgaver skal støtte og forsterke dens image. Siden hver utgave er kun et av mediets ledd, kan man danne et fullstendig bilde av avisen kun ved å gjøre seg kjent med dens publikasjoner over en nokså lang periode.

## Aviser til analysen

Som jeg allerede har nevnt har jeg valgt fire aviser til min analyse.

<b>Rossijskaia gazeta</b>	underlagt en full kontroll fra RFs sentrale utøvende makt.	opplaget: 413759 eks
<b>Izvestia</b>	sentrist, eied av bl.a. Vladimir Potanin (en av de såkalte oligarkene) og LukOil	opplaget: 234400 eks
<b>Novaja Gazeta</b>	liberal, eied av Vladimir Gusinskij (en av de såkalte oligarkene) tom år 2001, fom 2001 eied av OAO Gazprom	opplaget: 660000 eks (jeg er i tvil om dette tallet, i 1993 var avisen opplagg 100 000 eks)
<b>Sovetskaja Rossija</b>	venstre/kommunistisk/patriotisk; karakteriserer seg selv som en uavhengig folkelig avis	opplaget: 300000 eks

Kilde: <http://mediasprut.ru/jour/inform/fingroups.shtml>

Denne delen gir en kort presentasjon av de ulike avisene.

### Rossijskaja Gazeta (RG)

Avisen ble opprettet i 1990 og er et offisielt mediet for den russiske regjering. Offisielt lever den av statlige subsidier. Men i 2001 ble RG (og 11 andre aviser) avslørt i medier for å ta imot betaling for bestilte journalistikk. RG retter seg mot et bredt publikum (forretningsmenn, byråkrater, statlige ansatte, med mer.) og distribueres i mange russiske byer og regioner. Avisen gjør seg "etteraktet" ved bl.a. å publisere alle nye lover og forskrifter i full tekst. Det er vel å merke at Russlands nye lover trer i kraft kun etter de er blitt publisert i RG. Avisens opplagg har gått ned fra over 400 tusen på 1990-tallet til ca. 170 tusen i dag. På lik linje med avisene "Kommersant" og "Izvestia" er RG én av nøkkelskilder til økonomiske og politiske nyheter i Russland.

### Izvestia (Izv)

Avisen ble opprettet i 1917 og i sovjettiden var et offisielt medium for sovjetiske styringsorganer. Fra august 1991 ble avisen erklært til en uavhengig, men den har vært eid av ulike store forretningsstrukturer, bl.a. av V.Potanin og konsern LukOil. Avisens tematikk er nyhetsdekning i Russland og i utlandet, analyser og kommentarer, oversikt over forretnings- og økonomisk virksomhet, nyheter innen kultur og idrett. Izvestia er kjent for sin nokså balansert framstilling av økonomiske og politiske hendelser og personligheter. Som nevnt tidligere retter Izvestia seg mot

en nokså godt utdannet leser. Avisen er distribuert i flere russiske byer og regioner. Opplaget utgjør for dagen ca. 150 tusen eks. mot over 200 tusen på 1990-tallet.

### **Sovetskaja Rossiya (SR)**

Avisen er opprettet i 1956 og var fram til 1986 et av offisielle medier for den sovjetiske regjeringen og kommunistpartiet. To ganger stoppet avisen sin utgivelse av politiske grunner. På 1990-tallet ble avisen en talerør for Russlands kommunistiske parti med G. Zjuganov i spissen og for venstre-patriotiske krefter. For tiden utgis avisen med undertitelen "den folkelige uavhengige avis". På sine websider skriver SR at den ikke er økonomisk avhengig av verken noen maktstrukturer, politiske partier eller finansielle grupper. Det oppgis at avisen finansieres gjennom salg av abonnementer, detaljhandel og donasjoner fra lesere. Annonseinntekter utgjør ifølge avisen en ubetydelig del av finansieringen. Avisen retter seg mot leseren som støtter kommunistiske og venstre-patriotiske synspunkter. Den er – ifølge avisens redaktør – oppbygd etter Lenins prinsipper for medieorganisering: forholdet mellom profesjonelle journalister og journalister fra folkemassene skal være minst 5 til 500. Det betyr at mange av avisens publikasjoner er skrevet av lekfolk. SR hadde et opplagg på 300 tusen på 1990-tallet. Det påstås at avisen har beholdt opplaget gjennom årene.

### **Novaja Gazeta (NG)**

Avisen ble startet i 1993 av en gruppe journalister som forlatte "Komsomolskaja pravda" (i sovjettiden avisen for unge kommunister). Avisen hevder å være en uavhengig avis. NG er eid hovedsakelig av avisens redaksjon. Avisens andre eiere er forretningsmann Aleksandr Lebedev (som også eier britiske aviser Independent og Evening Standard) og eks-president Mikhail Gorbatsjov. Tidligere var avisen eid av V.Gusinskij og konsernet Gazprom. Avisen har vært en av støttespillere for "Jabloko"-partiet til G.Javlinskij. NG er kjent for sin gravende journalistikk, avsløring av korrupsjon og analyser av forholdet mellom maktene og vanlige folk. Anna Politkovskaja var én av avisens mest profilerte journalister. NG gjenspeiler liberale holdninger til de progressive intellektuelle og middelklassen. Avisen holder seg mer eller mindre i opposisjon til den statlige mediepolitikken. Opplaget til NG er ganske stabilt og utgjør for tiden ca. 280 tusen eksemplarer. Avisen beskrives som økonomisk levedyktig. (Tertytsjnyj 2002:59)



## **Oppsummering**

Avisjournalistikk i Russland har i de siste tiårene vært i endring og utvikling som berører flere sider ved både den redaksjonelle og den økonomiske virksomheten. Overgangen fra partipresse til et demokratisk medium er på ingen måte avsluttet. I dagens Russland er avisene underlagt en mindre statlig kontroll enn for eksempel fjernsynet og kan sies til å være relativt frie i sine meninger. I virkeligheten er avisene underlagt en annen type kontroll – den økonomiske. Det er sjeldent at avisen kan selv finansiere sin produksjon og distribusjon. Som regel får den en større eller mindre økonomisk støtte fra sine eiere. Det kan derfor diskuteres hvorvidt avisene er frie til å uttrykke redaksjonsmeninger.

Avisene jeg kommer til å analysere i denne avhandlingen representerer ulike typer politiske og økonomiske interesser og retter seg mot ulike lesergrupper. Dette kan ha innvirkning på hvordan de ulike avisene presenterer Vladimir Putin hvis image er mitt analyseobjekt.

## **5. Avisenes strategier og virkemidler**

Min analyse er forankret rundt tre hovedkategorier: for det første, ønsker jeg å se på Putins ulike roller slik de ble framstilt i de forskjellige avisene. For det andre, vil jeg se på avisenes strategier og virkemidler: hvordan retorikk og argumentasjon ble brukt av de ulike avisene for å framstille Putin på en bestemt måte. For det tredje, vil jeg se på sjangrene avisene har brukt: hvilken utforming får tekstene i de ulike avisene. Hovedsjangeren for tekstene jeg skal analysere er kommentaren.

I dette kapittelet vil jeg analysere kommentarartiklene i de utvalgte aviser: Rossijskaja Gazeta, Izvestia, Sovetskaja Rossiija og Novaja Gazeta. Jeg vil først se på artiklene i hver enkelt avis for deretter kommentere funnene. Videre vil jeg sette funnene fra de forskjellige avisene opp mot hverandre for å kunne si noe om likheter og forskjeller i avisenes bruk av retoriske strategier og virkemidler. Hvilke(n) rolle(r) Putin blir tildelt av de ulike avisene er et annet punkt i min sammenlikning. Jeg kommer også til å se på om avisenes framstilling av Putin er stabil og uendret gjennom hele analyseperioden.

### **Rossijskaja Gazetas artikler**

Som nevnt tidligere valgte jeg å analysere kommentarartikler. Det viste seg å være en utfordrende oppgave å finne slike artikler i Rossijskaja Gazeta. Det er spesielt karakteristisk for RGs utgivelser i august 1999. Da har avisen valgt å publisere en rekke korte artikler som både i form og stil ligner på pressemeldinger. Det er verdt å merke at forfatterens navn ofte uteblir. Dette forsterker inntrykket av at vi leser pressemeldinger. Hvorfor benytter avisen denne sjangeren? – En av grunnene kan være at pressemeldinger gjengir som regel rene fakta, og selv om dette ikke alltid er tilfelle, vil man forvente at innholdet i slike artikler er til å stole på. På denne måten kan avisen forsøke å styrke sin troverdighet. Stilmessig skiller RG-artiklene i 1999 seg fra artiklene i de andre avisene med sin nøkterne stil. Dette kan også påvirke leseren ved å "hevde" at innholdet er svært objektivt. Samtidig gir flere overskrifter det hele en hverdagslig tone, som om det ikke har skjedd noen forandringer: Alt går som det skal (rutine), og at man trenger ikke å frykte noen store omveltninger med Putin som statsleder.

Hvorvidt RGs artikler i 1999 er sammenlignbare med tekster i andre aviser, kan diskuteres. På den ene siden bør man være konsekvent ved kun å velge tekstene som tilhører samme sjanger. På den andre siden kan dette være et klart tegn på RGs utvelgelse av bestemte strategier i sin omdømme av Putin.

I RGs artikler som omtaler Putin i hans nye stilling som statsminister i august 1999, trykker RG sitater fra flere regionale ledere som stiller seg positivt til utnevnelsen. De uttrykker sin tillit til Putin og hans lederstil. Også Boris Jeltsin kommer til ordet på avisens sider. Han bekrefter sin fulle tillit til Vladimir Putin. Dette viser at allerede fra Putins første skritt inn i nasjonalpolitikken prøver avisen å skape og forsterke tillit til den nye statsministeren.

Blant disse lojale og nøkterne artikler om Putin er det én artikkel som skiller seg ut. Den heter "Kreml har foretatt en strategisk manøver" (RG 11.08.1999). Helt i begynnelsen av artikkelen vises det til den sveitsiske avisen "Neue Zürcher Zeitung", men det er ikke klart om hele artikkelen er en oversettelse av den originale teksten eller om den presenterer RGs egne refleksjoner rundt artikkelen i "Neue Zürcher Zeitung". Leseren får heller ikke vite hvem som har skrevet dette innslaget (noe som er ganske vanlig for RG).

Forfatteren forsøker å drøfte situasjonen i Russland i den aktuelle perioden. Det spekuleres i om det var bakkenforliggende hensikter med å foreslå Putin som statsminister. Det gjøres et forsøk på å analysere Jeltsins valg. Forfatteren stiller seg undrende til Putins kandidatur: Putin som "verken [har] politisk eller populistisk kharisma". Dette gjør det vanskelig å forutsi hvordan folket vil reagere på dette valget. Samtidig forsøker forfatteren å spekulere rundt hva som er de virkelige grunner til valget. Han viser til rykter som sier at Putin har kompromiterende informasjon på opposisjonen i Kreml, og dette kan svikte opposisjonens muligheter i kommende Duma-valg og gi fordel for Jeltsins kandidater. Men forfatteren bemerker også at man må huske på at det ikke alltid er slik at ting skjer som planlagt. Den ovennevnte artikkelen er ikke blant de jeg valgte til næranalyse. Dette kan begrunnes med blant annet at jeg har sett etter det typiske, og denne artikkelen skiller seg klart

ut. Likevel mener jeg at artikkelen "Kreml har foretatt en strategisk manøver" var verdt til å nevne i min oppgave.

**Forside august 1999: "Russland kommer inn i den nye politiske etappen" og "Kontinuitet og ingen unntakstilstand".**

I utgangspunkt skulle jeg velge én artikkel fra hver analyseperiode. For denne perioden valgte jeg likevel å analysere to tekster: **"Russland kommer inn i den nye politiske etappen"** og **"Kontinuitet og ingen unntakstilstand"**. Den første er rett og slett Jeltsins tale om Putins utnevnelse. Den andre handler om Putins egen tale. I avisen står tekstene sammen rett etter hverandre og jeg anser dem derfor som én artikkel. Jeltsin navngir personen som etter hans mening kommer til å konsolidere og fornye Russland. Putin i sin tale understreker han vil strebe etter stabilitet i landet.

Artikkelen er ikke skrevet i kommentarsjangeren. Den består av en tale og en kort redegjørelse for en annen tale. Som jeg nevnte tidligere skyldes valg av sjangeren i denne teksten trolig avisens profil.

Stilen i teksten er nøktern og offisiell. Likevel appellerer både Jeltsin og Putin til mottakerens følelser: Som nevnt ønsker Jeltsin å forsikre folket at Putin skal sikre landets utvikling, mens Putin lover stabilitet. Etter flere år med økonomisk kaos og uro er stabilitet det folket ønsker seg. Putin som skal gjenfri folkets forventninger framstilles som en helt og være Russlands håp.

La oss se nærmere på denne artikkelen, og starte med rollen avisen tildeler Putin. Siden artikkelen består av én tale og av en gjengivelse av en annen tale ville det nok vært riktigere å si at det er forfatterne av disse talene som tildeler Putin en bestemt og ønskelig rolle. Men avisen som publiserte disse tekstene kan sies å være av samme oppfatning. Det at Putin blir framstilt som Russlands håp finner vi ut ved å se på hans beskrivelser i artikkelen. Han blir bl. a. karakterisert som en person som *"er i stand til å konsolidere samfunnet. Ved å støtte seg på de mest brede politiske krefter vil han sikre fortsettelsen av reformene i Russland. Han kan forene rundt seg dem som i det nye 21. århundre skal fornye den store Russland."* For å understreke Putins heltestatus brukes det følgende påstand: *"Det å styre regjeringen er en tung byrde og en alvorlig prøvelse."* Denne påstanden trenger ikke ytterligere forklaringer for en russer. Det er allment kjent at det å lede en regjering i Russland kan være en

utfordrende oppgave, ikke minst med tanke på at Jeltsin har byttet ut flere statsministere i løpet av noen få måneder. Teksten vi finner denne påstanden i er opprinnelig Jeltsins tale som ble lest opp på det nasjonale fjernsynet. Dette formatet krever at teksten har stor informasjonstetthet og kort lengde. Hadde det vært en annen type tekst, ville det nok komme noen eksplisitte argumenter og forklaringer på hvorfor det å styre regjeringen er en så utfordrende oppgave.

Folk i Russland lengter fortsatt etter stabilitet, selv om det er gått mange år etter det tunge uforutsigbare 90-tallet. I 1999 var denne lengsel enda sterkere enn i dag. Derfor forsikrer Putin folket om at han vil fortsette det hans forgjengere har påbegynt: *"vi vil utføre alt som ble utarbeidet på forhånd"*. Han forsikrer også at stabilitet er en av hans prioriteter: *"verken presidenten, statsministeren eller administrasjonen har planlagt noen eksentriske tiltak"; "det kommer ikke til å bli noe unntakstilstand, alt vil foregå innenfor de konstitusjonelle rammene"*. Disse tre utsagn blir sitert i den korte artikkelen på 151 ord (inkludert overskriften; 195 ord i norsk oversettelse). Det virker som at det var viktig å overbevise mottakeren om at det ikke kommer noen gjentakelse av det vonde 90-tallet.

I flere russiske kilder på Internett traff jeg flere ganger et utsagn som hevdes å være Putins slagord: *"Vi vil ikke tillate retur til det vonde 90-tallet."* Utsagnet siteres mest i opposisjonelle kilder og sikter mot å overbevise leseren om at med dette slagordet forsøker Putin å utnytte folkets verste frykt. Dessverre klarte jeg ikke å finne den opprinnelige kilden til utsagnet. Det nærmeste jeg har kommet er følgende sitat fra valgprogrammet til partiet "Forent Russland" (som er kjent som Putins parti) i presidentvalget 2012: *"Sammen vant vi over separatisme og en alvorlig krise avdet vonde 1990-tallet. Gjennom disse årene har Russland løst sine gjeldsproblemer, som har opphav i 1990-tallet og er arvet fra Sovjetunionen."* ([http://er.ru/party/presidential\\_election/](http://er.ru/party/presidential_election/)). Jeg bør nevne at begrepet "det vonde 90-tallet" (*"likhie devjanåstye"*) har vært på alles mune lenge. Én som kan klare å sikre stabilitet i Russland, vil nok se ut som en helt i alles øyne. Selv løfter om stabilitet vil gjøre én til helt.

I avsnittene over har jeg presentert på hvilken måte blir Putin framstilt som helt og Russlands håp. Eksemplene ovenfor viser at forfatteren henvender deg til leserens følelser, teksten prøver å berøre leserens inderlige ønsker og deres største frykt. Putin framstilles som en trygg garanti på at ønskene blir innfridd. Argumentasjon i artikkelen er basert på bruk av pathos. Samtidig er teksten skrevet nøkternt og med en alvorlig undertone, dvs. at logos er et annet virkemiddel som brukes i artikkelen.

### **Typisk år 2000: "Å bli kjent med Putin"**

Artikkelen **"Å bli kjent med Putin"** er skrevet av den anerkjente russiske skribenten Roj Medvedev i forkant av presidentvalget 2000. Ideen i artikkelen er som følgende: *"når samfunnets behov og nasjonale interesser ikke kan tilfredstilles uten at en helt dvs. en mann som klarer å se lenger enn andre, som har ønsker som er sterkere enn andres og som kan gjøre mer og bedre enn andre, vil en slik mann som regel dukke opp."* RG beskriver sjangeren som et politisk portrett, men innholdsmessig ligger den nær kommentaren. Roj Medvedev forsøker i sin tekst å overbevise leseren at den helten Russland trenger er nettopp Putin.

Roy Medvedev er bl.a. kjent for å ha skrevet flere bøker og artikler om Putin, Jeltsin og D. Medvedev (det er vel å merke at Roj Medvedev ikke er i slekt med Dmitrij Medvedev). Han har også skrevet bøker om andre politiske personer i både Sovjetunionen og Russland. På 1960-tallet tilsluttet han seg dissidentbevegelsen og var en av de ledende kritikerne av regimet under Stalin. For sine bøker om Putin ble R. Medvedev kritisert av journalister fra bl.a. Novaja Gazeta. Boris Vishnevskij – journalist i Novaja Gazeta - skriver i sin artikkel om nok en av Medvedevs bøker om Putin fra 2007. Boken er utgitt i serien "Livet til mennesker som har utmerket seg". Vishnevskij kaller boken for ode til Putin. Artikkelen fikk overskriften "Roj, Medvedev" (Novaja Gazeta, 21.01.2008 <http://www.novayagazeta.ru/politics/41858.html>). Her benyttet journalisten seg av et ordspill: Roj – er et egennavn, samtidig er ordet "roj" på russisk imperativ for verbet "å grave", dvs. overskriften egentlig er "Grav, Medvedev". Her er to korte utdrag fra denne artikkelen:

"Blant dem som ønsker rett, ærlig, på en gammel manns vis fortelle Vladimir Putin at han er en stor mann, tar Roy Medvedev en av de første plassene: fire bøker i sju år. "Mysteriet ved Putin", " Putins tid", "Vladimir Putin - handlende president" og nå - bare "Vladimir Putin" i serien "livet til mennesker som utmerket seg." Men dette er ikke den kjente serien (hvor det er ikke vanlig å skrive om nålevende personer, men den andre."

og videre:

"Det at landet – ut fra Roy Medvedevs synspunkt – er utrolig heldig at det har fått en slik leder, er tydelig fra de første sidene. Men forfatteren fortsetter å bevise dette på hele sitt 700 siders arbeid, ved å beundre sin helt gang etter gang. "Den uvanlige kombinasjonen av demokrati og beskjedenhets", "nerver av stål", "raske og skarpe improvisasjoner", "stor og sterk personlighet", "stor indre energi og utrettelighet", "nasjonal og politisk leder på samme tid", "finner alltid den rette tonen og svarer trygt på de vanskeligste spørsmålene, "" jobber for alle – både for presidenten, for statsminister og finansminister ... ". Og det viktigste er at Putin aldri tar feil. Han gjør alt alltid riktig."

Grunnen til at jeg bruker så mye plass på denne artikkelen er for å gi inntrykk av hvilken type tekster som er karakteristiske for Roj Medvedev. Artikkelen i Novaja Gazeta er publisert i januar 2008, mens artikkelen til Roj Medvedev som jeg skal analysere er fra mars 2000. Som nevnt bruker RG Medvedev som en slags ekspert. Formålet er å vekke leserens tillit og slik forsterke avisens troverdighet (ethos). Det er mulig at RG har fullført sine intensjoner og leseren ble "smittet" av Medvedevs entusiasme angående Putin. Men jeg tror at en tenkende leser selv i år 2000 da Putin fortsatt var et ganske nytt fenomen, har tatt artikkelen "Å bli kjent med Putin" med en klype salt. Jeg tør påstå at Medvedev og RG med denne teksten har gjort Putin en bjørnetjeneste (ironisk nok oversettes ordet "medvedj" som bjørn). På et vis har denne artikkelen svekket Putins troverdighet.

Medvedev er en erfaren forfatter og vitenskapsmann og han tar i bruk et bredt register av retoriske virkemidler og argumentasjon i sitt forsøk på å framstille Putin som en helt og Russlands håp. På et vis blir Putin framstilt som en slags martyr som påtok seg ansvaret for hele Russland uten selv å søke det. Medvedev sammenlikner Putin med bl.a. en vikar som har klart sin rolle mye bedre enn rollens hovedinneholder (her Jeltsin):

"Politikken blir ofte og ikke uten grunnlag sammenliknet med teater. Man snakker om scene og masker, om regissøren og prøver, roller og sufflører. I teaterlivet finnes det tilfeller når en berømt skuespiller ble syk og ikke kunne gå ut på scenen til salen som allerede var fylt av publikum. For at forestillingen ikke blir ødelagt måtte regissøren og hans assistenter sminke i all hast en ukjent vikar til hovedrollen. Men til regissørens og tilskuernes overraskelse spilte vikaren den vanskelige rollen enda bedre enn det rollens hovedinneholder hadde gjort, og dette gjorde vikaren berømt med en gang."

Mye av teksten er bygd opp på sammenlikninger og eksemplifiseringer, dvs. logos. Eksemplet ovenfor illustrerer dette. Når Medvedev karakteriserer Putin som en erfaren og flink byråkrat med god utdannelse og lang arbeidspraksis, forsøker han å skape tillit til ham:

"Utdannet jurist, fikk lisensiat-grad i økonomi, godt forberdt etteretningsoffiser-germanist, en judomester (og judo er ikke bare sport men også et verdssystem og et sett regler for oppførsel) alt dette er Putin. Vladimir Putin har skaffet seg stor erfaring og kunnskaper om markedsøkonomi da han jobbet i Sankt-Petersburg og bisto der med å tiltrekke dit store investeringer. I administrasjonen til presidenten hadde han ansvar for kommunikasjon med regionene og etterpå ble han lederen til Hovedkontrolldirektorat. På det tidspunktet han ble utnevnt til statsminister hadde han mye bedre kunnskaper enn Je.Gaidar og S.Kirienko da de tiltrådte stillingen, og en betydelig mer flersidig erfaring med å arbeide i markedsbetinget økonomi enn det V.Tsjeromyrdin hadde i desember 1992."

Sitatet er et av eksemplene på forfatterens bruk av både ethos og logos. Selv om Medvedevs mange argumenter er basert på ethos og logos, tyr forfatteren også til pathos. Medvedev bruker både ethos og pathos når han konfronterer leseren med at de som angriper Putin ikke er helt konsekvente. De bruker ondskapsfulle beskrivelser overfor Putin helt uten grunn. Han omtaler kritikerens uttalelser som f.eks. "tull" og "spådommer", dvs. noe som mangler indre logikk og er en usikker kunnskap. Slike ord skal framstille Putins kritikere som lite seriøse og svekke deres troverdighet (ethos). Samtidig sikter Medvedev mot å overbevise leseren om at Putin blir urettferdig behandlet (pathos). Leseren kan slik få sympati med Putin.

For å skape mer tillit til Putin og for å overbevise om at Putin er en riktig person til å bli Russlands president, henviser Medvedev til andre politikere (ethos):

"Mange politiske observatører var nødt til å konstatere at Putins virksomhet nesten fullkomment svarer til ønskene og til og med kravene fra samfunnet der det viktigste er kravet om orden og forventningen om en sterk leder, som er i stand til å sikre denne orden."

En persons rolle i historie er et populært diskusjons- og samtaletema i Russland og Medvedev har brukt et helt temaavsnitt i sin lange artikkel på nettopp dette. Sitaten ovenfor er åpningen til dette temaavsnittet. Videre i avsnittet trekkes det inn Putins uttalelser om hvorfor han får så mye støtte: *"Jeg føler meg ikke som en Messias, men som en vanlig russer, som har samme følelser som enhver russisk statsborger. Sannsynligvis føler mennesker dette og derfor støtter de meg."* Han henviser også til et av marksistiske postulater:

"når samfunnets behov og nasjonale interesser ikke kan tilfredstilles uten at en helt dvs. en mann som klarer å se lenger enn andre, én som har ønsker som er sterkere en andres og som kan gjøre mer og bedre enn andre, vil en slik mann som regel dukke opp."

"Å bli kjent med Putin" er et interessant analyseobjekt. Jeg må innrømme at det var fristende å gå enda dypere i min analyse, men det er ikke plass til en slik analyse i denne oppgaven.



### **Forside 2004: "Hvorfor var det Putin som vant"**

Artiklene i avsnittene ovenfor hører til Putins første dager ved makten og perioden rundt hans første presidentvalg. I dette og neste avsnitt kommer jeg til å analysere tekstene som tar for seg perioden rundt hans andre presidentvalg i mars 2004.

På forsiden av avisutgaven jeg har analysert, finner man tre artikler som handler om Putin. Av disse kan kun én kan regnes som kommentar. Artikkelen heter **"Hvorfor var det Putin som vant"**. Første delen av teksten står på forsiden. Resten kommer på side 3. Jeg ser på teksten i sin helhet.

Artikkelen tar for seg forhistorien: en slags forklaring på hvorfor Putin kom til makten.

" I 1999 ble landets befolkning og den herskende eliten enige i at Russland trenger en ny leder. Den viktigste kvaliteten han burde ha var makt. Hans viktigste mål burde være å bringe i det minste en elementær orden i landet, eliminere risiko for kollapsen av Russland (Tsjetsjenia) og de mest grelle sosiale problemer (manglende betaling av lønn og pensjon). Selvfølgelig skulle de som hadde makt og rikdom i 1999 beholde dem. Det sistnevnte målet var ikke aktuelt for folket flest og dette gjorde den nye presidentens politikk kontroversiell. Men den herskende klassen var villig til å ofre det lille for å beholde det viktigste - den akkumulerte rikdom.

Det var slik Vladimir Putin dukket opp."

Videre kommer forfatteren med noen grunner til Putins popularitet og forklarer hvorfor han fortsatt er etteraktet som president:

"Under Putin er livet blitt bedre. Det er dette som er oppskriften på hans suksess. Dette er jo generelt sett den viktigste oppskriften på suksess for enhver politikk til alle tider og i alle land."

Artikkelen avsluttes med analyse av hvorfor ingen andre kan og heller ikke bør erstatte Putin som president:

" dessuten finnes det ingen andre som Putin og heller ikke blant opposisjonspolitikere av nasjonal størrelse, og dette gir presidenten hele settet av nødvendige betingelser for avgjørende politiske manøvrer."

Putin framstilles som helt som reddet landet fra kaos og elendighet. Likevel skiller denne artikkelen seg fra den foregående med at forfatteren innrømmer at Putin har gjort en del feil, og til og med grove feil i løpet av sin første presidentperiode.

"Men har Putin ikke gjort feil? Jo, og de var kjempestore.

Har det ikke funnet sted forferdelige hendelser med rett og slett katastrofale følger her i landet? Jo.

Ble problemer med fattigdom, sikkerhet og global retrett i Russland løst radikalt? Nei.

Var mye av det Putin gjorde ikke tilbudt av den liberale og kommunistiske opposisjon, og i enda mer drastiske former? Jo.»

Om dette var en oppriktig innrømmelse eller kun et forsøk på å styrke avisens troverdighet kan diskuteres. Jeg vil anta at denne innrømmelsen kun var en retorisk strategi. Det at journalisten konkluderer at Putins feil var mindre betydelige enn det hans forgjengere hadde begått er en type frifinnelse:

"sammenliknet med katastrofer i Sovjetunionen og 90-årene, ble katastrofer og nederlag av putin-epoken sett på som små og tilfeldige variabler, og Putins prestasjoner ble sett på som en vei ut av kaoset, og ikke minst en utvei, som er en konsekvens av handlingene til en sterk president."

Presidentens feil har ifølge journalisten kommet ham til gode. Det er interessant at journalisten analyserer Putins politikk ved å trekke linjer til programmene og slagordene til andre politiske retninger. Han viser til at også de har noen fornuftige ideer, men at de forstår folket så pass dårlig at de ikke klarer å tilpasse sin politikk til folkets forventninger. Det har Putin klart å gjøre: han har plukket opp det mest fruktbare fra andre politiske krefter og forkastet det folket ikke ville like, forstå eller godta. Dette er en av hemmeligheter bak Putins suksess. Han klarte å gjøre det ingen andre kunne. Og dette gjør ham til en klok, sterk og aktuell president. Samtidig framstår ledere av andre politiske retninger som mindre kloke og handlekraftige enn Putin. Lovprising av Putin er en klassisk retorisk grep.

Ikke bare har Putin et livsnært politisk program, ikke bare har hans løfter gjort ham så populær, livet under Putin er blitt bedre, påstår journalisten:

"Under Putin er livet blitt bedre. Det er dette som er oppskriften på hans suksess. Dette er jo generelt sett den viktigste oppskriften på suksess for enhver politikk til alle tider og i alle land."

På hvilken måte livet til en vanlig russer er blitt bedre, sies det ikke noe om. Så dette forblir bare et påstand.

Journalisten bruker flere argumenttyper, men først og fremst logos og ethos. Han bruker mange konkrete eksempler og sammenligninger (logos) og viser at han er godt orientert i Russlands historie og politikk både før og nå (ethos). Han gir tilsynelatende objektive analyser av situasjonen i Russland før og under Putin. Han forklarer hvorfor små, men konsekvente endringer (som Putin står for) passer Russland bedre enn store omveltninger. Han begrunner hvorfor demokrati, liberalisme og frimarked ikke er aktuelle for Russland i dag (mars 2004). Han kommer fram til at det ikke finnes noen presidentkandidater som er like gode (for

landet) som Putin og konkluderer med at det er nettopp Putin som fortsatt er den riktige. For nå. Men i framtiden kan situasjonen bli annerledes:

"Forresten er det å etterlate et land i en bedre tilstand enn det han har fått i er ikke så lite for Russlands siste tjue år. Men dette betyr at den som kommer etter Putin skal være en politisk reformator. Med eller uten Putins velsignelse."

Sjangeren i denne artikkelen er kommentar. Blant de fire artiklene fra RG, er det denne teksten som ligger nærmest den klassiske kommentaren. Meningene til journalisten er godt synlige, man kan skue at han er på Putins side. Selv om han har flere påstander uten begrunnelse, forsøker han å framstå som en objektiv skribent.

#### **Typisk 2004: "Har politisk vilje"**

Artikkelen **"Har politisk vilje"** ser ut til å være en kommentar til en av de siste (før presidentvalget 2004) statiske undersøkelser. Likevel finner jeg noen antydninger til at journalisten triumferer over Putins kommende seier. Det er vanskelig å tolke om det er en ekte begeistring eller om teksten er skrevet med en snev ironi. Med tanke på at RG er en regjeringsavis, vil det nok være mer naturlig å tenke det første, men absolutt sikker kan man ikke være.

I motsetning til tre andre artikler fra RG (og for så vidt fra andre aviser også), har denne teksten med tall å gjøre. Jeg kalte artikkelen for kommentar, selv om den ligger nærmere statistisk analyse, så jeg vil definere den som en hybridsjanger. Artikkelen er stort sett nøktern og tilsynelatende nøytral, men fra tid til annen bruker journalisten billedlig språk og kommer med noen henførte replikker: *"Når sosiologene snakker, tier politikerne..."*, *"Sola i vår politikk, og uten flekker?"*, *"Men en ekte gave til valgstuben i Kreml ligger i linjen som følger."*

Journalisten kommenterer statistikken, men hovedmål med artikkelen er å kommentere – eller til å med fastslå – Putins framtidige seier: *"Rateringer eller ikke, men stillingen er på lystavla."* Putin framstilles som helt sett fra ståsted av velgeren: *"Halvparten av russere ser ingen mangler ved den nåværende president", "Folket liker at Putin 'er i stand til å samle et lag med likesinnede' (13%), at han har politisk vilje (12%), at han er omgjengelig (12%), at han har behagelig utseende (8%)."*

Mange tall som er samlet og presentert i denne artikkelen taler i Putins favør, men for å kunne danne seg et riktig bilde, bør man rette sin oppmerksomhet mot den

opprinnelige kilden, dvs. mot alt statistisk materiale fra denne undersøkelsen. Når vi leser artikkelen, vet vi ikke helt hvilke andre spørsmål som ble stilt, hvilke svar de har resultert i, osv. Nå er det ikke min oppgave å gå i dybden og analysere validitet av denne undersøkelsen. Selv om vi ikke vet noe om journalisten har brukt hele undersøkelsen eller kun de delene av den som passet til hennes formål, bør jeg nevne at hun også refererer til noen mindre "gunstige" tall for Putin:

"Sola i vår politikk, og uten flekker? Dette kan vel ikke være sant, og profesjonssamvitghet vil ikke tillate sosiologene å hevde noe slikt. 16 prosent av de spurte har bemerket ubeslutsomhet hos presidenten, 9 – hans likegyldighet overfor folkets interesser, 9 – manglende evne å samle et "lag", 6 - mangel på politisk vilje, tilbaketrukkethet og passivitet – 5 prosent hver, 3 – mangel på kompetanse."

og videre:

"Men hele den jublende røsten fra folket blir litt dempet av andre undersøkelser. Etter opplysningene fra samme ROMIR<sup>13</sup>, til tross for lederens personlige trekk er folket alvorlig bekymret over slike problemer i fedrelandet som prisøkning og inflasjon (57%), økning av kriminalitet (34%), fare for å miste jobben (22%), kultur og moral i forfall (17%), dårlig kvalitet på helsetjenester, korrupsjon blant embetsmenn, narkomani, svakhet av statsmakt (16% hver), miljøproblemer og alkoholisme (12% hver), situasjon i Tsjetsjenia (11%) og tilspissing av nasjonale konflikter (10%). Det som også er dårlig er at man ikke får utbetalt lønn og pensjon (9%), at det mangler et utviklingsprogram for landet (7%), at husholdninger ikke får varme og lys (6%). 2 prosent mener at det er magel på varer og mat."

Dette kan tyde på at ved å bruke noen negative uttalelser om Putin, prøver journalisten å styrke sin troverdighet. Faktum er at hun henviser til noen andre relevante statistiske undersøkelser som tjener samme formål. Konklusjonen hun kommer fram til har jeg allerede nevnt: *"Rateringer eller ikke, men stillingen er på lystavla."* dvs. at alt tyder på at Putin vinner også dette valget.

Journalisten bruker hovedsakelig logos: hun presenterer, forklarer, tolker tall fra statistiske undersøkelser. Hun prøver å skrive klart og nøkternt. Likevel skimter man en snev ironi i teksten. Det billedlige språket og noen euforiske utsagn, kan godt være ment som ironi. Med dette prøver journalisten å påvirke leserens følelser, dvs. bruker pathos. Ved å komme med noen negative tall og ved å henvise til flere undersøkelser prøver journalisten å skape tillit hos lesere, dvs. bruker ethos.

---

<sup>13</sup> ROMIR er en forskningssenter som utvikler teknologier for mediemålinger, gjennomfører valgforskning, studerer TV- og internettpublikum, driver med nettforskning.

## **Oppsummering**

I denne delen av oppgaven har jeg analysert fire artikler fra RG. Alle er unike i den forstand at sjangrene i de ulike artiklene har ulik avsand til den klassiske kommentaren. Strengt tatt er det kun én av dem som kan defineres som klassisk kommentar: artikkelen "Hvorfor var det Putin som vant". "Russland kommer inn i den nye politiske etappen" og "Kontinuitet og ingen unntakstilstand" som jeg analyserte først, ligger lengst vekk fra kommentarsjangen. Fra min side var det et nødvendig kompromiss. Det var vanskelig å finne andre artikler som ville passe til andre mine utvalgskriterier. Det som var felles for alle artikler er rollen de tildelte Putin. I alle tekster blir han framstilt som en helt og en verdig og enestående presidentkandidat, i noen grad til og med som martyr. Journalistene har brukt ulike tilnærminger til stoffet de har jobbet med. Blant retoriske virkemidler prevalerer bruk av logos og ethos. Tekstene er stort sett nøkterne, har mange eksempler, sammenlikninger og appellerer til leserens fornuft. Ekspertuttalelser, bruk av negativt tallmateriale og alternative undersøkelser sikter mot å skape mer tillit til journalisten og ikke minst til Putin. Pathos brukes også selv om i noe mindre grad og har utslag i billedlig språk og ironi, samtidig som det blir spilt på leserens frykt og følelser.

## **Izvestia (IZV): avisens strategier og virkemidler**

Putins tiltredelse i stillingen som statsminister og tanker rundt forholdet til den autoritære makten i Russland er et gjennomgående tema i artiklene i Izvestia. Allerede dagen etter at det ble kjent hvem som ble utnevnt til Russlands nye statsminister publiserer avisen artikkelen "Hvor mye klarer ryggen vår å tåle?" Dette er en ironisk artikkel som retter kritikken mot dem som savner "den sterke faste armen" – den autoritære makten – i Russland. Avisen (navnet på forfatteren er ikke publisert) ironiserer mot "representanter for den lokale intelligentsia" som drømmer om "en spesialist" som ville få alle andre "spesialister" til å tie, som ville kunne oppnådd en type orden som kan oppsummeres i ett utrop – "hold kjeft!".

Artiklene jeg kommer til å analysere er mer balanserte enn den jeg kort presenterte ovenfor. Jeg tør å påstå at blant de fire avisene jeg valgte til analyse er Izvestia den mest avbalanserte i sine framstillinger av, og kommentarer om, samfunnet, makten og landets politiske liv generelt. De utvalgte artiklene er alle skrevet som

kommentar. De baserer seg i stor grad på den samme materiale som artiklene i RG, men konklusjoner blir ganske annerledes.

### **Forside august 1999: "Det gikk opp et lys for Jeltsin"**

Det skrives ikke så mye direkte om Putin i denne artikkelen. Det viktigste vi finner om ham er at han er Jeltsins etterfølger og at han *"akutt vil trenge lykke"*. Artikkelen **"Det gikk opp et lys for Jeltsin"** dreier seg om hyppige utskiftninger av statsministere som Jeltsin har foretatt i de siste årene. Det refereres også til Putins pressekonferanse. Ifølge avisen skiller Putin seg fra sine forgjengere ved at han kom med en uttalelse om at *"han for stabilitetens skyld vil helt sikkert stille til presidentvalg i år 2000"*.

Det er vel å merke at artikkelen tar utgangspunkt i de samme talene som RG (se "Russland kommer inn i den nye politiske etappen" og "Kontinuitet og ingen unntakstilstand"). Resultatet ble ganske annerledes. Hvis RG sin artikkel prøver å formidle følelsen av sikkerhet, riktighet av Jeltsins valg og løfte om stabilitet, er tonen i Izvestia mer reflekterende og undrende. Artikkelen er skrevet nøkternt, men med en snev av ironi. Ironien merkes i både tittelen ("Det gikk opp et lys for Jeltsin") og i selve teksten ved bl. a. bestemt ordvalg og bruk av språklige bilder: *"Presidenten har oppfylt sitt gamle løfte og har fortalt det russiske folket hvem han gjerne vil se som sin etterfølger."*; *"Jeltsin har demonstrert at han er i stand til å oppnå konsolidering i samfunnet med et pennestrøk."*; *"Det eneste som virker beroliggende er at presidenten for første gang har åpent snakket om sin etterfølger."*

Samtidig bruker journalisten flertallet for å legitimere sine synspunkter, for eksempel: *"grunnlaget for regjeringens avskjedigelse var så åpenbart for alle og så alvorlig at..."*.

Artikkelen er skrevet som kommentar. Den inneholder journalistens meninger, har en aktuell problemstilling knyttet til nyhetsbildet, analyserer situasjon og gir vurdering av eksisterende muligheter.

Izvestia er ikke like tydelig som RG når det gjelder det å tildele Putin en bestemt rolle. Ut fra teksten kan man tyde at Putin framstilles som en helt: for stabilitetens

skyld blir han nødt til å stille til presidentvalget, selv om han ikke ønsker dette selv. Putin blir karakterisert som en besluttsom og sterk person og dette skiller han ut fra hans forgjengere:

"Selve Putin har skilt seg ut fra den tallrike flokken av sine forgjengere: da han for første gang i sin nye stilling møtt journalistene, erklarte han at han for den politiske stabilitetens skyld vil helt sikkert stille til presidentvalg i år 2000. Vi har ikke hørt maken fra statsministrene ved makten."

Det kan likevel anskues en del medlidenhet til Putin. Han framstilles ikke som en selvstendig aktør, men som en brikke i et stort politisk spill. Han er én i en rekke av kommende og gående statsministre (selv om han til en viss grad skiller seg ut). Journalisten uttrykker et svakt håp om at Putin ikke vil lide samme skjebne som sine forgjengere:

"Det eneste som virker beroliggende er at presidenten for første gang har åpent snakket om sin etterfølger, at han for første gang gav landet hans etternavn. Er ikke dere enige i at denne handlingen er prinsipielt sett forskjellig fra hint og antydninger som flere ganger tilfalt presidentens forrige yndlinger. Det betyr at det i hvert fall finnes noen håp – ikke garanti, men nettopp håp – om at denne gangen vil Kreml ikke ombestemme seg om tre måneder, og at den nye statsministern får jobbe i ro."

Men når alt kommer til alt er han i tvil om at Putin har gode sjanser for å holde seg i statsministerens stol, for ikke å si om det å vinne i presidentvalget:

"Vladimir Putin som Jeltsin i sin tv-tale har anbefalt til statsborgerne som en verdig framtidig president kommer ikke til å ha like mange sjanser; det er ikke på grunn av at han er verre en Stepasjin, men fordi folk er mindre vant til ham, og fordi ratinger øker langsomt selv når det er snakk om statsministre, og også fordi forholdet til ham vil bli farget med den umotiverte Stepasjin sin avskjed."

og videre i teksten:

"... hans [Stepasjins] etterfølger vil akutt trenge lykke. Selv ikke for å bli Jeltsins etterfølger, men rett og slett for å kunne holde seg i statsministerens stol. Alle presidentens uensartede fiender kan ikke ønske seg en bedre gave enn denne – en ny! – regjeringskrise!."

Siste utsagnet setter under tvil Jeltsins valg om å bytte statsministeren noen måneder i forkant av valget, og understrekker Putins passive rolle i det politiske spillet. Dette svekker Putins ethos.

### **Typisk 2000: "En vogn til meg, en vogn!"**

**"En vogn til meg, en vogn!"** er en meget spesiell artikkel. Forfatteren (Jurij Bogomolov) bruker flere litterære tekster som russere kjenner godt. Hovedsakelig er artikkelen basert på Griboedovs skuespill "Ve den klokke". Artikkelforfatteren selv kaller teksten for "Et eksperiment med lesingen av "Ve den klokke" ved avslutningen

av presidentracen." Som Bogomolov bemerker er "Ve den klokke" et "veldig russisk" stykke.

Det er andre artikkel i min oppgave der jeg mener det er viktig å se litt på bakgrunnen til forfatteren. Jurij Bogomolov er en kjent russisk journalist og filmkritiker, forsker ved det kunsthistoriske instituttet i Moskva. Bogomolov har samarbeidet med Izvestia fra begynnelsen av 1999 nesten til slutten av 2002. Fra 2004 har han jobbet for bl.a. Rossijskaja Gazeta.

Han hadde sin ukentlige spalte om politisk liv, informasjonskriger mellom oligarkene og raske utskiftninger i regjeringen som hovedtema. I sin spalte forsøkte han ikke bare å analysere situasjonen, identifisere og presentere de største aktørene for leserne, men også å forutsi situasjonen i forkant av presidentvalget.

Bogomolov er kjent for ofte å bruke historisme som metode, han prøver å vurdere ulike hendelser, fakta og fenomener ut fra deres kontekst. Forfatteren er kjent for sin bruk av metaforer, epiteter og sammenligning (for eksempel sammenligning med litterære skikkelser i klassiske verker). Slik tillater Bogomolov seg å illustrere konflikter og ideer på en bedre måte. Han forsøker å få leseren til å fortsette å tenke etter å ha lest hans tekster ved å bruke bevingede ord, parafraser og forkortelser av kjente ordtak.

(<http://journ.igni.urfu.ru/index.php/component/content/article/410>)

Formen i artikkelen "En vogn til meg, en vogn!" er veldig spesiell selv for den russiske pressen. Den er i sin helhet bygget opp på et klassisk russisk skuespill. I den russiske journalistikken er det mer vanlig å sitere eller henvise til ulike litterære tekster. I denne artikkelen ble det brukt hovedsakelig replikker og til og med deler av dialoger fra skuespillet "Ve den kloke". Stykket er ikke oversatt (det finnes kun kladd for oversettelsen) og er ikke kjent i Norge. Det er skrevet av Aleksander Griboedov i 1824. "Ve den kloke" er en av meste siterte tekster i den russiske kulturen. "Ve den klokke" inngår i pensum for grunnskolen.



Kort fortalt har "Ve den klokke" følgende handling: Den unge adelsmannen Aleksander A. Tsjatskij vender til Moskva fra utlandet til sin elskede – Sofia Pavlovna Famusova. Han hadde ikke sett henne på tre år. De hadde vokst opp sammen fra barndommen av og elsket hverandre. Sophia følte seg såret og fornærmet av Tsjatskij som plutselig forlot henne, dro til St. Petersburg og "ikke skrev tre ord" siden. Tsjatskij kommer Famusovs hus med beslutningen om å fri til Sofia. I motsetning til hans forventninger gir Sofia ham en kald skulder. Det viser seg at hun har nå en ny kjæreste – farens unge sekretær Aleksej Stepanovitsj Moltsjalin bor sammen med Famusov-familien. Tsjatskij visste ingenting om dette, men hadde mistanker om at Sofia var forelsket i noen andre, men han kunne ikke finne ut i hvem. I løpet av komedien prøver Tsjatskij å finne ut hvem hennes utvalgte er. Tsjatskij holder høyttrevende taler, som beskylder Moskva beau monde (som er ledet av faren til Sofia - Pavel Afanasievich Famusov). Men det eneste han oppnår er at det begynner å florere rykter om hans galskap. Ryktene blir initisert og spredt av Sofia. På slutten av stykket bestemmer han seg for å forlate Moskva. "En vogn til meg, en vogn!" – er en av mest kjente fraser fra stykkets nest siste scene.

Komedien berører alle akutte politiske og sosiale spørsmål på den tiden: livegenskap, arbeidsliv, oppdragelse, samt sensur, domstoler og utdanningsinstitutter. Griboedov har kritisert en verden av vold, tyranni, uvitenhet, kryperi og hykleri. Han forsøkte å vise at de beste menneskelige kvaliteter er dømt til å dø ut i verden dominert av Famusov-er og Moltsjalin-er. Boken ble først utgitt etter forfatterens død pga. sensuren, før det ble den spredt over hele Russland i form av manuskripter. Skuespillet ble første gang iscenesatt i 1831 og går fortsatt i mange russiske teatre.

Men, tilbake til artikkelen. Språket i artikkelen har et klart muntlig preg. Den er bygget opp som en slags samtale med leseren:

"Mens tallrike spesialister og eksperter fra like tallrike fonder og institutter for strategisk forskning anslår deres sjanser, la oss forsøke å gjette oss til ved å anvende den kunstnerisk-estetiske praksis istedenfor den rasjonelle vitenskapen."

Bogomolov presenterer alle viktige politiske aktører som personer i "Ve den kloke":

"Aleksandr Andrejevitsj Tsjatskij – dette er selvfølgelig Grigorij Aleksejevitsj Javlinskij<sup>14</sup>. Zjuganov<sup>15</sup> er Skalozub. (Selv om i denne rollen ville Lebedj kanskje se mer naturlig ut. Men han er for tiden opptatt i et annet stykke.) Den idéele Repetilov er Zhirinovskij<sup>16</sup>, som, forresten, kunne vikariere som Zagoretskij.

Putin ville passe i rolle som Moltsjalin.

...

Sofia er makten. Men man kan si elektorat, noe som i dette særskilte tilfelle betyr det samme.

Hvem er Famusov? – Jeltsin, selvsagt."

For å kunne forstå dette persongalleriet bør man kjenne godt til båndet stykket og Russlands politisk liv. Bogomolov tildeler roller presist og skarpsindig. Man kan nesten kjenne igjen de kjente politikere som Griboedovs personer. Dette gjelder både deres personlige kvaliteter (selv om forfatteren påstår at han ikke har siktet mot dem: *"Vi antyder ikke noe. Vi mener ikke rolleinnehaverens personlige egenskaper."*), måte å oppføre seg på, men også deres politisk tilhørighet. Jeg skal kun dvele ved Putin, det er jo ham oppgaven min dreier seg om.

Putin/Moltsjalin framstilles av Bogomolov som en ganske sammensatt personlighet. Han kan ikke defineres entydig: verken positivt eller negativt. Selv om Bogomolob nevner at tradisjonelt er Moltsjalin en ynkelig antihelt:

"Moltsjalin ser ut til å være antihelt. På den andre siden er det nettopp ham som er den mest lovende, noe som er rart – han er jo så uttrykkløs, uinteressant og ubetydelig."

...

"Stykket er bygd opp på den måte at vi ser Moltsjalin med øyne av hans uheldige konkurrent Tsjatskij, som kommer med forhastede anklager og generaliseringer."

...

"Problemet er at "Ve den kolkke" ble oftest satt opp av Tsjatskier, og alt pleide å ende med Moltsjalins obstruksjon. "Og De! (til Sofia) Å, herre min Gud! Hvem er det De har valgt? Når jeg tenker etter, hvem det var De foretrakk!" osv."

Bogomolov fokuserer på at samfunnet har gjennom tidene endret sitt syn på slike personligheter som Moltsjalin/Putin:

"Ganske snart har Tsjatskij-er mistet sin personlighet, Moltsjalin-er har funnet glans og holdning. Hos Saltykov<sup>17</sup> er de allerede nesten venner. Hos Ostrovskij<sup>18</sup> – er de en person:

---

<sup>14</sup> Grigorij Aleksejevitsj Javlinskij, russisk politiker og økonom. En sentral leder i den liberale opposisjonen mot president Jeltsin og senere Putin. Presidentkandidat 1996 og 2000.

<sup>15</sup> Gennadi Zjuganov, russisk politiker, lederen for Den russiske føderasjons kommunistparti.

<sup>16</sup> Vladimir Zhirinovski, russisk politiker, lederen for Den liberaldemokratiske partiet i Russland.

<sup>17</sup> Mikhail Jevgrafovitsj Saltykov, russisk forfatter, redaktør av det radikale tidsskriftet Fedrelandske annaler inntil det ble forbudt 1884. Han er kjent for sine skarpe satiriske verker.

<sup>18</sup> Aleksandr Nikolajevitsj Ostrovskij, russisk dramatiker. Han kritiserte den patriarkalske russiske kjøpmannsstand.

Glumov Jegor Dmitrievitsj. Han har vaner og metoder som Moltsjalin, mens han har skarp sinn som Tsjatskij. Derfor likner den siste akten i "Presidentracen" sterkt på "Vismannen" av Ostrovskij der alt gikk nesten bra, og ikke "Ve den klokke" av Griboedov."

I korte trekk kan man si at artikkelens forfatter prøver å skape positive følelser rundt Putin. Han oppfordrer – på en måte – til å gi ham en sjanse. Samtidig er forfatteren selv ikke helt overbevisst om Putin er så god som alle ønsker å tro. Putin er for ham "det store Anonymet" som forvandler seg ut fra hva som er etterspurt for tiden:

" Vår tids helt Putin ble valgt til helter ikke av penger, ikke av oligarker og heller ikke av medier; han ble vevet sammen av ingenting, bedre å si av elektoratets ønsker og forventninger. Han viser seg å være så god, at det er på tide å stille oss et spørsmål: Er vi verdt en slik president som han?"

Ironi og sarkasme er de to viktigste virkemidler i artikkelen "En vogn til meg, en vogn!", men den appellerer til både leserens følelser (pathos) og fornuft og logikk (logos). Forfatteren viser omfattende kunnskaper om både russisk litteratur og politikk. Dette er med på å skape tillit hos leseren (ethos).

Artikkelen er bygget opp som en kommentar. For å være mer presis er dette et slags essay. Ved å bruke litterære analogier reduserer forfatteren sitt eget ansvar. Han gir indirekte kommentarer og inviterer leseren til å bruke fantasien.

#### **Forside 2004: "Modernisering istedenfor demokratisering"**

Artikkelen "Modernisering istedenfor demokratisering" er hovedoppslaget på avisens forside. Artikkelen fortsetter på side 3. Den er skrevet av to journalister som prøver å analysere hvorfor og hvordan Putin vant sitt andre presidentvalg. Senere forsøker de å forutsi hva som kommer til å skje under Putins andre periode som president. Innholdet kan oppsummeres slik: *"Alt er forutsigbart, risikoen for destabilisering er blitt redusert til et minimum. Demokratiet er blitt fullstendig styrbart..."* og videre: *"Det viktigste er at han absolutt har stilt seg på veien som er tradisjonell i Russland. Dette er veien for reformene ovenfra. Veien der landet dyttes inn (med makt om det trengs) mot framgang" slik den sees på ovenfra."*

Disse sitatene er tatt fra artikkelens to første avsnitt. Allerede da kan vi anskue hvilken rolle journalistene tildeler Putin. Linjene ovenfor sier noe om samfunnet etter Putins første periode: Han er klar til å bli landets hersker:

"Presidenten har allerede til en stor grad bygget ut et system der alle (eller nesten alle) avhenger av ham. Som øyenvitner sier, ga Putin den siste uken på ulike møter noen tydelige

hint: alt avhenger av meg. Ved å gjøre dette skrøt han ikke, og kom heller ikke med noen trusler. Han bare konstaterte dette."

Journalistene prøver å analysere hvordan Putin klarte å bygge opp et slik system og konkluderer at

"Forvaltning av både folk og elite i Russland var i århundrer basert på én av de to store naturlige følelser (og ikke på de "naturlige rettigheter", som ble uttrykt av ideologer i opplysningstiden - retten til liv, frihet, eiendom og streben etter lykke) - den var basert på enten kjærlighet eller frykt. Og aldri - på en kontrakt med samfunnet."

"I middelalderen anbefalte vismenn følgende: hvis du blir tvunget til å velge, er det best å velge frykt. Den er mer rasjonelt og sikkert. Putin har klart å kombinere de to følelsene: han vekket en stabil kjærlighet hos folket, noe som ga hans handlinger en fantastisk kreditt av styrke. Men eliten, den har han konsolidert i hovedsak på grunnlag av frykt. Som én av elitens representanter nylig har uttalt: 'hvem kan tåle dette blikket?!'"

Putin er elsket og hatet, akkurat slik bør Russlands overhode være, hvis man skal være tro mot landets hundreårige tradisjoner. Journalistene peker på at det finnes en annen side av det å være denne typen hersker, nemlig ensomhet: *"Putin er blitt alene og han trenger støtte,"* sier en av de russiske statsvitene. *"Presidenten har ingenting å støtte seg på i politikken."* – gjentar som et ekko den andre. Putin er ifølge journalistene falt i en felle ved å bli Russlands president. Han framstilles i artikkelen som den ideologiske etterfølgeren av den siste sovjetiske reformator – Jurij Andropov, som i likhet med Putin har kommet fra KGB. Artikkelens overskrift beskriver Putins politikk: modernisering istedenfor demokratisering. Slik jeg forsto journalistenes intensjoner er dette ikke en fordømmelse av hans politikk, men snarere bare en konstatering (logos). De vier mye plass i artikkelen til å vise at landet og folket i eksisterende (for mars 2004) tilstand ikke er klare for demokrati og for en demokratisk president. En slik president vil trenge en aktiv støtte fra samfunnet, men det nåværende samfunnet kan ikke gi ham denne støtten:

"Støtte seg på samfunnet – det er selvfølgelig et vakkert svar. Men hva er dagens samfunn? Kan det komme med noe meningsfullt for å få overtaket over – la oss si – autoritarisme? **Er det i stand til å løse dilemmaet "modernisering i stedet for demokratisering" på annen måte enn den som tilbys i dag fra Kreml? [...]**

Som svar, kunne man rope ut noe om den historiske visdommen til folket, om at man må tro og stole på det, og ha tillit. Inntil relativt nylig ville verdien av slike utrop ikke bli underlagt tvil. Men idag kan spørsmålet bli stilt på en mer kynisk måte: Kan landet ta risikoen til å stole på umoden, full av fordommer fra "slave"-fortiden viljen til innbyggerne etter at den moderne verden allerede har vist ganske mange eksempler på at "demokratisering" kan føre direkte til anarki og fullstendig systemsvikt. Blant nylige eksempler har vi Haiti, Georgia."

Derfor blir presidenten nødt til å styre landet i "manuell modus".

Så langt er det ikke mye negativt i avisens framstilling av Putin, selv om det finnes noen vemodige toner (pathos) i denne framstillingen. Betyr det at journalistene er ukritiske og spiller på lag med Putin? Neppe. Izvestia er ikke Rossijskaja Gazeta for å rose og beundre presidenten (selv med tørre ord og nøkterne tekster). Izvestia søker å formidle et balansert og fornuftig blikk på aktuelle hendelser og personer. Også i denne artikkelen forblir avisen tro mot seg selv. *“Vi lever i en veldig farlig og ideløs tid,”* – skriver journalistene - *“når det er lett for mennesker som tilbyr enkle løsninger på komplekse problemer å komme inn i det eksisterende vakuumet. [...] Når det er ingen ideer, er det ingen konkurranse, da er det lett å trumfe igjennom dumme ideer.”* Putin er, ifølge avisen, ingen ideell leder for Russland, han er bare en “nødløsning”, “nødløsning” som er fornuftig for landet i den situasjon det befinner seg for tiden.

Forhåpentligvis kommer det en annen tid og situasjonen endrer seg, og da kan samfunnet forlange at Putin holder sitt løfte og går til fordel for en ny mann:

“Ved å svare på spørsmål om hva som vil skje når hans åtteårs presidentperiode kommer til ende, begynte han – med sjeldent for ham engasjement – snakke om at det kommer en ny mann. Han kommer med nye mennesker som har nye ideer og tanker ...” Men så langt blir folket nødt til å nøye seg med presidenten de valgte nok en gang: “Det var ingen som krenket folkets vilje, ingen som satt grenser for dets ytringsfrihet. Og folket selv valgte den det tok for den “nye Andropov” - Vladimir Putin. Og nå har folket gjenvalgt ham på nytt.” Selv om historien kommer “til å bevare denne mest populære presidentsskapet i erindringen som presidentsskapet med strålende form, men med tapte innhold.”

Tanken om presidentskapet med “strålende form, men med tapte innhold” er ikke original. Novaya gazeta spiller også på den i en av sine artikler. Jeg kommer tilbake denne artikkelen senere i oppgaven.

Alt i alt kan man konkludere at Putin blir framstilt som landets faktiske enehersker. Ifølge journalistene står han alene og mangler reell støtte. Derfor er det lite sannsynlig at han klarer å gjennomføre reformer som vil forbedre og utvikle landet.

“Modernisering istedenfor demokratisering” er en lang artikkel og grunnet begrenset plass kan jeg ikke ta opp alle tanker og nyanser fra den. Som planlagt avgrensers jeg meg med kun å se på kategoriene jeg valgte å undersøke, nemlig “Putins ulike roller”, “avisenes strategier og virkemidler” og “sjanger”.

Logos er nok hovedargumenttype i denne artikkelen. Journalistene underbygger sine argumenter ved bruk av eksempler. Teksten har tydelig struktur og inndeling. De går

grundig til verks når de analyserer Putins makt og viser til dehistoriske og samfunnsmessige forutsetninger som gjorde det mulig for én som Putin å komme til makta (og ikke minst beholde den for andre presidentperiode på rad).

Journalistene har klart til å balansere generelt nøktern stil med noen skarpe ironiske replikker rettet mot Putin, maktapparatet og samfunnet generelt. Samtidig uttrykker de en snev av medfølelse til Putin. Det vil si at pathos også blir brukt i artikkelen.

Hele artikkelen gir inntrykk av at journalistene er genuint opptatt av folkets beste. Samtidig viser de gode kunnskaper om og forståelse av landets historie og samfunnet i dag. Dette vekker tillit hos leseren (ethos).

Sjangeren i denne artikkelen er kommentar. Meningene til journalistene er godt synlige, de forsøker å være objektive.

#### **Typisk 2004: "Putin gikk prinsipielt ut mot tradisjoner"**

Som andre artikler i Izvestia er **"Putin gikk prinsipielt ut mot tradisjoner"** skrevet i en nøktern og balansert stil. Journalisten kommenterer Putins forsøk på å reorganisere styrende organer i Russland. Tradisjoner og maktutførelse på grunnlag av uskrevne regler er et kjent fenomen i Russland. Nå prøver Putin å lage et tydelig sett med regler som alle byråkrater må følge, og med dette *"forsøker å presse russiske myndigheter innenfor rammene til det europeiske harmoniske system, ved å gi dem funksjonalitet og allsidighet."*

Putin er ikke den første landsleder i Russland som prøver å gjennomføre en slik reform. Om den blir vellykket eller ikke, er et åpent spørsmål:

*"I russisk historie var det mange statsledere som prøvde seg på det samme i de siste 400 år. Noen ganger ga resultatene et enormt løft for hele statssystemet, andre ganger førte disse forsøkene ikke dit det hadde vært planlagt. Hva klarer Putin å oppnå?"*

Ikke helt ulikt andre artikler i Izvestia påpekes det at Putin ikke har noen reell støtte. Han står nærmest alene og må balansere mellom sine intensjoner og interesser til byråkrater i forskjellige maktledd. Presidenten har ingen lett oppgave foran seg når systemet han har "arvet" er bygd opp på *"tradisjoner er uformelle personlige og klanforbindelser, regalier og fullmakter som følger av en bestemt status."* Det gjør det ikke lettere når det ikke finnes noen reelle kandidater som kunne erstatte det gamle

byråkratiet og da *"holder man på å stokke om samme kortstokk, og nye stillinger blir besatt av samme personer, personer som er gjengrodd i egne forbindelser, obligasjoner, personer med sine egne særtrekk og ideer om hvordan alt skal være."*

Det er vanskelig å svare entydig på hvilken rolle Putin ble tildelt i denne artikkelen, noe som også er typisk for Izvestia generelt. På den ene siden antyder teksten at Putin – som tok på seg ansvaret for å reorganisere det dårlig fungerende og korrupte system i Russland – er en helt. På den andre siden blir han framstilt som en ensom enehersker uten reell støtte som neppe klarer å nå sine mål.

Det virker som at journalisten prøver å være balansert, objektiv og nøytral. Artikkelen er bygd opp ved å bruke logos. Samtidig merker leseren en snev ironi og bitterhet i teksten (pathos). Sjangeren i "Putin gikk prinsipielt ut mot tradisjoner" er som jeg har nevnt kommentar.

### **Oppsummering**

Artiklene jeg analyserte i denne delen hører til kommentarsjangeren. Tre av dem er skrevet som den klassiske kommentaren, mens "En vogn til meg, en vogn!" skiller seg ut på grunn av sin originale form. Det finnes flere fellestrekk i de fire tekstene, for eksempel rollen de tildeler Putin. På ulike måter blir Putin framstilt som en smart og sterk landsleder. Men også sterke ledere har sine svakheter. Putin har ifølge avisen to hovedsvakheter: For det første, står han alene og mangler reell støtte, og for det andre, representerer han det fine ytre – har en form som passer så å si alle – men mangler grunnleggende innhold. Man kan også finne antydninger om at Putin blir tildelt noen martyrtrekk: Han står alene overfor en nesten umulig oppgave – å reorganisere Russland.

Som jeg allerede har skrevet er artiklene i Izvestia balanserte, godt strukturerte og ganske nøkterne. Alle tre argumenttypene blir brukt i tekstene, men logos er dominerende. Pathos i form av ironi brukes ganske forsiktig og moderat.

### **Sovetskaja Rossija (SR): avisens strategier og virkemidler**

Sovetskaja Rossija markerte Putins tiltredelse med en rekke artikler om Russlands dystre framtid og landets sørgelige skjebne. Med Jeltsins stadig oftere *"sinnsyke og*

*farlige overraskelser*", hyppig regjeringsskifte og krigen i Kaukasus som brer seg, kan det russiske folket neppe forvente noen positive forandringer i sin harde og fattige tilværelse. Jeltsins utnevning av Putin som sin etterfølger, og derav landets framtidige president, flere måneder før presidentvalget, provoserer avisens forfattere. Det erklæres at demokratiet i Russland er så godt som dødt. Forfatteren av et av innleggene påstår at Jeltsin allerede omtaler seg som: "Boris den Første", noe som stemmer godt overens med hans måte å styre landet på. Utnevneslen av sin arving bare understrekker at Jeltsin ser på seg selv som tsar, for i Russlands historie var det bare tsarer som hadde kommet med liknende utnevnelser.

Gjennom sine artikler forsøker avisen å komme med prognoser om mulige konsekvenser av det å ha Putin som statsleder. SR stiller spørsmål om man kan forvente noe godt av én som tilhører samme gruppe som Sobtsjak, Stepasjin, Jeltsin og Tsjubajs. De ovennevnte har ifølge avisen mye av skylden for at Russland befinner seg i en så bedrøvelig forfatning. Samtidig grubler avisen over årsakene til Jeltsins valg av en offiser fra sikkerhetstjenesten til sin etterfølger. SR kommer fram til at dette var et nokså naturlig valg, siden Jeltsin føler seg i stadig større grad "beleiret" og frykter for sin framtid etter at han går av som president (eller blir tvunget til å forlate stillingen). Jeltsin er avhengig av å ha en statsminister som både han selv og "familien" kan stole på, men som samtidig er sterk og fast nok til å holde stand mot "beleiringen". En annen grunn til at valget falt på Putin er ifølge avisen at Kreml mener at han er best egnet for å bygge opp den mest fordelaktige politiske konfigurasjonen i forkant av Duma- og presidentvalget. Nok en grunn til å velge en sikkerhetsoffiser er at dersom Dumaen nekter å godkjenne Putins kandidatur, så får Jeltsin et påskudd til å oppløse parlamentet, og da kan Putin med hans erfaringer fra arbeidet i sikkerhetstjenesten være den rette til rollen som den russiske Pinochet. For å legitimere Putin i denne mulige rollen har Jeltsin utnevnt ham til sin etterfølger.

**Forside august 1999: "Kan man forvente seg noe godt av den hyppige regjeringsskifte?!"**

I tilfelle med denne artikkelen er det viktig å trekke inn også russisk tittel: **"Zhdatj li putnogo ot tsjekhardy?!"**. Tittelen spiller på ordene *putnoe* og *Putin*. *Putnoe* betyr noe som er godt, som er verdt noe. Dette kan tolkes som at avisen har forutbestemt å gi en negativ framstilling av Putin. Journalisten kommer tilbake til dette ordspillet



senere, og unnskylder seg over *"dette ufrivillige ordspill"*. Hvor ufrivillig denne sarkasmen var, kan diskuteres.

Artikkelen dreier seg ikke så mye om Putin som om Jeltsin og de hyppige regjeringsskiftene. Putins forgjenger Sergey Stepasjin uttalte at han var *"inderlig takknemlig til denne mannen: han har ført meg som guttunge inn i stor politikk"*. Journalisten velger å omtale Putin som én av Jeltsins guttunger, en tydelig nedlatende beskrivelse. Det fortelles også om Jeltsins planer om å fremme Putin som sin etterfølger. Hvordan kan man stole på en statsminister (og kanskje en framtidig president) som bare er en guttunge: person som mangler nødvendig kompetanse og erfaring.

Journalisten bruker i teksten henvisninger til russisk litteratur for eksempel en av Gogols<sup>19</sup> personer, Golopuzja (navnet betyr én med bar mage), *"om noen gir ham undertøy – takker han, om noen smekker ham til nese – takker han også da!.."* Sant nok er det ikke Putin, men Stepasjin<sup>20</sup> som sammenlikes med Golopuzja. Likevel, med tanke på at både Stepasjin og Putin omtales som guttunger, kan man trolig overføre denne beskrivelsen til Putin. Han som er én av Jeltsins guttunger har muligens samme kvaliteter som hans forgjenger. Anklagende tone, ironi og til og med harseling kan sies til å være hovedvirkemidler i denne artikkelen. Journalisten forsøker å skape og/eller forsterke negative følelser rundt Putins figur. Dette er ganske typisk for SR, noe vi kommer til å se også i avisens andre artikler.

Det er vanskelig å definere Putins rolle i denne artikkelen (ut fra de fire jeg har valgt). Likevel gir artikkelen inntrykk av Putin som en lite betydelig, uerfaren person ved å omtale ham som guttunge. Det peker mot at avisen mener Putin ikke klarer å holde lenge i statsministerens stol, men hvis han gjør det, vil det ha negative konsekvenser for landet/folket. Det vil si formålet er å svekke Putins ethos.

---

<sup>19</sup> Nikolaj Vassiljevitsj Gogol var en ukrainsk-russisk forfatter og dramatiker. Hans mest kjente verk er romanen *Døde sjeler*, novellen *Kappen* og teaterstykket *Revisoren*.

<sup>20</sup> Sergej Vadimovitsj Stepasjin er en russisk politiker. Stepasjin var Russlands statsminister fra 1998 til 1999. Etter sin avgang som statsminister ble han medlem av det politiske partiet *Jabloko*, og innvalgt i den russiske Duma under parlamentsvalget i 2001.

"Zhdatj li putnogo ot tsjekhardy?!" er skrevet som kommentar og baserer seg på bl.a. Jeltsins tale, akkurat som RG og Izvestia har gjort. Pathos er hovedargumentet i artikkelen. Som nevnt er det mye ironi og til og med harselering i teksten. Disse formidles gjennom bestemt ordvalg, som for eksempel *"gjennomristning"* og *"den lille omrokeringen"* om regjeringsskifter, billedlige uttrykk som *"fikk tur med svarte hester"* om det å bli nedstemt, sammenligning med litterære skikkelser – Golopuzja. Journalisten prøver å skaffe seg leserens tillit ved for eksempel å nevne utenlandske informasjonsbyråer, spesielt The Associated Press. Det å henvise til børsinformasjon er også et eksempel på hvordan journalisten bruker ethos.

### **Typisk 2000: "Transaksjon" ("Forlik")**

Artikkelen er bygget opp som en kommentar. Journalisten forsøker å analysere og kommentere den politiske situasjon etter Jeltsins nyttårstale da han fortalte om sin avskjed. Han prøver også å komme med prognoser om Putin og det kommende presidentvalget.

Tittelen kan oversettes til norsk som både "Transaksjon" og "Forlik". Ordet "sdelka" betyr på russisk begge deler. Ut ifra hovedideen i artikkelen vil begge versjoner være aktuelle. Journalisten skriver:

"Min versjon er som følgende. Avgangen er et resultat av en åpenbar politisk forlik mellom Jeltsin og Putin, forliket som foreløpig (jeg gjentar: foreløpig!) var gunstig for dem begge. Om denne gevinsten er definitiv vil presidentvalget og begivenhetene som kommer etter det vise."

Forfatteren skriver om at Putins status er verken rettmessig eller rettferdig, og han uttrykker håp om at folket kan rette denne urettferdighet med å velge den riktige kandidaten (Zjuganov) under presidentvalget.

Artikkelen er lang og går over flere sider. Jeg skal se bort fra de delene i teksten som dreier seg om Jeltsin og andre politikere med mindre de har direkte sammenheng med objektet for min analyse, nemlig Putin.

Fra første avsnitt i artikkelen er det tydelig at journalisten – i tråd med avisens profil – har en negativ oppfatning av Putin. Han prøver å formidle denne oppfatningen til leseren, sant nok prøver han så godt han kan å framstå som en balansert og objektiv

skribent (i motsetning til mange andre oppslag i SR, der er det ofte mye følelser). Gjennom hele artikkelen går tanken om at Putin ikke er verdt til å bli Russlands president, selv om journalisten innrømmer at Putin har klart å vekke kjærlighet hos folket (pathos). Denne kjærligheten forklarer han kun med én ting – den suksessrike kampanjen i Tsjetsjenia:

"Kjærlighet til Putin som man finner i den pinte samfunnsbevisstheten til russerne er basert utelukkende på den vellykkede kampanjen av våre styrker i Tsjetsjenia. Det er intet annet Putin har utmerket seg i. Men Tsjetsjenia det er mye, det er nærmest alt. Tsjetsjenia alene, dersom alt ender bra, vil bli nok til at han kan gjøre krav på å bli landets president."

Journalisten forsøker på alle mulige måter å svekke tillit til Putin (ethos). Han bruker bl. a. følgende fraseologiske uttrykket om ham: *"ingen, ingenting og uten navn"*. I Russland brukes dette uttrykke som en foraktelig omtale om en person med vekt på at denne personen er ukjent, helt fremmed, og at man skal ikke ta en slik person i beregning. Putins suksess (det å bli kjent og populær på noen få måneder) forklarer journalisten med innblanding av *"store krefter og store penger bak"*.

Videre prøver journalisten å overbevise leseren om at Putin ikke har kvaliteter som gjør ham verdt til å representere Russland. Han appellerer til leserens stolthet over fedrelandet sitt (pathos):

"... dersom man snakker om legemsfeil, hvorfor ikke å vende oppmerksomhet mot Putins ikke-presidentisk utseende? Sømmer det seg for et land som Russland å ha en så ikke-statelig president? Hvordan kommer han til å se ut ved siden av f.eks. Clinton, Chirac, Schröder på et eller annet internasjonalt møte? Jelsin hadde i det minste samme høyde som disse."

Journalisten prøver å balansere seg ved å innrømme at Putin *"demonstrerer åpenbart at han er beredt til å arbeide og være venner med alle."* Men med en gang legger han til at *"dette er ikke nok for å avgjøre valg i hans favør."* Samtidig sår han tvil og frykt ved å rette leserens oppmerksomhet mot at

"Når alt kommer til alt vet vi ingenting om denne mannen. Vi vet ikke hva som er hans forhold til vår felles fortid; hvordan han vurderer ti år med reformene i Russland og president Jeltsins virksomhet. Vi vet ikke hva slags ideologi, statsordning, økonomi han støtter. Vi vet ikke (vet han egentlig selv?) hva slags framtid han vil bygge opp i Russland når han blir president."

Journalisten setter prikken over "i" ved å konkludere: "Hvem vet! For oss er denne Putin katta i sekken."

I artikkelen er det er flere eksempler å finne som framstiller Putin på et negativt vis. I tillegg til alt jeg nevnte ovenfor spiller journalisten også på frykt (pathos):

"Kanskje kommer han til å fordrive til helvete hele den kreml kamarilja, ikke minst dem etter hvis plan han selv fikk plass der oppe. Eller kanskje skjer det motsatte og han gir makten tilbake til Sobtsjak og Tsjubajs (vi vet jo ikke hans virkelige forhold til disse mennesker). Kanskje viser han så store tenner at vi vil minnes bestefar Jeltsin med et godt ord, eller kanskje..."

For å oppnå målet sitt og framstille Putin som farlig, ukjent og verdiløs ingenting benytter journalisten seg av flere ulike virkemidler. Han spiller på folkets følelser og bruker billedlig språk (pathos), han tar til og med i bruk fornærmelser. Jeg refererte til bl.a. frasen *"ingen, ingenting og uten navn"* som journalisten brukte om Putin. I forhold til Jeltsin kommer han med en enda grovere fornærmelse: *"Med slike resultater er det på tide å skytte seg, og ikke gå av med anseelse."* Sant nok er ikke Jeltsin et objekt for min analyse, men dette eksempelet forteller noe om nivået og naturen i avisens argumenter. En slik oppfordring kan appellere til leseren med forholdsvis lav utdannelsen, som i tillegg ikke er spesielt velstående.

Journalisten forsøker å bruke logos og være balansert, men artikkelen inneholder flere påstander og antydninger uten nødvendige bevis, som for eksempel: *"Summen av alle årsaker' som fikk Jeltsin til å gå av er i virkeligheten en sum av hans alvorlige synder, gjengjeldelsen for hvilke han nå frykter."* Det kan selvfølgelig stemme med virkeligheten, men journalisten har ingen bevis på at det var nettopp dette som fikk Jeltsin til å gå. Artikkelen kan ved første øyeblikk framstå som seriøs og logisk, men hvis man kikker inn litt dypere, finner man at teksten er sammenfattet på et tynt grunnlag.

#### **Forside 2004: "Lojalitetssjekk"**

Artikkelen er en av fire tekster på forsiden. Alle fire dreier seg om Putin. To av innslagene kunne regnes som kommentar. Men "Lojalitetssjekk" er av en mer balansert karakter enn den andre kommentarene. Hovedtanken i "Lojalitetssjekk" er at presidentvalget er fabrikkert, at folket ble tvunget på ulike måter til å delta i valget og stemme på Putin.

Den andre kommentaren heter "Uten meg". Den er skrevet i form av dikt og hovedtanken er at "jeg"-personen for første gang ikke kommer til å delta i presidentvalget. Denne teksten er veldig subjektiv og det ser ut som at den er skrevet under pseudonim (Vladimir Russkij), noe som svekker avisens troverdighet. Jeg har

ikke skrevet noen analyse av den, men selve teksten med oversettelsen finnes i vedlegget.

"Lojalitetssjekk" er publisert som spalte "Observatørens mening". Åpningssetningen forteller om at valget ble avsluttet med en stor ulykke. Stopper man her vil man tro at det har skjedd noe fryktelig i forbindelse med valget, men leser man videre, finner man ut at forfatteren mener brann som har ødelagt en av kjente historiske bygninger i Moskva – Manezh.

Journalisten kjenner godt hvor overtroisk en russer kan være og spiller på det:

"Denne ulykken kunne man kalle et dårlig tegn, om det hadde vært det første. Men dette tegnet er dessverre ikke det første og sannsynligvis ikke det siste. Det har vært mer enn nok av de dårlige omenene. Ved "å spole filmen tilbake" kan vi se både den knuste "Transvaal", den forgiftede "Nord-Øst", den sunkne "Kursk", den senkede "Mir" og de sprengte husene og togene. Og alt dette midt i Putins "stabilitet". Men presidenten, som det viser seg ikke har noe med dette å gjøre. Hans omdømme var og fortsatt er urokkelig. Man ville tro at selv om halve landet hadde brent opp i morgen, ville omdømmet fortsatt stolt raget opp over branntomten."

Han anklager Putin for hendelser presidenten ikke kan ha noe ansvar for, for eksempel nevner journalisten "den knuste "Transvaal"<sup>21</sup>". Hva har Putin å gjøre med at en aquapark har kollapset? Han hevder videre at hele landet er blitt hjernevasket til å elske og velge Putin: *"I løpet av fire år har statens propagandamaskineri brukt all sin makt for å innprente kun én tanke i velgerens hode: stem eller ikke stem, du har ingen påvirkningskraft. Vi gjør uansett slik at Putin forblir presidenten."*

Journalisten anklager maktene (Putin) for å ha tvunget folket til å avgi sin stemme med ulike bestikkelser og trusler som for eksempel subsidierte varer og gratis hårklipp til pensjonister, eller gratis «bestått» på eksamen for studenter, eller trusler om å bli kastet ut fra jobben. Han hevder at situasjonen nærmet seg en slags sammensvergelse mot folket der alle ble underlagt en total lojalitetssjekk. Jeg fikk en følelse at forfatteren nærmest er paranoid og at han sprer frykt, irritasjon, hjelpeløshet og usikkerhet med sine ord: *"... enhver som på en eller annen måte har unngått å stemme for Putin ble automatisk registrert som en upålitelig element."* Man kan fortså om dette ble sagt om Stalin-tiden, men det er drøyt å komme med slike

---

<sup>21</sup> "Transvaal Park" - en sports- og underholdningskompleks i Yasenevo sør-vest for Moskva, som ble åpnet i juni 2002 og raste sammen 14. februar 2004.

påstander om tiden rundt presidentvalget 2004. Denne artikkelen er det motsatte av en lovprising (i RG) som er nevnt tidligere.

I "Lojalitetssjekk" framstilles Putin som skurk, tyrann og folkets fiende. Helten i denne artikkelen er det kommunistiske partiet.

Som i den foregående kommentaren prøver forfatteren å utforme denne artikkelen på en slik måte at den skulle framstå som logisk, tydelig og nøktern (logos), men det virker som at han forsøker å spille på leserens følelser. Artikkelen skaper som jeg allerede har nevnt frykt, harme og usikkerhet (pathos).

### **Typisk 2004: "Hva du gjør viser hva slags politiker du er"**

Artikkelen er skrevet i forkant av valget, nærmere på slutten av januar. Avisen selv kaller artikkelens sjanger for leserens leder. Den er en type for kommentar, men er som nevnt skrevet av en leser. **"Hva du gjør viser hva slags politiker du er"** tar for seg hvor mye ondskap makten, med Putin i spissen, har forårsaket folket. Forfatteren deler sin bitterhet over situasjonen i Russland med leseren: høye priser som fortsetter å stige, maktene og deres støttespillere som fortsetter å berike seg, krigen i Tsjetsjenia.

"Statens interesser er for tiden ikke knyttet på noen viss til Russlands borgeres personlige interesser. Som presidenten vår sier: fluer for seg selv og kjøttkaker for seg selv. Ikke rart at våre milliarderer er blitt fete på kjøttkakene. Og resten av oss får bare fluer..."

Putin og maktene generelt beskyldes for hykleri:

"Høylytte løfter forkledde som fine fraser om stabilisering, sosial likhet (mellom pensjonister som ikke har råd til å betale bilforsikring og milliardær Abramovitsj som har kjøpt "Chelsea"), likvideringen av fattigdom, veksten av den usynlige økonomien ser allerede tarvelig ut. Litt etter litt har vi forsonet oss med løgner, nedrigheit og kynisme som er blitt legalisert av makten."

Videre i artikkelen presenterer forfatteren konkrete eksempler:

"Se, her svarer presidenten på et spørsmål fra en tv-seer om den svindyre bilforsikringen. Presidenten gremmer seg helt oppriktig og med sorg og medfølelse i ansikten over den skyhøye forsikringsprisen - 1980 rubler. Han sier at den må bli revurdert og minsket for en viss befolkningsgruppe... Så søtt og rørende. Det å se tåre i øyne på presidenten er alltid smigrende for vår selvfølelse. Han - vår kjære - ser og forstår alt. Og denne kjære har egenhendig vedtatt loven om tvangsmessig bilforsikring. Og han ikke bare har vedtatt, men også strøket ut alle grupper som hadde rett til rabbert pris, og spurte: 'Si meg, hvem som skal betale for dem da?'"

Det at forfatteren tar opp hverdagslige ting som ble verre eller dyrere under Putins presidentskap er et smart virkemiddel og vil engasjere mange lesere i artikkelen. Det å anklage noen for hykleri og løgner slik forfatteren gjør er en rask og enkel måte å

spredde harme og irritasjon på. Hvem liker vel å bli lurt? Putin framstilles som skurk som later som om han har medfølelse for folket og er opptatt av gjøre livet bedre for folk flest, men i virkeligheten er han kun interessert i å gjøre livet bedre utelukkende for seg selv og sin nærmeste krets.

Forfatteren konkluderer med at «*Likevel bør alle de som blir valgt i det alternativløse valget huske at kjærligheten til folket er noe skiftende. Og at underholdning av type å legge papirbiter i urner kan bli for kjedelig en gang...*» Med dette antyder han at Putin har blitt president (for første gang) på en urettferdig måte, og uttrykker et svakt håp om at han ikke klarer til å bli valgt på nytt.

Tilsynelatende bruker forfatteren logos, men egentlig er hovedargumenttype pathos. Artikkelen er gjennomsyret av ironi og bitterhet: *"Han – vår kjære – ser og forstår alt."* eller:

"Det er fortsatt veldig lenge til hovedvalget av landets hovedperson, men tiden for lovprising og henrykkelse – det finnes ingen som han – er allerede kommet. Trommene slår, fanfarene spiller – for en genial kandidat vi har..."

og videre:

"Det er lett å være edelmodig på andres regning. Hvem – si meg – blir ikke smigret av den storslagne ros fra Irak. Den altomfattende ærefrykten for gjerningene til Hans eksellense.

Den allmenne tilbedelsen av geniet begynner å likne på fromheten til kinesere som er fulle av gudsfrykt overfor den kinesiske muren og sine gamle skrifter som ved å være utilgjengelige for forskere er blitt til eiendom av bibliotekmugg, mus og tid."

Bruk av bestemte virkemidler og argumenttyper i denne artikkelen ligner de som ble brukt i tre andre SRs artikler.

### **Oppsummering**

Artiklene i SR tilhører kommentarsjangeren, sant nok med noen variasjoner. For eksempel er den siste artikkelen, "Hva du gjør viser hva slags politiker du er", er leserens leder. For SR er det ganske vanlig å bruke lesere som skribenter.

Artiklene i avisen har et fast bestemt system på hvordan Putin skal framstilles. Han blir "servert" utelukkende som skurk, løgner og hykler. SRs forfattere bruker pathos som hovedargumenttype i form av ironi, billedlig språk og anklager. Stemningen som

artiklene skaper hos leseren er med på å vekke harme, irritasjon og bitterhet. Bruken av logos er ubetydelig og overfladisk.

### **Novaja Gazeta (NG): avisens strategier og virkemidler**

Putins første dager ved makten ble markert på litt ulike måter i de forskjellige avisene. Artikkelen i Novaja Gazeta skiller seg ut mest. Den gjelder ikke Putins tiltredelse i stillingen som Russlands statsminister, istedet trykket avisen en artikkel om en tragisk historie som hadde skjedd for halvannet år siden - en bilulykke som kostet livet til en femårig gutt. Jeg kommer til å se nærmere på denne artikkelen i neste temaavsnitt.

Artiklene jeg kommer til å analysere er kritiske mot Putin med unntak av den siste, som prøver å gi et mer balansert inntrykk av Putin. De utvalgte artiklene er skrevet som kommentarer, selv om de er ikke helt like i form for eksempel, har en av dem fokusert på en hendelse som har lite med politikk å gjøre, mens en annen er utformet som et intervju med en ekspert.

#### **Forside august 1999: "Drapsmenn i eskorten"**

Denne artikkelen er hentet fra første utgave etter utnevnelsen. Avisen velger å ikke skrive noe om selve utnevnelsen. I stedet velger de å ta opp en tragisk hendelse der en av bilene i Putins eskorte har kollidert med en familiebil. I denne kollisjonen mistet familien sin fem år gamle sønn. Ulykken skjedde i 1997, men avisen velger å trekke den inn nå og på denne måte karakterisere den nye statsministeren. Historien er fortalt av guttens bestefar. Familien hans kjørte i den ene bilen, mens Putin var passasjer i den andre. Det var Putins jeep som forårsaket kollisjonen, men sjåføren hans ble aldri straffet.

Artikkelen starter på forsiden og fortsetter på side 5 i avisen. Jeg valgte å kun ta for meg forsidens oppslag. **"Drapsmenn i eskorten"** strekker seg over fem A4-sider og det er kun den første delen som er relevant for denne oppgaven (Resten av artikkelen inneholder et detaljert referat over hva som skjedde da to biler kolliderte og alt som har skjedd i etterkant, samt familiens krav og vanskeligheter med å få saken til retten.)



"Å Russland! Fuglen-trojka! Hvorhen farer du hen? ... Mens alle andre folkeslag følger med... Jeg er lei av det! Unnskyld, Nikolaj Vasiljevitsj<sup>22</sup>... I kalesjevognen som lydig kjøres av fuglen-trojka sitter det Tsjitsjikov<sup>23</sup>. Han har allerede kommet fram – i god behold – til slutten av det 20. århundre."

Slik starter artikkelen. I likhet med noen artikler som jeg har analysert velger journalisten å bruke henvisninger til russiske klassiske litterære verk. Denne gangen er det "Døde sjeler" av Nikolaj Gogol.

" Hvorhen farer de, disse våre nye Tsjitsjikover, ved å slå på blinklys (*migalki*) som det nå er flere av enn MiGer? Hvorhen haster de sånt, uten å legge noe merke til oss – selv om vi er et hinder på veien?!"

På deres vei til makt og penger ble de vant til å trampe mauren ned, å gå på folkets hoder. Nå kjører de på dem."

Tsjitsjikov er hovedkarakter i denne boka. Han er omgjengelig, skarpsinnet, med utrolig forretningstefte og arbeidsomhet. Han har ingen spesielle talenter bortsett fra de ovennevnte og han er en svindler. Når journalisten nevner Tsjitsjikov sikter han mot Putin.

Det spesielle er at avisen så vidt nevner Putins nye stilling som statsminister. Det hele dreier seg om en to år gammel bilulykke. Likevel forsøker journalisten å karakterisere og å gi en vurdering til den nye (stedfortredende) statsministeren og kretsen rundt ham ved å beskrive den tragiske hendelsen.

Journalisten velger å bruke pathos i sin tekst i en utstrakt grad: allegori, ironi og anklagende tone er blant artikkelens viktigste virkemidler. Journalisten appellerer til leserens retferdighetssans og medfølelse. Samtidig forsøker han å vekke leserens indignasjon mot selvopptatte og kyniske makthavere og elite.

Den delen av artikkelen jeg har analysert er skrevet som en kommentar, resten av artikkelen er – som jeg allerede har nevnt – et referat.

---

<sup>22</sup> Nikolaj Vasiljevitsj Gogol

<sup>23</sup> «Døde sjeler» er fortellingen om Tsjitsjikov, en svindler som mener han har funnet en genial måte å bli rik på. Vi befinner oss i livegenskapets Russland. Godseierne rundt om i landet hadde eiendomsrett til et visst antall bønder - også kalt sjeler - som de betalte skatt for. Enkelte av disse bøndene døde, men de måtte likevel betales skatt for i inntil ti år før de ble slettet fra regnskapene. Dette ergret selvsagt godseierne, men Tsjitsjikov hadde en løsning på problemet.

Han tilbød seg å betale en mindre sum for hver «døde sjel», som han dermed overtok ansvaret for. Godseieren ble løst fra sine skatteforpliktelser og burde være glad til. Tsjitsjikov på sin side skapte seg en fiktiv formue som han deretter ville låne penger på i statsbanken. En klassisk svindel som til sjuende og siste skulle gjøre Tsjitsjikov til en holden mann.

Artikkelen danner bildet av Putin som skurk og en kynisk og arrogant person. Selv om det erkjennes at det ikke var Putin selv som kjørte, holder journalisten ham ansvarlig for det som hadde skjedd. Journalisten ønsker trolig svekke Putins ethos ved å formidle at vi ikke kan stole på og godta Putin som regjeringens overhode pga. hans måte å håndtere lignende saker, og pga. at han hever seg over loven.

### Typisk 2000: "Avskjed er større enn livet"



denne offiseren, for han var en helt. Putin blir jo stadig kritisert og framstilt negativt av NG.

I "Avskjed er større enn livet" forsøker journalisten å knytte Putins voksende popularitet til en rekke dramatiske hendelser. *"De siste hendelsene i Russlands politiske liv forsterker betraktelig mistankene om at invasjonen til Dagestan og eksplosjoner av bolighus var bestilt av noen som skriver manus til duma- og presidentvalgene."* Hvis man leser dette utdraget nøye, merker man at journalisten peker ikke mot Putin selv. Det er ikke han som skriver manus til valgene. Både her og flere andre steder antyder journalisten at Putin er en brikke i et spill som er mye større enn han. Undertittelen lyder som "Makten forblir i 'familiens' hender". Det vil si at Putin har blitt gjort til statsoverhode for å kunne verne Jeltsins (og hans nærmestes) rikdom, frihet og ikke minst liv. Det sies ikke direkte at Putin er en skurk. Han blir snarere sett på som en slags gjenstand/ marionett i hendene på de

virkelige makthavere. *"Makten i Russland vil forbli i 'familiens' hender, og vi alle blir nødt til å leve enda noen år i jeltsinizm-epoken, selv uten Jeltsin."*

Artikkelen har en kritisk tone. Putin framstilles som et produkt av politisk imagemaking. Uten de som *"skriver manus"* er han ingenting. Det brukes ironi, sarkasme og antydninger som hovedvirkemidler i denne artikkelen, for eksempel:

"Den 31.desember i Russland vil sansynligvis bli døpt for "dagen for Politiske Teknologier og Demokrati Uten Alternativer". Siste dagen i 1999 har Jeltsin offentliggjort sin avgjørelse om å gå av som president. [...] Overveldet med dobbelt fest har elektoratet ikke oppdaget med en gang at resultatet av deres viljesytring på det fremskyndte presidentvalget er allerede forutbestemt."

Forfatteren bruker også en del beskyldninger. Det vil si at pathos blir flittig brukt som virkemiddel i denne artikkelen. "Avskjed er større enn livet" er bygd opp som en kommentar der journalisten ser på Jeltsins avskjed på nyttårsaften 2000 og lager prognoser om, og utviklingsscenarioer for, det kommende presidentvalget.

#### **Forside 2004: "Putin den andre. Garantitid – 4 år"**

I denne kategorien var det vanskelig å velge en artikkel. NG kommer ut én gang i uka, og jeg var interessert i én med utgivelsesdato nærmest mulig datoen for presidentvalget. Jeg stoppet på NGs første utgave etter valget. Der var det ingen artikler om Putin på første side. Eller var det det? Hovedoppslaget på hele første side het **"Såpeboblens seier"**. Tilsynelatende har den ingenting med Putin å gjøre. Den dreier seg om desinfisering av skoler som var brukt som valglokaler. Oppslaget består av en tittel og en ingress samt en tegning av en flyvende luftballong med én mann inne i den. Jeg synes mannen likner Putin. Tittelen kan forstås på flere måter, og kan antyde at Putins seier er som en såpeboble: den er fin å se på utenpå, tom fra innsiden, og den kan sprekke når som helst.

Den første artikkelen som dreier seg direkte om Putin og som tilhører kommentarsjangeren, kommer kun på side 5. Her sto jeg overfor et vanskelig valg:



Alle andre artikler i denne kategorien stammer fra avisutgaver 14. og 15. mars. NGs nærmeste utgave er denne og den er fra 16. mars. Oppslaget på forsiden kan neppe kalles en artikkel, det er en smakebit til artikkelen på 2. side og den dreier seg ikke om Putin. Skulle jeg velge den, eller skulle jeg analysere den andre artikkelen (på s. 5). Jeg valgte det siste, siden den andre artikkelen er mer relevant.

Artikkelen heter **"Putin den andre. Garantitid - 4 år"** og er en kommentar. Journalisten kommer med prognoser om Putins andre presidentperiode. Samtidig prøver han å skissere noen forskjeller mellom den tidligere og den kommende perioden. Ifølge journalisten er hovedforskjellen at Putin i løpet av sin første periode har etablert seg som politiker. I august 1999 var han ingenting:

"I løpet av sin første periode var Putin ikke politikeren, men omdømmet. Han var symbolet, stillingen, hva som helst, bare ikke statslederen som baner seg vei. Nettopp dette gjorde hans posisjon så sterk..."

Nå har han etablert seg som politiker. På den ene siden har dette gitt ham frihet til å gjøre det han vil, men samtidig må han regne med flere forpliktelser i framtiden:

"Landet er blitt vant til Putin som president, og kan ikke lenger forestille seg noen andre enn ham på denne plassen. Den enorme overleggenhet han tar med seg inn i den andre perioden tillater ham ikke bare å handle ganske fritt, men i grunnen forplikter den ham å ta de avgjørende skritt."

Om Putin er forberedt på dette tviler journalisten på :

"... Akk, nå klarer Putin ikke å gjemme seg noen steder. Han er nødt til å være noen. Fra det øyeblikket når presidentens skritt begynner å ha en betydning som er konkret og forståelig for flertallet av befolkningen, vil situasjonen forandre seg radikalt."

Hvis NGs tidligere artikler ("Drapsmenn i eskorten" og "Avskjed er større enn livet") framstiller Putin utelukkende negativt, får jeg inntrykk av at journalisten i denne artikkelen forsøker å være litt mer balansert. Han innrømmer til og med at dette valget var mer rettferdig enn valget i år 2000:

"For fire år siden var Putins omdømme i betydelig grad kunstig oppblåst, og valgets resultater kunne neppe unngå beskyldninger for manipulering. Denne gangen ser alt ut til å være ekte. Og selv om valgkampen minner om en farse, kommer resultatene til å bli mer troverdige og legitime enn i år 2000."

Likevel antyder journalisten at Putin ikke er den ekte, den legitime presidenten. Han henspiller til filmen til Akira Kurosawa "Krigerens skygge":

"Så lenge fyrsterdømmet styres av en dobbeltgjenger som bare er opptatt av å bli tatt for den virkelige fyrsten, går alt i staten strålende. Men så snart tronen blir inntatt av den legitime styreren, en som har en ubestridelig makt, så snart han energisk og sikkert tar styringen begynner alt til å styrte sammen."

For å være ærlig forsto jeg ikke helt hva/hvilken legitime styrer journalisten mener. Kanskje prøver han å forutsi landets utvikling etter at Russland får en president som er valgt på en rettferdig og demokratisk måte? Han kunne også mene at nå er etableringstiden over, og Putin må slutte å bygge opp sin image og begynne med reelle tiltak. Disse tiltakene kan ryste landet.

Forfatteren bruker flere argumenttyper i denne artikkelen. Teksten er stort sett nøkternt skrevet, og inneholder flere konkrete eksempler. Forfatteren prøver å være balansert (logos). Journalisten viser at han kjenner godt både den sosiale, økonomiske og politiske situasjonen i landet. Dette er med på å skaffe leserens tillit (ethos) Likevel mener jeg at det er pathos som er hovedvirkemiddel. Journalisten bruker mye ironi og sarkasme som for eksempel: *"Presidenten – man bør yte ham rettferdighet – skjuler ikke sine planer."*

eller:

"Jo mer vi er skremt, jo sterkere er vi glad i sjefene. Sant nok fra og med et bestemt øyeblikk utløser det en utvikling i motsatt retning, men foreløpig merker man ingen symptomer for dette."

Putin framstilles som en luring og skurk. Alt han gjør er for å oppnå profitt for seg selv. Han kjemper med alle lovlige og ulovlige (skitne) virkemidler for å beholde sin maktposisjon. Samtidig, som jeg allerede har nevnt, forsøker journalisten å være mer balansert. Bruk av ironi og sarkasme går ikke over til spydighet.

#### **Typisk 2004: "Sumpens tzar. Snarere Pavel enn Peter."**

Følgende replikk samt tittel oppsummerer artikkelen:

"Vår president er en veldig interessant politisk type. Han tror oppriktig på europeiske idealer, han er orientert mot europeiske modeller i kultur, politikk og demokrati. Samtidig er han et veldig russisk menneske. Og det russiske og det europeiske elementet i vår natur er i konflikt.

Spillet i allegorier er farlig. Putin sammenlikner seg selv med Peter den Store. Men jeg tror at psykologisk sett likner han i mye større grad på imperator Pavel, som var en tragisk, selvmotsigende og misforstått figur."

Artikkelen "Sumpens tzar. Snarere Pavel enn Peter." er basert på et intervju med professor Jelena Sjestopal. Man kan vel si at hun kommenterer det kommende presidentvalget, og sansynligheten for Putin blir gjenvalgt som president og ser på Putins personlige trekk, styrker og utfordringer.

Sjestopal karakteriserer Putin som en sterk person som klarer seg bra i det vanlige rutinerte livet. Han er god på å gjennomføre bestemte og planlagte tiltak. Når det kommer til uventede situasjoner er Putin ikke lenger like sikker:

"Putin er en psykologisk sterk person, han er en av dem som utfolder seg veldig bra mens "været er stille". Når alt går mer eller mindre som det skal takler Putin stress veldig bra. Men når noe dramatisk skjer kan han ha det vanskelig med å løse den ekstraordinære situasjonen uten tap. Her kan han til og med reagere lite adekvat på den ene eller den andre hendelsen."

Putin er populær blant folket, men det er ikke hans personlige fortjeneste. Det gjenspeiler rett og slett folkets syn på lederen:

"For de fleste spurte er president Putin ikke et levende menneske, men en slags hellig figur, et symbol, en myte. Presidenten representerer for dem først og fremst en erstatning for tsaren, og ikke en lønnsarbeider som vi finansierer av egne skatter."

Sjestopal gjentar denne tanken flere ganger i artikkelen: "*... presidenten fortsetter å være et symbol for troen på forandringer til det bedre. Og folket har et enormt behov for ikke å miste håpet.*" Et slikt syn på presidenten frigjør ham likevel ikke fra å gjøre noe for folket og landet generelt:

"Folket ser jo at det fortsatt er mange løfter og få reelle handlinger. Det viktigste i disse uhildete karakteristikkene er bebreidelsen over uvirksomhet og mangel på selvstendighet. Om et par år kan Putin støtte på et brått fall i ratingen."

Den største Putins utfordring er ifølge Sjestopal hans ensomhet, mangel på en reell støtte:

"Det som er igjen i hodene på folket er kun den høyeste toppen. Og rundt den er det avgrunn. Det er ikke en eneste figur ved siden av Putin som er av samme størrelse som han. Dette er først og fremst et problem for Putin selv. [...] Vi har et veldig svakt samfunn. Det å styre et slikt samfunn er det samme som å stå i en myr: Ingen motstand, beina synker gjennom. Man kan bare ha medfølelse til presidenten, for han ikke har noen å støtte på."

Mens journalisten på alle måter prøver å få ut noe direkte negativt om Putin, for eksempel med spørsmål: "*Men Putin har jo selv, for det meste med egne hender laget denne situasjonen?*", forsøker Sjestopal å danne et mer helhetlig bilde: Putin er kun et element i Russlands kompliserte politiske, ideologiske og samfunnssystem. Hun mener at samfunnet har mye av ansvaret for hvordan presidenten viser seg:

"Alle sier bare hyggelige ord til Putin. Ingen tør å si imot presidenten. Jeg mener i det hele tatt at de autoritære tradisjoner som i dag kun den late ikke diskuterer, er et resultat ikke så mye av Putins egen regjeringsstil, som er tegn på svakhet, umodenhet av både kretsen rundt presidenten og samfunnet generelt."

Sjestopal ser ikke på ham ikke som en mislykket president selv om journalisten – tror jeg – ønsker å ha bekreftelse på dette da han spør: "*Vil det si at Putin allerede i*

*dag gir inntrykk av å være en mislykket president?”*. Sjestopal mener at han er én som har mange utfordringer og lite reell støtte.

”Sumpens tzar. Snarere Pavel enn Peter.” er den mest balanserte blant NGs artikler. Den kan faktisk lett forveksles med en artikkel fra Izvestia. Man bør se på spørsmålene og svarene i denne artikkelen separat: Mens spørsmålene brukes for å ”grave opp” noe negativt om Putin, er svarene avbalanserte, nøkterne. De er bygd opp med gode argumenter og er i tillegg veldig høflige – jeg ville til og med si – intelligente. Dette ser jeg som en fortjeneste av professor Sjestopal som svarer. Jeg sitter med inntrykk av at journalisten ikke klarte å få ut av henne det han ønsket. Som sagt skiller artikkelen seg fra de andre i NG merkverdig med sin nærmest sympati til Putin.

Logos brukes som hovedvirkemiddel i artikkelen: Mange argumenter professoren bruker er nøkterne og nøytrale, hun appellerer til leserens forstand og presenterer meningene sine tydelig og strukturert. Det at artikkelen er basert på et intervju med en professor fra Moskva-universitetet er et forsøk på å gi innholdet mer vekt, skape tillit hos leseren. Sjestopal underbygger også sine svar med bl.a. sosiologiske undersøkelser. Dette viser at ethos også er brukt som virkemiddel. Samtidig er det flere innslag av pathos. Det brukes allegorier og ironi i teksten. Sjestopal prøver å skape medlidenhet til Putin hos leseren.

NG kommer tradisjonelt sett med skarp kritikk av Putin og hans politikk. I denne artikkelen hadde journalisten vanskelig med å gi Putin et like negativt omdømme som i andre NGs artikler. Dette til tross for at det dukker opp en del negative antydninger igjennom hans spørsmål. Putin karakteriseres mest som Russlands lille far. Han framstilles ikke utelukkende positivt, men leseren blir invitert til å prøve å forstå ham bedre.

### **Oppsummering**

Som nevnt tilhører alle artikler i NG kommentarsjangeren, riktig nok med stor variasjon. For det meste tegner artiklene et negativt bilde av Putin fordi han blir framstilt som en skurk, en marionette, kynisk og arrogant person. En artikkel og en tegning viser ham til og med som en såpeboble. Kun den siste artikkelen forsøker å

se på Putin som fenomen, hans styrker og utfordringer på en mer balansert måte. Her framstilles han som Russlands lille far, som ser på seg selv som den store reformatoren, men som i virkeligheten er en snarere motsetningsfull person med sine svakheter og ikke alltid vellykede handlinger.

Det brukes flere retoriske virkemidler i NGs artikler, men jeg er tilbøyelig til å ha bevist at pathos blir brukt mest i form av ironi, billedlig språk, allegorier og anklager. Igjen skiller den siste artikkelen seg ut med at den prøver å vekke i leseren. Den vil ikke bare formidle indignasjon, men også gi medlidenhet til Putin.

### **Oppsummering**

I Kapittel 5 har jeg analysert seksten artikler fra fire ulike aviser. Tekstene i Rossijskaja Gazeta er stort sett nøkterne, har mange eksempler, sammenlikninger og appellerer til leserens fornuft. Avisen forsøker å styrke sin troverdighet ved å bruke ekspertuttalelser, bruk av negativ tallmateriale og alternative undersøkelser sikter mot å skape mer tillit til journalisten og ikke minst til Putin. Pathos brukes også selv om det i noe mindre grad og har utslag i billedlig språk og ironi. Samtidig blir det spilt på leserens frykt og følelser. Noen av de analyserte artiklene ligger ganske langt fra kommentarsjangeren. Fra min side var det et nødvendig kompromiss. Det var vanskelig å finne andre artikler som i tillegg til å være kommentarer ville passe inn i andre mine utvalgskriterier. I alle tekster blir Putin framstilt som en helt, en verdig og enestående presidentkandidat, og i noen grad til og med som martyr.

Artiklene fra Izvestia er balanserte, godt strukturerte og ganske nøkterne. Alle tre argumenttypene blir brukt i tekstene, men logos er dominerende. Pathos i form av ironi brukes ganske forsiktig og moderat. Artiklene hører til kommentarsjangeren og har flere fellestrekk, for eksempel rollen de tildeler Putin. Han blir framstilt som en smart og sterk landsleder. Likevel antyder avisen at Putin står foran en nesten umulig oppgave – å reorganisere Russland. Ifølge avisen mangler han en reell støtte og politikken hans bør få en grundigere innhold.

Artiklene i SR har et fast bestemt system på hvordan Putin skal framstilles. Han blir ”servert” utelukkende som skurk, løgner og hykler. SRs forfattere bruker pathos som hovedargumenttype i form av ironi, billedlig språk og anklager. Stemningen artiklene



skaper hos leseren er med på å vekke harme, irritasjon og bitterhet, mens bruk av logos er ubetydelig og overfladisk.

For det meste tegner artiklene i NG til et negativt bilde av Putin. Han blir framstilt som en skurk, en marionette, og som en kynisk og arrogant person. Han blir framstilt som en såpeboble både i tegning og skrift. Kun den siste artikkelen forsøker å se på Putin som fenomen; med hans styrker og utfordringer framstilt på en mer balansert måte. Det brukes flere retoriske virkemidler i NGs artikler, men jeg mener å ha bevist at pathos blir brukt mest i form av ironi, billedlig språk, allegorier og anklager. Den siste artikkelen skiller seg med at den prøver å vekke i leseren ikke bare indignasjon men også medlidenhet mot Putin.

## 6. Avslutning

I dette avsluttende kapittelet, vil jeg sammenlikne/se på variasjon mellom de ulike avisene, systematisere mine funn og analysere fordeler og ulemper ved mine valg av teori, metoder og materiale.

Hovedmålet med denne oppgaven var å få kunnskap om hvordan Vladimir Putin blir framstilt i ulike russiske aviser. Jeg har studert 16 artikler i fire utvalgte aviser som presenterer ulike politiske og/eller økonomiske krefter. Artiklene er plukket ut fra følgende perioder: august 1999, presidentvalget i mars 2000 og presidentvalget i mars 2004.

I oppgaven forsøkte jeg å finne svar på problemstillingen *"Hvilke retoriske strategier er dominerende i de ulike avisene til ulike tider?"* gjennom en kvalitativ innholdsanalyse med vekt på retoriske virkemidler og strategier.

### Lederskikkelsen i russisk historie

Russland er en stat som omfatter et enormt landområde på 13 tidssoner. Selv etter Sovjetunionens fall har den samlet flere nasjoner med ulike språk, religioner og kulturer. Tradisjonelt sett står russisk språk og kultur sentralt.

I løpet av sin lange historie har den russiske staten opplevd både perioder med den sterke sentrale makten, som samlet ulike folkeslag og territorier rundt seg, og perioder hvor lokale herskere, fyrster fordelte landet seg imellom og regjerte over sine små land med egne lovgivende forsamlinger, lover og rettsregler. De første periodene ble forbundet med framgang og velstand i landet, mens periodene med oppsplittet makt ble forbundet med nedgang og forfall. Virkemidlene som ble brukt for å samle opp og styre dette enorme og motsetningsfulle landet har tradisjonelt vært å styrke den føderale sentralmakten og den ortodokse kirken.

En sterk leder har vært både praktisk nyttig politisk sett og et samlende symbol for det enorme russiske riket. De ulike kriteriene og kravene til en "god leder" ble utformet i 11.-12. århundre og har ikke gjennomgått noen drastiske endringer så langt. Den barmhjertlig, modig, sterk og klok leder har vært "idealet". Forholdet

mellom lederen og hans undersåtter oppfattes som et forhold mellom far og sønner. Union og samarbeid mellom den religiøse og sekulære makten gjenspeilet seg i forestillinger om lederens ufeilbarlighet og rettferdighet som gir grunn til maktens guddommelige natur. Statens leder – som symbol – har vært hevet over nasjonale og regionale interesser.

Disse forestillingene om en "god leder" ble bygget opp og dyrket av Russlands tsarer og tsariner. Lederskikkelsen i sovjettiden fulgte ofte "idealet" fra tsartiden. Josef Stalin kan sies å være det mest framtrædende eksempelet på "leder"kulten. Under hans regjering ble Russland (Sovjetunionen) til en moderne industristat og en geopolitisk supermakt. Men denne raske og voldsomme framgangen kostet mange millioner menneskeliv og ødelagte skjebner. Det finnes knapt en familie i Russland som ikke på en eller annen måte ble berørt. Flere tiår etter sin død er Stalin fortsatt beundret, hatet og hyllet.

Det har aldri vært spesielt populært eller godtatt for statsledere i Russland å vise sine myke, menneskelige sider. Dette ble sett på som en svakhet, som en slags svikt for den tradisjonelle symbolrollen statslederen har hatt. Kanskje dette synet er i ferd med å gjennomgå noen endringer: Det at Boris Jeltsin i sin avskjedstale og Vladimir Putin i sin tale om håndtering av Kursk-ulykken ba det russiske folket om unnskyldning kan være eksempler på slike endringer.

Etter Sovjetunionens fall i 1991 måtte lederen av den russiske føderasjonen oppfinne politiske og økonomiske strukturer som skulle legge grunnlag for en ny demokratisk stat. Hvis andre stater i Øst-Europa hadde gamle demokratiske tradisjoner å lene seg på, var de så å si fraværende i Russland. Jeltsin skrev om den tiden at

"We had to figure out everything from the start. What was a vice president? How should a Russian constitutional court look? There was nothing but blank space because no such institutions had previously existed in Russia. How was everything supposed to be? We constantly required analysis (what would international practice suggest?) but at the same time we couldn't help understanding that what was abroad was one thing (and actually different everywhere) but what we had in our country was something else. We had to proceed not from how people did things somewhere else, but from our own experience. But we didn't have any. As a result, there emerged beautiful structures and pretty names with nothing behind them." (Yeltsin 1994:129)

Dette utsagnet sier noe om et land i en overgangsperiode, og om en periode fullt av usikkerhet, omveltninger og kaos. Som det hadde skjedd noen ganger før i Russlands

historie, var den sentrale makten relativt svak. Konkursen om makten har tilspisset seg med de regionale lederne, oligarkene, militæret og de sentrale maktstrukturene som hovedaktører.

I denne avhandlingen har jeg søkt å klarlegge noen av de forventningene som ble stilt til Vladimir Putin som presidentkandidat og som valgt president i lys av den historiske og delvis mytiske rollemodellen for en suveren leder.

### **August 1999. Ukjent KGB-offiser entrer storpolitikken: Putins første dager ved makten**

Putins utnevning til Russlands statsminister i august 1999 fikk en blandet "mottakelse" i avisene jeg analyserte. Sovetskaja Rossiija (SR) og Novaja Gazeta (NG) er direkte negative, selv på ulike måter. SR framstiller Putin som en av Jeltsins "guttunger" som mangler nødvendig kompetanse og erfaring. Selv om Putin – etter avisens spådommer – ikke vil klare seg lenge i statsministerens stol, kan hans regjering bringe negative konsekvenser for landet/folket. NG stempler Putin som en selvopptatt, kynisk og uærlig makthaver. Dette ifølge avisen lover heller ikke noe bra for landet. Rossijskaja Gazeta (RG) er den mest positive til Putins utnevning. Han blir framstilt som Russlands håp og garantist for stabilitet og framgang. Artikkelen i Izvestia (Izv) gir den mest balanserte framstillingen av Russlands nye statsminister. Hvis RG sin artikkel prøver å formidle følelsen av sikkerhet, riktighet av Jeltsins valg og løfte om stabilitet, er tonen i Izvestia mer reflekterende og undrende. Putin framstilles som en besluttsom og sterk person, samtidig antydes det at han ikke er en selvstendig aktør i det store politiske spillet. Journalisten uttrykker et svakt håp om at Putin unngår skjebnen til sine forgjengere, men vurderer hans sjanser til å beholde statsministerens stol – for ikke å si det å vinne i det kommende presidentvalget – som ganske svake.

Tre av de fire avisene (RG, SR og Izv) har tatt utgangspunkt i én og samme begivenhet, nemlig Jeltsins tale om Putins utnevning. Til tross for dette er resultatet (artiklene) blitt ganske forskjellige. Novaja Gazeta velger en alternativ vei. Den omtaler ikke så mye Putins utnevning, men plukker ut en tragisk hendelse fra fortiden for å karakterisere den nye statsministeren.

Avisenes bakgrunn (mål, verdier, lesergruppen) kommer tydelig fram gjennom valg av bestemte retoriske strategier og roller de har tildelt Putin. Forventningene og spådommene har spent seg fra løftene om stabilitet og framgang til skepsis, kritikk og til og med hån.

### **Mars 2000. Fra vikarierende president til fullverdig statsoverhode: Rundt Putins første presidentvalg**

Til tross for prognoser om Putins kortvarige statsminister-karriere i noen av avisene, klarte han å holde seg ved makten. I løpet av noen måneder klarte Putin å etablere seg i Russlands politikk og skaffe seg tillit hos flere deler av befolkningen. Jeg utelater å diskutere metodene for denne suksessfulle utviklingen siden dette ikke er en del av min problemstilling. I dette temaavsnittet kommer jeg til å se om det har skjedd noen endring i avisenes valg av retoriske strategier og roller de tilegnet Putin sammenliknet med artiklene fra august 1999.

Rossijskaja Gazeta kommer med en lang lovprising til Putin skrevet av en anerkjent forfatter og publisist Roj Medvedev. Hvis RGs artikkel fra august 1999 framstiller Putin som Russlands håp på stabilitet og framgang, underbygger og forsterker den nye artikkelen denne framstillingen. Putin beskrives som en erfaren og flink byråkrat med god utdannelse og lang arbeidspraksis. Ifølge forfatteren er Putin en verdig presidentkandidat som i motsetning til andre kandidater ikke er maktsyk. Putin framstilles som en slags martyr som påtok seg ansvaret for hele Russland uten selv å søke det, han ofrer seg for landets og folkets beste. En slik framstilling appellerer godt til et russisk publikum, bl.a. på grunn av det historisk etablerte synet på og forventningene til en god landsstyrer.

Izvestia er den avisen som valgte den mest spesielle måten for å vurdere landets politiske situasjon i forkant av presidentvalget og Putins sjanser til å bli Russlands fullverdige overhode. Artikkelen "En vogn til meg, en vogn!" bygger på et kjent teaterstykke "Ve den kloke" av Aleksander Griboedov. Alle ledende politikere får tildelt en rolle fra stykkets persongalleri. Putin får rolle som Moltsjalin. Tradisjonelt sett ble Moltsjalin tolket som en negativ karakter – en ynkelig antihelt. Bogomolov – artikkelens forfatter – mener at Moltsjalin/Putin er en ganske sammensatt personlighet som ikke kan entydig defineres som negativ eller positiv. Forfatteren

oppfordrer publikum til å gi Putin en sjanse. Samtidig er Bogomolov ikke overbevisst om at Putin er så god som alle ønsker å tro. For ham er Putin "det store Anonymet" som forvandler seg ut fra hva som er etterspurt for tiden. Ifølge avisen er Putin ikke den ideelle presidentkandidat, men en slags nødløsning.

Selv om "En vogn til meg, en vogn" i større grad er preget av ironi og sarkasme, fortsetter Izvestia å holde seg til en balansert, undersøkende og undrende framstilling av Putin.

Sovetskaja Rossija fortsetter sin negative og anklagende linje. I avisens artikkel beskyldes Putin for å innta rollen som Russlands styrer urettmessig og urettferdig. Tonen i artikkelen er aggressiv og inneholder flere fornærmelser og spydige kommentarer rettet mot Putin. Han framstilles bl.a. som "ingen, ingenting og uten navn". Som i artikkelen fra august 1999 forsøker SR å formidle tanken at Putin ikke er verdig å bli Russlands president.

Novaja Gazeta trekker nok en gang inn dramatiske hendelser i sin omtale av Putin. Denne gangen beskyldes Putin – eller snarere kreftene som står bak ham – for bl.a. å utløse eksplosjoner av bolighus og invasjonen til Dagestan. Disse hendelser framstilles som et slags komplott som har mål om å sikre at "makten forblir i 'familiens' hender". Det gjøres en sterkere (enn i avisens tidligere artikkel) trykk på at Putin ikke er en selvstendig politisk spiller, men snarere en marionette som skal gjennomføre forestillingen etter det som står i manuset skrevet av de virkelige makthaverne. Avisen tyr til sarkasme, ironi og antydninger i større grad enn før.

### **Mars 2004. Putin "den andre": Det nye presidentvalget**

Den siste gruppe artikler jeg analyserte dekker perioden rundt Putins andre presidentvalg i mars 2004. Denne gruppen består av åtte artikler, to for hver avis. Så langt kan jeg konkludere med at de ulike avisene har holdt seg til samme strategier, og tildelte Putins samme roller som ble skissert/valgt i august 1999. Artikkelen i forbindelse med presidentvalget i mars 2000 har forsterket og utdypet framstillingen av Putin i henhold til avisenes profil.

Én av artiklene i Rossijskaja Gazeta var publisert i forkant av presidentvalget 2004, den andre i etterkant. Begge artiklene fortsetter avisens linje og framstiller Putin positivt. Kort oppsummert blir han presentert som en klok og handlekraftig landsstyrer, som en helt som reddet landet fra kaos og elendighet. Til tross for denne heltestatusen er det en liten antydning til at ingenting menneskelig er fremmed for Putin. Forfatteren til den ene artikkelen innrømmer at Putin har gjort en del feil, og til og med grove feil, i løpet av sin første presidentperiode. Konklusjonen er likevel noe overraskende: Presidentens feil har ifølge journalisten kommet ham til gode.

Ifølge de to siste artiklene i Izvestia er Putin elsket og hatet, akkurat slik Russlands overhode bør være, hvis man skal være tro mot landets hundreårige tradisjoner. Journalistene peker på at det finnes en annen side av å være denne typen hersker, nemlig ensomhet. Putin prøver å sette i gang reformer i Russlands byråkratiske apparat, men avisen stiller seg tvilende til at disse reformene blir vellykket. Som i sine foregående publikasjoner forsøker Izvestia å formidle et balansert og fornuftig blikk på Putin, aktuelle hendelser og personer. Dette er den største forskjellen mellom Izvestia og tre andre aviser.

Alt i alt kan man konkludere fra Izvestias artikler at Putin er blitt landets faktiske enehersker som ifølge journalistene står alene og mangler reell støtte. Derfor er det lite sannsynlig at han klarer å gjennomføre reformer som vil forbedre og utvikle landet. Det fremmes en tanke om at Putins presidentskap har en "strålende form, men med tapt innhold".

Artiklene i Sovetskaja Rossija fortsetter å svartmale Putin både i forkant og i etterkant av valget. Man kan se en utvikling av Putins image fra Jeltsins guttunge, "ingen, ingenting og uten navn" til skurk, tyrann og folkets fiende som har "sjålet" makten fra den rettmessige og rettferdige kandidaten – det kommunistiske partiet. I likhet med SRs andre artikler prøver også de to siste å vekke og blusse opp frykt, harme og usikkerhet hos leseren.

Novaja Gazeta viser i sine to siste artikler forsøk på en mer balansert framstilling av Putin (i motsetning til de to første artiklene som framstilte Putin utelukkende negativt). Det erkjennes at Putin gjennom sin første presidentperiode har etablert

seg som politiker og at landet ble vant til Putin som president. Likevel er avisen tro mot sitt kritiske og negative blikk på Putin. I likhet med Rossijskaja Gazeta fremmer NG tanken om at hans presidentskap har en "strålende form, men med tapt innhold". Avisen berører også tema av Putins ensomhet og mangel på støttespillere. Det er interessant at man kan trekke noen paralleller til artiklene i Sovetskaja Rossija også: NG kommer med en antydning om at Putin ikke er Russlands legitime styrer. Selv om de siste artiklene i NG er mer balanserte kommer det klart fram at i avisens øyne er Putin en skurk, en kynisk og arrogant person som ser på seg selv som den store reformatoren.

Som jeg nevnte tidligere i dette kapittelet måtte ledelsen av den russiske føderasjonen oppfinne politiske og økonomiske strukturer som skulle legge grunnlaget for en ny demokratisk stat. Også lederskikkelsen skulle tilpasses den nye staten.

Etter sovjetunionens fall er Vladimir Putin den første statslederen (etter M. Gorbatsjov og B. Jeltsin) som ikke har vært involvert i landets sentrale styringsorganer. Hvis hans forgjengere allerede har hatt et innarbeidet image, måtte Putin "oppfinne" og utvikle sitt image som Russlands statsoverhode. I forkant av presidentvalget 2000 fikk han flere bemerkninger i russiske medier – bl.a. i Sovetskaja Rossija – om hvor lite passende imaget hans var for å representere det store landet. Jobben med Putins "bleke" image kom raskt i gang: sexsymbol, eksemplarisk familiemann, macho er kun noen av strategiene som ble brukt av Putins PR-apparat. I de fire avisene jeg analyserte blir Putin presentert i flere ulike roller, men alle rollene har fortsatt mye forankring i det tradisjonelle synet på lederskikkelsen som jeg skisserte tidligere i denne oppgaven.

### **Journalistiske tekster i russisk og norsk presse**

I oppgavens tidligere kapitler har jeg nevnt at russisk og norsk journalistikk generelt deriblant kommentarjournalistikk skiller seg fra hverandre på flere punkter. Forskjellene har forankring i både de generelle sjangerkonvensjonene og den journalistiske praksisen.



Journalistikken i Russland har utviklet seg nesten utelukkende under den politiske eller økonomiske sensuren. Dette hadde en stor innvirkning på utforming av journalistiske tekster, deres innhold, sjanger og retorikk. En annen kilde til en sterk innflytelse på journalistiske sjangre i Russland er landets literære tradisjoner. Artikkelen jeg analyserte i Kapittel 5 har flere eksempler og henvisninger til noen av de store russiske litterære verk. Jeg har ikke erfart liknende bruk av litteratur i norsk journalistikk.

Når man sammenlikner russisk og norsk journalistikk, påpeker man at den russiske journalistikken ofte er subjektiv og støtter én av sidene i saken, mens den norske journalistikken derimot ofte framstilles som objektiv. Jeg har allerede skrevet at det kan diskuteres hvorvidt journalistikken er objektiv enten den er den russiske eller den norske.

Kommentarjournalistikk, som sto i fokus i denne avhandlingen, er ment for å uttrykke meninger, drøfte hvordan vi skal forholde oss til det som har skjedd eller skal skje. Graden av objektivitet i de fire avisene som ble analysert varierer mye. Analysen viser at avisene er lojale mot sine eiere. Rossijskaia Gazeta, som er underlagt full kontroll fra den sentrale utøvende makten, har i sine artikler presentert Vladimir Putin på en fordelaktig måte. Sovetskaja Rossija, derimot skriver om Putin utelukkende negativt. Verken den ene eller den andre avisen er objektive i sin omtale av Putin.

Kommentarartikler skal som hovedregel være basert på en saklig argumentasjon med ethos og logos som hovedargumenter. Argumentasjon basert på pathos virker å være mer vanlig i russisk journalistikk. Muligens har dette sammenheng med at den russiske journalistikken har en sterkere litterær tilknytning.

### **Oppsummering av mine funn**

Innledningsvis presenterte jeg tre hypoteser som jeg skulle bruke for å sjekke om oppgavens problemstilling - *"Hvilke retoriske strategier er dominerende i de ulike avisene til ulike tider?"* - er besvart.

**For det første** skulle jeg finne ut om de ulike avisene har etablert og utviklet Putins image ved å legge vekt på ulike aspekter/karakteristiske trekk, og om avisene har brukt klassiske, etablerte forestillinger om hvordan en leder bør være.

Selv om avisene har framstilt Putin ulikt og tildelt ham forskjellige roller – fra helt/martyr til skurk og forbryter – mener jeg at de tok utgangspunkt i de tradisjonelle forestillingene om landets leder. Forskjellen ligger i at mens Rossijskaja Gazeta, og til en viss grad Izvestia, framstiller Putin som en passende og verdig statsleder for den russiske staten, savner Novaja Gazeta og Sovetskaja Rossija en slik leder. Jeg vil tørre å påstå at i sine forestillinger om den ideelle statslederen har Novaja Gazeta kommet lengst vekk fra det tradisjonelle ledersynet. Dette gjenspeiler avisens liberale holdninger.

**Min andre hypotese** gikk ut på at de utvalgte avisene har brukt ulike retoriske strategier og virkemidler i sin omtale av Putin. Dersom det skulle vise seg å være lite variasjon i de ulike avisenes valg av strategier og virkemidler, kunne det ha en forsterkende effekt på Putins imagebygging.

Analysen viste at ulike aviser valgte ulike virkemidler i sin omtale av Putin. Rossijskaja Gazeta har lagt mest vekt på nøkternhet, bruk av fakta og statistikk, samt bruk av eksperter. Izvestia brukte de samme virkemidlene til en viss grad, men har skilt seg spesielt ut ved å trekke inn et teaterstykke ("Ve den klokke") og omtale ulike politikere (Putin blant dem) som karakterene fra dette stykket. Omtalen som de to ovennevnte avisene har gitt Putin kan sies å være positiv. Izvestia gir likevel en mer balansert og nøytral framstilling av Putin enn de andre avisene.

Novaja Gazeta og Sovetskaja Rossija framstiller Putin negativt. De bruker i utstrakt grad pathos, ladede ord, ironi og sarkasme som noen ganger grenser til hån. Av de to siste avisene er det Sovetskaja Rossija som er minst balansert.

I Russland finnes det over hundre ulike aviser. De fire avisene jeg valgte til analyse kan ikke gi et fullstendig inntrykk av hvordan Vladimir Putin framstilles i den

russiske pressen. Likevel kan man på grunnlag av analysen antyde at det finnes en viss variasjon i avisenes retoriske strategier og virkemidler.

I sovjettiden var det ganske utenkelig å komme med kritikk (direkte eller indirekte) av statslederen. Artiklene jeg har analysert viser at i moderne presse finnes det en stor variasjon fra direkte kritikk til åpenbar hån; fra direkte ros til balansert framstilling. Denne variasjonen gir inntrykk av at det også i Russland finnes tegn på demokratisk diskurs som man kan finne i andre land. Man kan selvsagt diskutere hvor stor rolle aviser spiller i Russland sammenliknet med andre medier (TV eller Internett). Likevel bryter inntrykket jeg har fått fra de fire avisene med den ganske utbredte bastante forestillingen om at mediene i Russland fullstendig mangler frihet.

**Til slutt** skulle jeg finne ut om variasjoner og ulikheter i avisenes retoriske strategier og deres fokus på bestemte karakteristiske trekk henger sammen med de ulike politiske og økonomiske interessene som står bak avisene, som for eksempel ønsker om stabilitet og sterkt lederskap, liberalisering innenfor medier og økonomien generelt, eller lengsel etter den sovjetiske statsformen. Analysen bekreftet denne hypotesen. Det var ingen overraskelser å finne blant artiklene i de fire avisene. Avisene i opposisjonen (SR og NG) framstiller Putin nesten utelukkende negativt, regjeringsavisen (RG) viser sin fulle støtte til ham, mens Izvestia forsøker å gi et balansert bilde av politikeren.

Jeg skulle også undersøke om avisene har endret sine retoriske strategier over tid. Dette fant jeg ingen sterke bevis for. Alle avisene holdt seg til den samme linjen til ulike tider. Det eneste unntaket kan være artikkelen "Sumpens tzar. Snarere Pavel enn Peter." i Novaya Gazeta. I motsetning til tidligere artikler i samme avis forsøker denne å se på Putins fenomen, hans styrker og utfordringer på en mer balansert måte. Men, som nevnt, kan dette være en tilfeldighet.

Svaret jeg har fått i min analyse er ganske sammensatt, og siden analysen omfattet kun et begrenset antall tekster, er det vanskelig å trekke store konklusjoner. Likevel finnes det noen interessante mønstre i analyse materialet.

Det var interessant å bli bevisst på at russisk journalistikk har så tett tilknytning til litterære sjangre, metoder og virkemidler. Fordeler og ulemper ved denne tilnærmingen kan selvsagt diskuteres, men denne kunnskapen kan være nyttig for eksempel for norske journalister som jobber med russiske avistekster.

## Litteraturliste:

### Kilder:

Brurås, Svein (2000): *Etikk i journalistikk*, Fagbokforlaget, Oslo

Dalj, Vladimir (1920): *Ordbok av det russiske språket, med forklaringer*, Sankt Petersburg

Gentikow, B. (2004): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*, IJ-forlaget, Kristiansand.

Golubev, V.N. (1976): *Avissjangre*, Sverdlovsk

Grigorjan, Mark (2007): *Lærebok i journalistikk*, Senter for ekstrem journalistikk, Moskva

Gurevitsj, S.M. (2004): *Avisen: i går, i dag, i morgen*, Aspekt Press, Moskva

Hansen, A., S. Cottle, R. Negrine and C. Newbold (1998): *Mass Communication Research Methods*, Palgrave Macmillan

Igland, Alf Kjetil og Stølås, Audun (2008): *Kommentaren*, IJ-forlaget, Kristiansand

Kjeldsen, Jens E. (2004): *Retorikk i vår tid: En innføring i moderne retorisk teori*, Oslo: Spartacus.

Kohl, Jeanette (2011) *Macho, Macher, Star*, "Sueddeutsche Zeitung", 04.08.11

Krogstad, Anna (1999): *Image i politikken: Visuelle og retoriske virkemidler*, Oslo: Pax Forlag A/S

McFaul, Michael (2001): *Russia's unfinished revolution: political change from Gorbachev to Putin*, Ithaca and London: Cornell University Press.

Mukhaev, R.T. (2000): *Politologi*, Drofa, Moskva

Ozhegov, Sergej (1949): *Ordbok av det russiske språket*, Instituttet for det russiske språket ved Russlands vitenskapsakademi, Moskva

Pusjkarev, S.G. (2006): *Oversikt over Russlands historie*, Harvest 2006

Roksvold, Thore (1989): *Retorikk for journalister*, Oslo: Cappelen.

Roksvold, Thore (1997): *Avissjangerer over tid*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk.

Smelkova, Z.S. m.fl. (2009): *Journalistikkens retoriske grunnlag*, Flinta Nauka, Moskva

Smirnova, Je. (2000): *Tidskrift Kommersant Vlastj*, nr.10 (361), 14.03.2000

Tertytsjnyj, A.A. (2000): *Sjanger i aviser og tidsskrifter*. Aspekt Press, Moskva

Tertytsjnyj, A.A. (2002): *Undersøkende journalistikk*. Aspekt Press, Moskva

Tsvik, V.L. (2000): *Innføring i journalistikk*, Internasjonal uavhengige miljø-politologiske institutt, Moskva

Wale, Thorbjørn (1997): *Innføring i journalistikk*, 5. Utgave, Fredrikstad: Institutt for journalistikk.

Zasurskij, Ja. (red.) (2002): *Massemedia i postsovjetisk Russland*, Aspekt Press, Moskva

Zhirkov, G.V. (2001): *Sensurens historie i Russland i 18.-19. århundre*, Aspekt Press, Moskva

Yeltsin, B (1994): *The Struggle for Russia*, Crown Publishing Group

Østbye, H., K. Helland, K. Knapskog og L. O. Larsen (2002): *Metodebok for mediefag*, 2. utg., Fagbokforlaget, Bergen.

Øvrebø, Olav Anders (2003): *Prosjektrapport "Kommentarjournalistikk og "meningsbærende" aviser i det 21. århundre"*, mars 2003, [www.oov.no](http://www.oov.no), [olav@oov.no](mailto:olav@oov.no)

#### Internett:

[http://er.ru/party/presidential\\_election/](http://er.ru/party/presidential_election/), 20.09.12, kl.19.30

<http://mediasprut.ru/jour/inform/fingroups.shtml>, 20.09.12, kl.18.32

<http://mn.ru/politics/20121008/328330943.html>, 25.10.12, kl.20.30

<http://vk.com/club34472625>, 25.10.12, kl. 19.55

Novaja Gazeta, 21.01.2008: <http://www.novayagazeta.ru/politics/41858.html>, 23.08.12, kl. 16.15

#### Øvrig litteratur:

Barthes, Roland (1990): *Rhetoric of the image. "I" Image, Music, Text. Essays selected and translated by Stephen Heath.*, London: Fontana.

Bourdieu, Pierre (1991): *Language and symbolic power*, Cambridge: Polity Press.

Eide, Tormod (1990): *Retorisk leksikon*, Universitetsforlaget.

Glasser, Theodore & Salmon, C. (eds.) (1995): *Public Opinion and the Communication of Consent*, New York: The Guilford Press.

Heradstveit, Daniel og Bjørge, Tore (1992): *Politisk kommunikasjon*, Oslo: Tano AS

Johansen, Anders (2001): *Talerens troverdighet*, Oslo: Universitetsforlaget.

Lakoff & Johnson (1980): *Metaphors we live by*, Chicago University Press . (i norsk utg. 2003).

McQuail, Denis (2000): *Mass Communication Theory*, Sage.

Prince, Vincent: (1992): *Public Opinion*, Newbury Park, Sage.

Thompson, John B. (2000): *Den politiske skandale. Magt og synlighed i mediealderen*, København: Hans Reitzel Forlag.

#### **Internett:**

<http://bd.fom.ru/search/> (spørreundersøkelser om Putin)

<http://www.cjes.ru> (the Center for Journalism in Extreme Situations)

[www.fom.ru](http://www.fom.ru) (Fond Obsjestvennoje mnenie) - spørreundersøkelser

<http://www.mediasprut.ru> (Mediasprut)

<http://english.nupi.no/index.php/Activities/Departments/Department-of-Russian-and-Eurasian-Studies> (Centre for Russian Studies ved NUPI)

<http://praviteli.org> (Den kronologiske referansebok i Russlands ledere og bestyrere)

Prosjektrapport "Kommentarjournalistikk og "meningsbærende" aviser i det 21. århundre", Olav Anders Øvrebø, mars 2003, [www.oov.no](http://www.oov.no), [olav@oov.no](mailto:olav@oov.no)